

Op de schouders van reuzen

Wethouderssocialisme: springlevend, actueel en noodzakelijker dan ooit

Centrum voor
Lokaal Bestuur

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1. Wethouderssocialisme toen, nu en straks	5
2. Wereldverbetersaars, maar wel met beide benen op de grond Idealen, politieke denkbeelden en sociaal-democratische invulling van portefeuille	15
3. Dag en nacht paraat, soms tot op het maniakale af Intrinsieke motivatie & instrumentele overwegingen	27
4. Van 'computer says no' naar een benaderbare overheid De menselijke maat, het systeem, ambtelijke ondersteuning & inspraak	35
5. Geen natuurlijk overwicht meer Positie in het college, verhouding met de raad en de partij	43
6. Niet meer zo vanzelfsprekend, maar wel betrouwbaar als vanouds Veranderend politiek speelveld en de onderhandelingspositie van de PvdA	51
7. Een scheidsrechter zonder fluitje Complexe regionale samenwerking en landelijke belemmeringen	55
8. Van innige band tot afstandelijke kilte Linkse samenwerking in de lokale praktijk	65
9. Wat maakt jou tot wethouderssocialist? De test voor iedere (aanstormende) PvdA-wethouder	69
10. Op de schouders van reuzen Wethouderssocialisme: springlevend, actueel en noodzakelijker dan ooit	77

Colofon

© Centrum voor Lokaal Bestuur, 2021
Emmapark 12
2595 ET Den Haag
Telefoon: 070 - 262 97 20
E-mail: clb@pvda.nl
www.lokaalbestuur.nl
twitter.com/lokaalbestuur
facebook.com/centrumlokaalbestuur
Auteurs: Jacqueline Kalk, Jan Erik Keman en Sofie Kuilman
Eindredactie: Jan Erik Keman
Vormgeving: Studio 10, Tineke Kooistra
Drukwerk: Mediacenter Rotterdam
Foto's: ANP, Spaarnestad | HH

Voorwoord

In de periode 2018 - 2022 heeft de PvdA ruim 110 wethouders gehad in de verschillende colleges in het land. Een groter aantal dan je op basis van de electorale verhoudingen zou mogen verwachten. En dat heeft een reden. Net als het gegeven dat bij tussentijdse wisselingen in colleges, de PvdA alsnog vaak de partij is die toetreedt tot het bestuur.

Onze wethouders worden gewaardeerd. Op basis van hun kennis, hun handelen en misschien in deze periode juist ook omdat zij, als geen ander, de gevolgen van de veranderende electorale positie aan den lijve ondervinden. De PvdA is lokaal al lang niet meer de grootste partij, de colleges waar de PvdA nog met meerdere wethouders in is vertegenwoordigd, in 2006 - 2010 nog de regel, zijn haast op een hand te tellen, terwijl we vaker de vijfde of zesde partij en inwisselbaar qua zetelaantal met anderen zijn.

Onze wethouders bouwen voort op een lange traditie. 'Wij staan op de schouders van reuzen' zoals wethouder Sjoerd Kuiper het zo mooi omschreef. Reuzen als Wibaut, De Miranda, Drees en Schaefer. Reuzen die resultaten boekten, of het nu ging om de woningbouw, de armoederegelingen of nutsvoorzieningen. Zij maakten dingen, die eerder ondenkbaar en onhaalbaar leken, mogelijk voor de gewone man. Onze wethouders doen nu hetzelfde op vergelijkbare en andere maatschappelijke vraagstukken.

In 2012 heeft het CLB een onderzoek gedaan naar de PvdA-wethouder in aanloop naar de decentralisaties. Die decentralisaties op de zorg, jeugdzorg en de Participatiewet waren een vurige wens van de partij: omdat de lokale overheid haar inwoners beter kent en dus beter kan bepalen welke zorg past en welke activering. Omdat de lokale overheid meer vertrouwen aan professionals zou kunnen geven. Omdat zij dichter bij staat en meer in contact is. Omdat systemen moesten worden vereenvoudigd tot één plan, één regisseur en één budget voor één gezin. En met een regeling voor alle mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt, die net als de samenleving zelf inclusiever moest worden.

Mooie plannen, maar de praktijk bleek weerbarstiger. Op een enorme decentralisatiekorting in 2015 volgde een landelijke verkiezingsnederlaag in 2017. Sindsdien moet de PvdA-Kamerfractie vanuit de oppositie lijdzaam toezien hoe het kabinet korting op korting stapelt en de problemen in het sociaal domein en op de woningmarkt steeds groter worden.

Reden genoeg om te kijken hoe onze wethouders er nu voor staan. De afgelopen maanden hebben we daarom met in totaal 39 wethouders gesproken. Met 28 van hen in diepgravende persoonlijke interviews en in drie groepsgesprekken. Van alles passeerde daarbij de revue. Zijn zij erin geslaagd om herkenbaar te blijven als PvdA-wethouder? Hoe vullen zij het wethouderschap in en door welke waarden worden zij gedreven? Zijn zij de aanpakkers met idealen uit 2012 of de technocraten uit de jaren negentig? Daarover gaat dit onderzoek, maar ook over de dilemma's waar je als wethouder tegenaan kunt lopen. Over de vraag hoe je vanuit een inwisselbare positie toch zaken voor elkaar kunt krijgen en hoe deze ook na jouw wethouderschap kunnen beklijven.

Uiteraard hopen we met ons onderzoek de nieuwe wethouders van 2022 - 2026 op weg te helpen en te inspireren. Maar we zijn vooral ook trots op onze huidige wethouders die in lastige omstandigheden in de voetsporen van de reuzen treden. Zij verdienen stuk voor stuk lof om hun sociale en rechtvaardige beleid en hun inzet voor een samenleving, waarin voor iedereen plaats en ruimte is om goed te leven naar eigen kunnen en inzicht.

Wij danken alle wethouders voor de inspirerende gesprekken en wensen je veel leesplezier toe!

1. Wethouderssocialisme toen, nu en straks

Wie wethouderssocialisme zegt, denkt aan Wibaut en wie Wibaut zegt, denkt aan Schaefer. Samen met nog een aantal iconische mannen uit een ver verleden staan zij nog steeds symbool voor het type wethouder waar de sociaal-democratie trots op is en de PvdA van oudsher aanspraak op maakt. Tikkeltje eigengereid, idealistisch en vooral daadkrachtig. 'Machers' in alles.

Inmiddels is er ruim een eeuw verstreken sinds Wibaut de Machtige de scepter in de hoofdstad zwaaide en ligt de periode van het 'In geouwehoer kan je niet wonen' van Schaefer ook alweer bijna vijf decennia achter ons. Toch hoeft je niet diep te graven naar parallellen. Net als in het interbellum en de jaren zeventig dicteert het tekort aan betaalbare en fatsoenlijke woningen de – lokale – politieke agenda. Ook toen speculeerde de bezittende klasse er lustig op los, lieten huisjesmelkers tegen woekerprijzen hun huizen verkrotten en waren de onmisbare beroepen de klos.¹

1.1 Beknopte geschiedenis

Landelijk laat het afweten in het interbellum

Het huidige beeld, dat er alleen in Amsterdam wethouders van een dergelijk kaliber rondliepen, is incorrect. Gelijktijdig met Wibaut kwamen er in tal van steden SDAP-wethouders die naast de woningnood, onderwerpen als de sociale zekerheid en het onderwijs op zich namen. Geholpen door de invoering van het algemeen kiesrecht en de mobilisatie van de stemmende arbeiders wisten lokale SDAP'ers als Willem Drees al vrij snel een dominante positie in hun gemeente te verkrijgen.²

Waar het lokaal niet op kon en de SDAP al snel grootse hervormingen wist te realiseren, stuitte de sociaal-democratie aan het Binnenhof op een deur, die ondanks verwoede pogingen tot vlak voor de oorlog hermetisch gesloten bleef. Deels lag dat aan de mislukte en door velen anders uitgelegde 'putsch' van Troelstra. Deels aan de getalsmatige overmacht van de confessionele partijen, die maar weinig met het rode gedachtengoed op hadden.³

Illustratief is de reactie op de beurskrach van 1929. Het Nederland van Colijn hield de hand op de knip en deed niets voor de groeiende groep werklozen die het zonder fatsoenlijke sociale voorzieningen moest doen. Het uitblijven van landelijk sociaal beleid maakte de taak van de sociaal-democratische wethouders extra urgent. Het 'zo bewoonbaar mogelijk maken van het kapitalisme'⁴ werd niet alleen letterlijk opgevat. Naast de volkshuisvesting betekenden de wethouders veel voor de uitbreiding van gemeentelijke nutsfuncties, onderwijs, gezondheidszorg en de sociale voorzieningen.

Het was Drees die als wethouder Sociale Zaken voorzieningen en inkomensmaatregelen trof en zo het welzijn en de bestaanszekerheid van de Hagenezen vergrootte. Het wethouderssocialisme van het

¹ H. de Liagre Böhl, *Wibaut de Machtige*, 256

² P. Nieuwenhuijzen, 'De PvdA in de steden: een geschiedenis van het naoorlogse wethouderssocialisme', in: *Zeventig jaar Partij van de Arbeid*, 216

³ Zie onder meer: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrp1wzs/periode_1918_1939_interbellum

⁴ Uitspraak van SDAP-Kamerlid Jan Schaper tijdens het 29ste SDAP-congres

interbellum mag dus met recht beschouwd worden als de wegbereider voor de verzorgingsstaat, die na de oorlog in rap tempo werd opgebouwd.⁵

Meer dan bouwen, bouwen, bouwen in de wederopbouw

Mede doordat Drees als premier doorging met waar hij lokaal als wethouder mee was begonnen en de sociale voorzieningen tijdens de wederopbouw geen lokale, maar een landelijke aangelegenheid werden, verschoof de focus bij de wethouders naar het fysieke domein. Niet verwonderlijk, gezien de enorme woningnood direct na de oorlog.

Net als hun vooroorlogse voorgangers van de SDAP maakten de PvdA-wethouders tijdens de wederopbouw al snel naam. De PvdA-wethouder van direct na de wederopbouw koppelde de bouwopgave aan de sociaal-democratische waarden van ‘gemeenschapszin en de menselijke maat’. Met die waarden in het achterhoofd werden overal in het land meerdere ‘leefbare woonwijken met een groot aandeel eengezinswoningen, betaalbare huren en veel groen’ gerealiseerd.⁶

Uiteindelijk bleek de woonopgave te groot voor deze kleinschalige wijkaanpak en werd er gekozen voor een grootschalige aanpak. Het waren de jaren van ‘elke arbeider een auto’ en de sociale vooruitgang. Oude binnensteden met hun smalle straatjes, stinkende grachten en hun onoverzichtelijke steegjes moesten wijken. Juist de PvdA-wethouders in de steden liepen daarin voorop en kozen ervoor om de binnensteden op de schop te gooien, vervallen wijken te slopen en brede meerbaanswegen aan te leggen om de groeiende stroom aan auto’s te verwerken.

Niemand minder dan Joop den Uyl ontpopte zich, eerst als raadslid en midden jaren zestig als wethouder, als aanjager van deze reconstructie en sanering van de binnensteden en oude stadswijken, en van de nieuwbouw van wijken als de Bijlmermeer.⁷ Het idee was uitgesproken sociaal-democratisch: door de stadssanering zouden de Amsterdammers ‘een vrijer en schoner leven met meer ruimte, licht en groen voor de duizenden, die thans nog in half vervallen huizen en in eindeloze grauwe straten gedoemd zijn hun bestaan te slijten.’⁸

Zelfde idealen, andere uitvoering

De geschiedenis liep anders. De betonnen kolossen, die in de jaren zestig overal in het land verschenen, zijn – als ze al niet gesloopt zijn – de ‘eindeloze grauwe straten’ van vandaag de dag geworden. Terwijl we de ‘half vervallen huizen’ van destijds tot op de laatste baksteen hebben opgeknapt en de oude stadswijken koesteren als monumentaal erfgoed.

Deze herwaardering van de oude stadswijken begon eind jaren zestig. Een nieuw type bestuurder maakte zijn opwachting. De wethouder, die vanuit het stadhuis bepaalde wat goed was voor de burger en aan de inwoners niets vroeg, paste steeds minder in het tijdsgewricht. Het was gaan gisten. Eerst aan de universiteiten en later door de hele maatschappij heen. De eerste generatie, die de oorlog niet had meegemaakt, bereikte de volwassen leeftijd, en pikte de regenteske bestuursstijl van deze wethouders niet meer.

De snelle politieke opmars van de in 1940 geboren buurtactivist Jan Schaefer is tekenend voor de verschuiving van eind jaren zestig en begin jaren zeventig. Van grootschalige stadssanering moest Schaefer maar weinig hebben. Sterker, de plannen van het stadsbestuur om een groot deel van de

⁵ Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 217

⁶ Ibidem, 222

⁷ Louis Hoeks, ‘In geouwehoer kun je niet wonen’: het leven van Jan Schaefer, 73

⁸ P. Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 225

huurwoningen in de Pijp te slopen en het oude gedeelte van die wijk maar helemaal neer te halen, waren voor hem reden om zich ermee te gaan bemoeien.

Niet de sloop van de woningen (en de gedwongen verhuizing van de oorspronkelijke buurtbewoners), maar het verbeteren van de leefbaarheid voor de buurtbewoners zelf stond bij dat protest centraal. En daar viel een wereld te winnen. De Pijp van de jaren zestig was een sterk verloederde achterstandswijk met veel leegstand en straatcriminaliteit.⁹

Schaefer heeft een opmerkelijke politieke loopbaan gehad. Twee jaar nadat hij zich als buurtactivist meldde in het bestuur van Werkgroep de Pijp, werd de voormalig banketbakker al geïnstalleerd als lid van de Tweede Kamer. Kort daarna werd hij alweer staatssecretaris, om daarna pas als wethouder furore te maken. Van buurt naar landelijk weer terug naar lokaal dus.

Daarbij was er een duidelijke rode draad: fatsoenlijke en betaalbare woningen. De misstanden, die hij in De Pijp tegenkwam, lagen ten grondslag aan zijn felle oppositie als Kamerlid tegen de huurliberalisering van de staatssecretaris van het CHU. De verkeerde woonplannen van vorige kabinetten waren de reden om het als staatssecretaris volkshuisvesting compleet anders te doen. En als wethouder wist Schaefer enorm te profiteren van het woonbeleid, dat hij als staatssecretaris zelf op de rails had gezet.

Zo maakte de staatssecretaris Schaefer een ongekende hoeveelheid geld vrij voor stadsvernieuwing, die gepaard ging met een paradigmawisseling. In plaats van sloop en nieuwbouw stond het behoud en herstel van de oude wijken nu centraal. Ook werd de stem van de bewoners van deze oude wijken veel beter gehoord. Veel van wat begin jaren zeventig nog het domein van activisten was, vormde nu overheidsbeleid.¹⁰

Daarbij hielp het enorm dat de PvdA de gemeenteraadsverkiezingen van 1974 glansrijk won. In veel van de grote steden kwamen PvdA-wethouders volkshuisvesting. De laatste beleidswijzigingen, subsidiepotjes en discussies werden door Schaefer gedeeld bij het besloten wethoudersoverleg stadsvernieuwing. Zo wisten de PvdA-wethouders precies wat er speelde en konden ze aan de staatssecretaris terugkoppelen waar ze lokaal tegenaan liepen.¹¹

De Machers van de stadsvernieuwing

Als wethouder trok Schaefer de lijn van stadsvernieuwing door. De klus was immens: eind jaren zeventig was er sprake van een ware leegloop. Met de impuls van het Rijk kon het al decennia voortdurende verval van de (binnen)steden worden gestuit.¹² In totaal werd er in de jaren tachtig het duizelingwekkende bedrag van 105 miljard gulden geïnvesteerd in de stadsvernieuwing. Hierdoor ging de kwaliteit van wonen en de leefbaarheid van de buurten met sprongen vooruit.

Nadat het tweede kabinet van Den Uyl er niet kwam, werd de Wet op de Stadsvernieuwing midden jaren tachtig door een CDA-VVD-kabinet door het parlement geloodst. Toch was het de PvdA die het succes van de stadsvernieuwing kon claimen. Net als in de vooroorlogse jaren was dat succes vooral lokaal en stond er een generatie zeer zichtbare en onderscheidende PvdA-wethouders op. Naast het Amsterdam van Jan Schaefer had je o.a. het Den Haag van Adri Duivesteijn, het Rotterdam van Jan van der Ploeg, het Arnhem van Henri Lenferink, het Groningen van Max van den Berg en een – zeldzame verschijning tussen deze mannen – het Eindhoven van Eefje Klaassens-Postema.¹³

⁹ Hoeks, ‘In geouwehoer kun je niet wonen’, 91

¹⁰ Ibidem, 192

¹¹ Ibidem, 163

¹² P. Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 235

¹³ Ibidem

Stuk voor stuk hielden deze ‘plaatselijke linkse reuzen’¹⁴ zich bezig met stadsvernieuwing. Daarbij legden ze de nadruk op de renovatie van bestaande woningen, de realisatie van sociale huurwoningen en stelden ze alles in het werk om de huren zo laag mogelijk te houden. Met deze herkenbare en voor de achterban zeer relevante agenda wist de PvdA grote groepen mensen aan zich te binden. De overmacht van de PvdA in de steden was groot. Men leverde vaak niet alleen de wethouders stadsvernieuwing, maar ook die van aanverwante portefeuilles als ruimtelijke ordening en volkshuisvesting.

Gelijktijdig met deze getalsmatige overmacht kwam er een einde aan de zogenaamde afspiegelingscolleges. De gemeente werd steeds meer een politiek strijdtoneel en daarbij paste het pacificatiemodel van ‘alle partijen een wethouder’ niet meer. Het programcollege deed zijn intreden. De PvdA koos ervoor om samen met gelijkgezinde partijen een coalitieakkoord voor de komende periode te sluiten. Het bekendste voorbeeld hiervan was Groningen, waar een nog jonge Max van den Berg en Jacques Wallage met een uitgesproken rood programma in een college met de CPN en D66 de scepter zwaaide. Politiek kreeg je zo – mits je voldoende raadszetels had en over de juiste politieke antenne beschikte – meer voor elkaar, maar vrienden maakte je er niet mee.

Alle verworvenheden ten spijt hadden deze linkse reuzen wel een blinde vlek. Door de eenzijdig nadruk op sociale woningbouw bleven de stadsvernieuwingswijken uitsluitend bestemd voor de laagste inkomensgroepen, waaronder veel immigranten. Daardoor ontstonden er onbedoeld wijken waar de achterstanden, armoede en integratieproblemen zich opstapelden.

Dat laatste werd nog eens versterkt doordat er van de doelstelling om de oorspronkelijke bewoners in de vernieuwde stadswijken te laten blijven wonen weinig terecht kwam. Wanneer mensen de kans zagen om naar een voorstad of groeikern met ruimere woningen te gaan verhuizen, deden ze dat. Een wooncarrière in de eenzijdig vernieuwde wijken zat er immers niet in.

TINA, maar dan lokaal

Dat deze Machers zonder bemoeienis van de markt of het Rijk juist in de jaren tachtig de stadsvernieuwing vorm konden geven, is achteraf gezien best opmerkelijk. Er was inmiddels namelijk een andere ideologische wind gaan waaien. De markt werd ook in het Nederland van Lubbers heilig en het neoliberalisme maakte razendsnel een opmars.

Onder druk van deze nieuwe ideologische denkbeelden en de grootstedelijke problematiek verschoof langzaam de focus. Landelijk werd door PvdA-minister Hans Alders de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra gepresenteerd. Met deze nota, die beter bekend is geworden onder de afkorting Vinex, werd korte metten gemaakt met de puur op de sociale huur gerichte stadsvernieuwingsagenda en kwam het bouwen van koopwoningen voor de midden- en hogere inkomensgroepen centraal te staan.

De middenklasse moest verleid worden om terug te keren naar de stad. Het ging niet meer alleen om het verbeteren van slechte woningen of het leefbaar maken van de buurt, maar om het versterken van de concurrentiepositie van de stad. Vergeleken met de stadsvernieuwing van Schaefer en consorten was ‘deze stedelijke vernieuwing’ meer economisch gedreven en kreeg de markt een centralere rol.¹⁵

Een vrij letterlijke vertaling van het neoliberale marktdenken op lokaal niveau dus. De stadsvernieuwers van weleer werden ‘stedelijke ontwikkelaars’. PvdA-wethouders pasten zich moeiteloos aan de nieuwe tijdsgeest aan. Om de ‘oude industriële centra met hun leeggelopen en verloederende fabrieksgebouwen’ te transformeren ‘tot een nieuw bewoonbaar stadsmilieu’ werd de publiek-private samenwerking

¹⁴ Typering van historicus Herman de Liagre Böhl voor deze generatie PvdA-wethouders

¹⁵ Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 242

gezocht.¹⁶ Deze wethouders gingen steeds vaker aan de slag met projectontwikkelaars. ‘Tot voor kort het type mens dat PvdA-bestuurders liever buiten de deur hield’.¹⁷

‘Een nieuwe vorm van depolitisering’, die volgens de Maastrichtse hoogleraar Joop van den Berg bijdroeg aan de technocratische bestuursstijl. ‘Technocratie werd in dit proces van zegen tot vloek.’ Het is volgens de oud-directeur van de WBS geen toeval dat de opkomst van lokale partijen vanaf die jaren een toevlucht nam. De PvdA ‘was “megalomaan” geworden. En dat ook nog eens met “verkeerde vrienden”: beleggers en projectontwikkelaars.’¹⁸

Managers, klanten en de ivoren toren

Niet alleen de inhoudelijke focus verschoof, ook de omgang met de burger veranderde. Het moest zakelijker en professioneler. De overheid kon een voorbeeld nemen aan het bedrijfsleven. Burgers werden klanten en de te leveren diensten producten. Ambtenaren werden voortaan afgerekend op basis van prestatie-indicatoren.¹⁹

In het in 2003 verschenen *Niet spreken met de bestuurder* beschrijft journalist Gerard van Westerloo de groeiende vervreemding, die hij tegenkwam in het Arnhem van de jaren negentig. ‘Je kunt het zien, zegt de wethouder stadsvernieuwing (PvdA’er Henri Lenferink, red.), als je thuis een feestje geeft – niets aan eigenlijk. Staan die van de politiek aan de ene kant met elkaar te lullen, je familie en andere vrienden staan aan de andere kant.’²⁰

Deze wethouder was de enige die überhaupt een spreekuur voor Arnhemmers hield. ‘Komen ze bij hem (de wethouder, red.) over de anderen klagen. Ze zijn meegegaan, allemaal, in de rage van de Grote Projecten. Dure koopwoningen langs de Rijnkade. Een ultramodern stadion. De eenvoudige stadsvernieuwing, goede woningen voor de gewone man, daar geeft niemand nog iets voor. Dat is uit. Deals sluiten met het kapitaal, dat is in.’²¹

Lenferink stond niet alleen in zijn kritiek. Journalisten Max van Weezel en Leonard Orstein constateerden al in 1992 dat vooral de inwoners van de oude wijken zich van de PvdA afkeerden. ‘Daar ontstond een sentiment van: de PvdA’ers houden zich bezig met projectontwikkelaars en ze vergeten de eigen achterban.’²²

Pim en zijn erfenis

Dit sentiment bleek een vruchtbare voedingsbodem voor Pim Fortuyn. Hij kwam voor de gevestigde orde uit de lucht vallen, maar kan gezien de hierboven omschreven vervreemding van de achterban en technocratisering, waar juist PvdA-bestuurders zich schuldig aan maakten, allerminst een verrassing genoemd worden.

De opkomst van de Leefbaren in 2002, die eerder al in Utrecht en Hilversum furore maakte, betekende de definitieve doorbraak van de lokale partijen. Sinds de eeuwwisseling is hun aandeel gestaag toegenomen, terwijl het aandeel van de gevestigde landelijke partijen minder werd. Het verval van de

¹⁶ J. Th. J. van den Berg, ‘Sociaal-democratie, gemeentelijk bestuur en de vloek van technocratie’, in:

Lokale politiek als laboratorium: in de voetsporen van Wibaut en Drees, 108

¹⁷ Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 243

¹⁸ Van den Berg, ‘Sociaal-democratie, gemeentelijk bestuur en de vloek van technocratie’, 108

¹⁹ Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 238

²⁰ Gerard van Westerloo, *Niet spreken met de bestuurder*, 77

²¹ Van Westerloo, *Niet spreken met de bestuurder*, 77

²² Nieuwenhuijzen, ‘De PvdA in de steden’, 244

PvdA sinds 2002, toen de partij nog 16% van de stemmen haalde, is groot: in 2018 stemde nog maar 7,5% op de sociaal-democraten.

De PvdA is zeker niet de enige partij die met dit electorale verval te maken heeft. Als oude dominante machtsfactor in de steden is de klap wel extra hard aangekomen. Sinds 2010 is de PvdA – een enkele gemeente daargelaten – hooguit een middelgrote partij en is coalitiedeelname niet meer vanzelfsprekend. Gemeenteraden zijn over het algemeen behoorlijk versplinterd en de grootste partij torent vaak niet ver boven de andere partijen uit.

Het sociaal domein terug in gemeenteland

Ongeveer gelijktijdig met de opkomst van lokale partijen en toenemende versplintering werd in 2002 het dualisme ingevoerd. Volksvertegenwoordiging en bestuurders werden uit elkaar getrokken om de verschillende rollen duidelijker te maken en het politieke debat te versterken.

Niet lang daarna waren bovendien de eerste decentralisaties van o.a. de Wet werk en bijstand (WBB) en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Zo nam het aantal taken voor de lokale overheid toe. In het bijzonder op het sociale terrein, waar voor de oorlog Drees als wethouder de eerste stappen zette voor de verzorgingsstaat en die hij later als premier naar het landelijke niveau tilde. In 2015 werden de decentralisaties voltooid en sindsdien is het sociaal domein een geheel lokale verantwoordelijkheid.

Terwijl het idee achter de decentralisaties vanuit een sociaal-democratisch perspectief best verdedigd kan worden, gaat dat voor de uitvoer niet op. De neoliberale filosofie bleek niet ver weg. Niet alleen ging de enorme bestuurlijke operatie gepaard met een generieke korting van rond de 22%, ook lag de nadruk op eigen verantwoordelijkheid. Zelfredzaamheid werd het nieuwe toverwoord: juist de meest kwetsbare burgers zouden eerst van hun eigen netwerk hulp moeten krijgen, voordat ze bij de instanties konden aankloppen.

Wethouderssocialisme nieuwe stijl

Naast alle politieke veranderingen, veranderde de maatschappij in die eerste vijftien jaar van de nieuwe eeuw in hoog tempo. Het vertrouwen in het oplossend vermogen van de politiek nam vooral bij de sociaaleconomisch minder zekere klassen sterk af, terwijl de wil bij met name de hoogopgeleide inwoners om zelf het heft in handen steeds groter werd. Die verandering vroeg om een ander type wethouder. Niet meer de technocraat die van een afstand abstracte besluiten neemt, maar de wethouder die zijn of haar idealen op een overtuigende manier weet te verbinden met pragmatisme. Bestuurders, die verbinden in plaats van eenzijdig besluiten er doorheen proberen te drukken.²³

Vanuit de partij en de WBS werd aan die noodzakelijke transformatie naar verbindende bestuurders gewerkt. Op inhoudelijk vlak, maar vooral ook in stijl van politiek bedrijven. Zo konden de traditionele rode idealen van verheffing, binding, bestaanszekerheid en goed werk van het wetenschappelijk bureau dagelijks worden gecombineerd met de opdrachten uit de resolutie van Van Waarde.

Goed voorbeeld doet volgen

Ondertussen was er in Amsterdam al een wethouder aangetreden, die zich anders dan zijn voorgangers niet stuk beet in het taaie speelveld van het onderwijs. Vergeleken met steden als Rotterdam en Den Haag deden de Amsterdamse scholen volgens Lodewijk Asscher veel te weinig ‘om de achter-

²³ Bert Otten, ‘Wethouderssocialisme nieuwe stijl: van plannen naar binden’, in: *Lokale politiek als laboratorium: in de voetsporen van Wibaut en Drees*, 146

stand van hun leerlingen te verkleinen.’ (...) ‘Op zwakke scholen bleken ook meer zwakke leraren te werken. Met als gevolg dat bijna twintig procent van de Amsterdamse basisschoolleerlingen op het laagste niveau van het voortgezet onderwijs belandde.’²⁴

Waar veel wethouders onderwijs genoeg nemen met het idee dat de gemeente alleen over de stenen gaat, besloot Asscher het anders te doen: ‘Een heel grote groep kinderen in Amsterdam is afhankelijk van goed onderwijs en als dat onder de maat is, zijn de consequenties groot. Toen ik in 2008 aantrad als onderwijswethouder, heerste er een gelaten houding over de achterstand die kinderen van huis meenemen naar school. Daar zou niets aan te doen zijn. Dat bestrijd ik. En dat ik daar als wethouder Onderwijs zogenaamd niets over te zeggen heb, leg ik naast me neer. Wanneer er iets in het Amsterdamse onderwijs aan de hand is, staan de ouders wel bij mij op de stoep.’²⁵

Een taakopvatting die één op één lijkt gekopieerd te zijn in de Van Waarde-opdracht ‘reken af met machteloosheid van eigen makelij’. Binnen drie jaar zorgde Asscher er samen met de schoolbesturen voor, dat tachtig van de 210 basisscholen werden aangepakt en hun kwaliteit aanmerkelijk verbeterde.²⁶ Bert Otten zag in hem dan ook ‘een typische vertegenwoordiger van het wethouderssocialisme nieuwe stijl’ en roemde niet alleen zijn ‘strijd en idealisme’, maar vooral ook zijn ‘sociale agenda voor de stad: verheffen en verbinden.’²⁷

1.2 Meer Wibaut én meer Drees

De activistische bestuursstijl van Asscher staat niet meer op zichzelf. Al bij ons vorige onderzoek uit 2012 naar het wethouderssocialisme concludeerden we dat ‘PvdA-wethouders niet meer de regenten van weleer zijn. De dynamiek van de samenleving en in de politiek vraagt niet meer om de bestuurder die vanuit het stadhuis de stad bestiert, maar om de wethouder die contact heeft met inwoners, organisaties, het bedrijfsleven, sport enz. Een wethouder die middenin de samenleving staat en daarbinnen weet te verbinden.’

Sindsdien hebben de trends van versplintering, vervlakking, decentralisaties en bezuinigingen zich alleen maar doorgezet en is de hierboven omschreven taakopvatting nog urgenter geworden. Niet alleen op het sociaal domein, maar juist ook weer op het fysieke vlak. Want met de wooncrisis en de aanstaande Omgevingswet is de wethouder weer de spil die het verschil kan betekenen in betaalbare woningen, en een fijne en groene leefomgeving.

Ook in het sociaal domein liggen lastige dilemma's voor. Weinig geld, veel terechte vraag naar hulp en perverse prikkels: voor menig wethouder van PvdA-huize is het haast dagelijks schipperen. Leidend zijn de idealen uit Van Waarde, maar wat betekenen die precies als je met oplopende tekorten in de jeugdzorg wordt geconfronteerd en niet wil snijden? Of als je als wethouder Wmo tegelijkertijd de huishoudelijke hulp moet afschalen en ziet dat vermogende ouderen met het abonnementstarief letterlijk voor een dubbeltje op de eerste rang zitten? En wat heb je aan je sociaal-democratische idealen als je weliswaar met tegenzin, maar toch braaf de strenge bepalingen uit de Participatiewet uitvoert?

Om met het laatste te beginnen. Dat brave uitvoeren van verkeerde wetgeving is iets wat de wethouderssocialist van vandaag de dag niet zo maar doet. Al het wantrouwen achter de Participatiewet ten spijt: of het nu om het vertrouwen in bijstandsgerechtigden in Rotterdam gaat, de basisbanen in

²⁴ A. Vink, ‘Asschers stille revolutie’, in: *Vrij Nederland*. Zie: www.vn.nl/asschers-stille-revolutie/?token=NFZFL1JhVGx0Q0xCb-G9Od3dOcW42RnlpUINJQXNOU3FYblo4bmUyYWZXBz0

²⁵ Vink, ‘Asschers stille revolutie’

²⁶ Ibidem

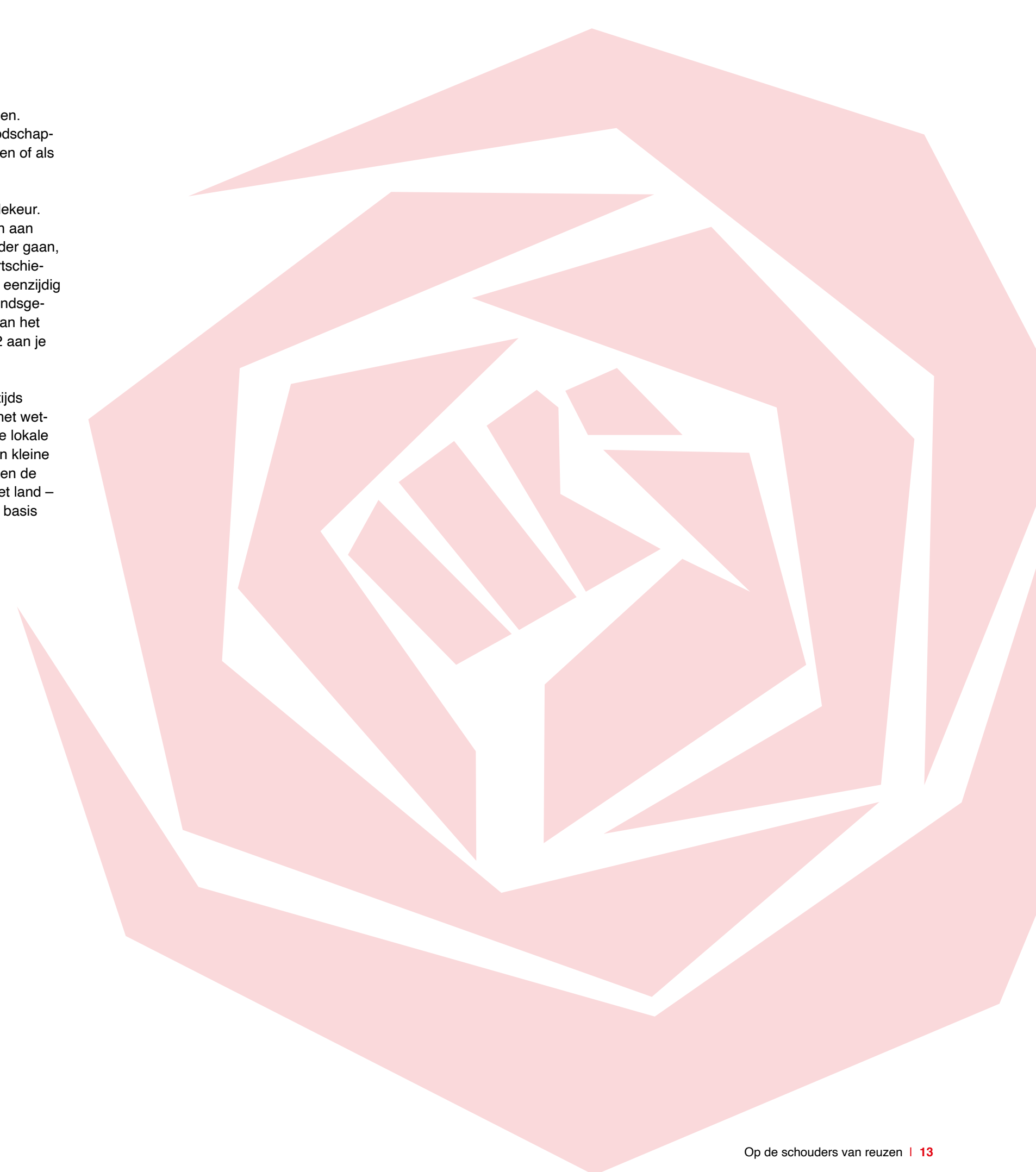
²⁷ Otten, ‘Wethouderssocialisme nieuwe stijl’, 147

Groningen of het scholingsfonds in Enschede, de A van de PvdA wordt lokaal in ere gehouden. Zo goed en zo kwaad als het kan – de landelijke wetgeving is immers strikt –, maar een boodschap-penboete als in de Wijdmeren zal een PvdA-wethouder werk & inkomen niet snel overkomen of als voldongen feit accepteren.

Tegelijkertijd ontkomt ook de PvdA-wethouder in het sociaal domein niet aan de Haagse willekeur. Meer beleidsvrijheid in theorie betekent in de praktijk veel te weinig geld om uitvoer te geven aan vooraf opgelegde kaders. Je kan als lokale bestuurder al protesterend – letterlijk – kopje onder gaan, maar op een arbitragezaak, waarin de gemeenten in het gelijk worden gesteld over de tekortschietende jeugdzorgbudgetten, volgt een oekaze van de demissionair minister van financiën die eenzijdig afscheid neemt van het trap-op, trap-af systematiek. En je kan als wethouder in een plattelandsgemeente nog zulke goede ideeën hebben, maar als je gemeente in de nieuwe herverdeling van het gemeentefonds er bekaaid vanaf komt, zal je toch moeten gaan schaven om geen artikel 12 aan je broek te krijgen.

Net als het interbellum vraagt deze tijd dus om meer Wibaut én meer Drees. En net als destijds laat landelijk het afweten en moet het lokaal gebeuren. Maar waar de illustere pioniers van het wethouderssocialisme nog konden rekenen op een overweldigend aantal sociaal-democratische lokale volksvertegenwoordigers, moeten de Wibauts en Drees'en van nu het nu vaak doen met een kleine fractie in een verder versplinterde raad. De menselijke maat, de liefdevolle zorg, goed werk en de betaalbare woning: het zijn grote niet makkelijk op te lossen vraagstukken, maar overal in het land – van het Zeeuwse Kapelle tot Emmen – bereiken PvdA-wethouders elke dag meer dan je op basis van hun zetelaantal in de raad zou mogen verwachten.

Het wethouderssocialisme is springlevend. En dat is nodig ook.

2. Wereldverbeteraars, maar wel met beide benen op de grond

Idealen, politieke denkbeelden en sociaal-democratische invulling van portefeuille

Vraag een wethouder van de PvdA naar zijn of haar politieke denkbeelden en de woordensroom is bijna niet te stoppen. Als iets motiveert, is het wel het idee om de wereld te verbeteren, het voor de mensen makkelijker te maken en er voor iedereen te zijn. De verschillen zitten in de woorden, die gebruikt worden. Soms zijn die woorden illustratief voor onze traditie en soms is het zoeken naar nieuwe woorden, die meer passen bij deze tijd.

‘Doen wat goed is voor de mens en maatschappij.’ Voor de PvdA-wethouder is dit vanzelfsprekend. Maar achter dit eenvoudige gezegde gaat een complexe wereld schuil. Zorgen over de inwoners in ieders gemeente: kan iedereen wel meekomen? Zorgen over de mensen die het moeilijk hebben, over de toenemende tweedeling, en over het systeem, waarin we als samenleving dingen hebben georganiseerd.

Maar in plaats van deze zaken als voldongen feiten te zien, blijkt iedere wethouder, die we spraken, over een ongelooflijke drive te beschikken om de samenleving voor iedereen beter te maken. Verbinding is daarbij het toverwoord. Of het nu gaat over gemengde wijken, gemengde scholen of de verbinding tussen mensen, die het goed hebben en waarmee het – even – minder goed gaat. Het zijn wereldverbeteraars, maar wel met beide benen op de grond. Idealisten met een praktische inslag. En realisten die beseffen, dat ze maar tijdelijk op het pluche zitten en dus adequaat en doelgericht moeten handelen.

2.1 De idealen uit Van Waarde leidend

Binding, bestaanszekerheid, verheffing en goed werk. Iedere wethouder kent de waarden, zoals die in het WBS-onderzoek Van Waarde uit 2013, staan beschreven. Het zijn de belangrijkste intrinsieke drijfveren voor onze wethouders. In alles gaat het erom, dat we mensen niet in de steek willen laten of aan de kant laten staan. Het idee, dat de overheid er voor iedereen moet zijn, dat die relatie tussen overheid en inwoner onderhouden moet worden, en dat de rechtsstaat daarom bescherming verdient.

Verheffing betekent ook: niemand in de steek laten

Een bijstandsgerechtigde, die zeven jaar niets van zijn gemeente heeft gehoord, staat symbool voor een overheid die zijn mensen in de steek laat, vinden de wethouders. De gedachte dat je als overheid sommige mensen beter met rust kunt laten is achterhaald. Voor de Arnhemse wethouder **Martien Louwers** staat het als een paal boven water dat je mensen niet loslaat, maar in contact blijft: ‘We moeten niet accepteren, dat mensen aan de zijkant staan. Arnhem kent een enorme groep mensen met een uitkering. Eerdere bestuurders zeiden: “Er zijn gewoon mensen die nooit meer aan het werk kunnen.” Ik accepteer dat niet. Het feit, dat je mensen niet spreekt of afschrijft, doet echt wel wat met mensen.’

Haar Groningse collega **Carine Bloemhoff** plaatst het verheffingsideaal daarom in een breder perspectief. ‘Verheffing gaat om het maximale uit mensen halen op het niveau dat ze aankunnen, zonder dat het automatisch tot stijging moet leiden. Sociale stijging is geen doel op zich. We moeten af van het idee: hoe hoger het diploma, hoe beter je status in de maatschappij is.’

Trijn Jongman-Smit, wethouder in Steenwijkerland, onderschrijft dit: ‘Verheffing betekent niet, dat iedereen gymnasium doet, maar dat iedereen op zijn of haar plek is. De vraag moet dus zijn wat iemand nodig heeft om zich staande te houden in de maatschappij. Spreek ook niet meer over hoog of laag onderwijs, maar gebruik andere woorden, bijvoorbeeld theoretisch en praktisch.’

Solidariteit en verheffing gaan vaak hand in hand. Je sluit geen groepen buiten en werkt aan een inclusieve samenleving door iedereen perspectief en vooruitgang te bieden. De Enschedese wethouder **Arjan Kampman** vindt dat je ‘verheffing, solidariteit en naar elkaar omkijken’ niet los kan zien van ‘de verbinding maken tussen mensen die zich goed weten te ontwikkelen en de mensen waarbij dat even minder lukt.’ Juist voor die laatste groep wil hij ‘van betekenis zijn.’

De betekenis van kansengelijkheid

In relatie tot verheffing wordt de term kansengelijkheid vaak genoemd. Wethouders worstelen hiermee. Niet met het idee van gelijke kansen, maar wel met waar de term voor staat. ‘Kansengelijkheid wordt gebruikt als modewoord,’ zegt Arjan daarover. ‘Maar wat het betekent verschilt enorm. D66 zegt: je zet de kansen voor de deur en als je ze niet pakt ligt het aan jezelf.’ Arjan zelf houdt er een andere definitie op na. Kansengelijkheid gaat volgens hem om het wegnemen van belemmeringen bij mensen en hen vervolgens zo te stimuleren en te enthousiasmeren, dat ze stappen zetten, talenten ontdekken en dingen bereiken die ze anders nooit bedacht of gedaan zouden hebben.

Wethouder **Jelle Zoetendal** loopt in het Friese Heerenveen weer tegen een ander dilemma aan. Hij merkt namelijk dat de term kansengelijkheid in het noorden niet aanslaat of beklijft. ‘Mensen in het noorden halen zichzelf vaker naar beneden en doen bijvoorbeeld vaak een lagere opleiding dan het studieadvies.’ Jelle spreekt dan ook liever over ‘het maximale uit iemand halen en daarbij de ondersteuning bieden die nodig is. In plaats van “je krijgt kansen en je moet ze zelf maar pakken”. Dat spreekt meer aan dan een haast wetenschappelijke term als kansengelijkheid.’

Het idee van de zelfredzaamheid wordt vaak ter discussie gesteld. Zelfredzaamheid en succes zijn geen keuzeopties. **Songül Mutluer** ziet het in haar eigen Zaanstad bij kansarme jongeren: ‘Het zijn geen criminele jongeren, wel jongeren die zonder perspectief opgroeien in wijken met veel criminaliteit. Ga je hen dan helpen en maak je de wijk leefbaar? Of ga je alleen maar straffen?’ (...) ‘Wat voor mij het allerbelangrijkste is, is hen gelijke kansen geven. Want het is nu dat de kansengelijkheid in de stad aantoonbaar en zichtbaar achteruitgaat in de volle breedte: of het nu gaat om onderwijs, de woningmarkt, of om kansen op de arbeidsmarkt. Het zou niet moeten uitmaken wat je postcode is. Het gaat er om dat je weer toekomstperspectief hebt.’

Onze wethouders zijn geïnspireerd door de solidaire samenleving en willen ervoor zorgen dat iedereen mee kan doen op een manier, die past bij de persoon en recht doet aan diens talenten. Oud-wethouder in Rotterdam en inmiddels Kamerlid **Barbara Kathmann** verwoordt het zo: ‘Volgens mij moet je de sociaal-democratie wel vertalen naar 2021 en dat is gewoon samen en voor iedereen. Wie je ook bent, hoe dik de portemonnee van je ouders ook is, welke kleur je ook hebt of welke godsdienst je belijdt: iedereen verdient dezelfde kans in het leven, de kans om vrij te zijn, om zichzelf te zijn en om de beste, versie van zichzelf te worden.’

Ongelijke kansen

Het gebrek aan kansengelijkheid speelt ook op de woningmarkt. De prijzen stijgen per dag en een betaalbare en fatsoenlijke woning vinden is voor mensen met een laag of modaal inkomen nagenoeg onmogelijk geworden. Veel mensen zijn niet vrij om te kunnen gaan wonen, waar ze willen wonen. De wethouders maken zich druk over deze ontwikkeling. De Purmerendse wethouder **Thijs Kroese** schetst aan de hand van zijn persoonlijke zoektocht naar een huis het probleem. ‘Op basis van toekomstperspectief en een pro forma loonstrookje van mijn vrouw kreeg ik net na mijn studententijd een hypotheek. Toen dacht ik al: waarom is mijn brein en het feit dat die tot een studie geleid heeft, doorslaggevend in de vraag of ik een huis mag kopen? En waarom mag iemand, die elke dag keihard aan huizen timmert, dat niet?’ (...) ‘De inkomensverschillen tussen mensen, die universitair geschoold zijn en mensen, die praktisch geschoold zijn, vind ik echt absurd. Waarom moet iemand die als advocaat of wethouder of jurist werkt zo veel meer verdienen dan een timmerman?’

Deze ongelijkheid is niet alleen oneerlijk, maar ook nog eens lang niet altijd een eigen verdienste, zegt de Wageningse wethouder **Anne Janssen**. ‘Bij overwaarde zie je dat. Je hebt er niets voor gedaan, maar je verdient enorm veel geld. Dit in tegenstelling tot iemand, die geen huis kan kopen en dus ook nog eens nooit overwaarde zal hebben.’ Maar in plaats van deze ongelijkheid te bestrijden, doet het Rijk het tegenovergestelde en kunnen rijke ouders hun kinderen belastingvrij een ton schenken.

Bestaanszekerheid voorop

Bestaanszekerheid en werk gaan in de gesprekken vaak hand in hand. Werk heeft verheffing in zichzelf. Of het nu gaat om de basisbanen in Groningen of de menselijke waardigheid terugbrengen in het contact met bijstandsgerechtigden in Rotterdam: al onze wethouders zijn er van overtuigd dat goed werk en een fatsoenlijk loon een recht is van iedereen.

‘Iedereen heeft recht op een goed leven, maar niet iedereen heeft even veel geluk,’ zegt de Haarlemse wethouder **Floor Roduner** daarover. Vanuit dat perspectief is het logisch om je extra in te zetten voor mensen, die niet volledig mee kunnen draaien in de samenleving. Hij maakt daarin een onderscheid tussen sociale ondersteuning (inkomensmaatregelen, dagbesteding) en fysieke ondersteuning: ‘Mensen met een laag inkomen hebben ook recht op een fatsoenlijke en betaalbare woning.’

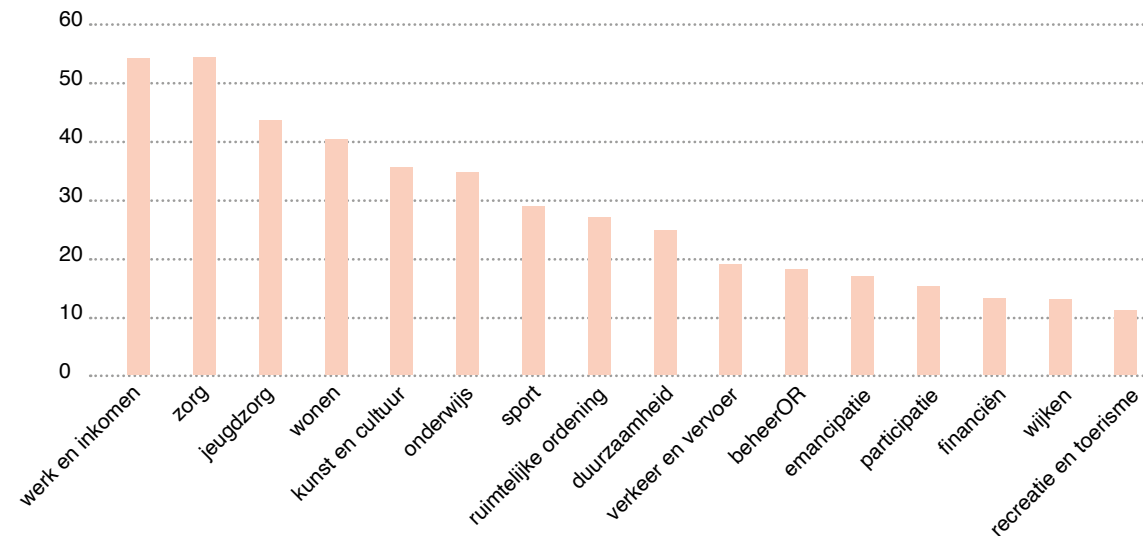
Een overheid van en voor de mensen

De PvdA-wethouders geloven stuk voor stuk in een sterke, rechtvaardige en dus humane overheid. De Diemense wethouder **Lex Scholten** verwoordt het als volgt: ‘De rechtsstaat hoort de zwakkeren te beschermen en geeft spelregels aan overheidsorganisaties, zodat die betrouwbaar en voorspelbaar zijn.’ Lastig daarbij is dat het opkomen voor je eigen, individuele belang in onze samenleving heel normaal is geworden. Met name hoogopgeleide mensen zijn daar heel bedreven in. Als politicus van de PvdA is het belangrijk om daar tegenwicht aan te bieden en het algemeen belang te dienen: ‘Je moet het doen voor de mensen die niet aan tafel zitten of niet mondig zijn. De mondig burgers komen er wel’.

Ook zijn Leeuwardse collega **Hein de Haan** is er heilig van overtuigd, dat de overheid weer sterk moet worden en het collectief de oplossing biedt. Net als **Marinka Mulder** uit Renkum die denkt dat de overheid het verschil moet maken. De wethouders willen een overheid, die haar inwoners in hun waarde laat en hen met respect en zonder vooringenomenheid behandelt hoe beroerd het ook met hen gaat. De Leidse **Marleen Damen** koppelt daar heel nadrukkelijk een eigen opdracht aan: ‘Wat ik probeer te doen in mijn werk, is respectvol omgaan met iedereen met wie je werkt. Heel veel bestuurders doen dat niet, maar ik ben heel erg van verbeter de wereld, begin bij jezelf. Het doel heiligt niet alle middelen.’

2.2 De portefeuilles

Onze wethouders hebben vooral portefeuilles in het sociaal domein. Zo hebben 55 van de 119 wethouders werk en inkomen in hun takenpakket, hebben evenveel wethouders zorg in hun portefeuille en nemen nog eens 44 wethouders de jeugdzorg onder hun hoede. Pas op de vierde plek komt met wonen de eerste portefeuille in het fysieke domein aan bod: 41 PvdA'ers zijn er in hun gemeente verantwoordelijk voor. De steeds belangrijker wordende taak van duurzaamheid is met 25 bij deze generatie PvdA-wethouders nog wat onderbelicht, terwijl er slechts 13 wethouders financiën van PvdA-huize zijn.

Portefeuilleverdeling van de in totaal 119 PvdA-wethouders

Op zich zeggen deze statistieken niet zoveel zonder dat we kijken naar de manier waarop de wethouders hun portefeuille invullen. Wanneer we dat doen blijken de overeenkomsten groter dan de verschillen en zien we een aantal elementen steeds terug: de sociaal-democratische idealen als leidraad, een realistische dadendrang en het van betekenis willen zijn voor mensen. Een PvdA-wethouder is van het aanpakken en doen, laat zich leiden door idealen en doet wat nodig is, in plaats van dat hij of zij zich laat belemmeren door regelgeving en budgetten.

2.3 De wooncrisis beteugelen

Percentage sociale woningbouw onderhandelbaar

De wil om dingen te veranderen heeft iedereen. De manier waarop verschilt. Waar de een dit heel zichtbaar en uitgesproken doet, maakt de ander de omgeving mede verantwoordelijk. Op het gebied van wonen voelen alle wethouders de urgentie van de wooncrisis en delen ze de opdracht van meer sociale woningbouw. Een enkele uitzondering daargelaten wordt er tot in de kleinste gemeente uitgegaan van 30% sociaal. Zo heeft Anne Janssen in Wageningen 'een woningmarktstrategie ingevoerd, waarbij we heel erg gericht zijn op betaalbaar wonen. Sociale huur én middeldure koop. Wij zijn er ook voor de middengroepen. Maar als ik praat met projectontwikkelaars, dan is sociale huur echt onderhandelbaar.'

Tegelijkertijd wil je een halt toeroepen aan de particuliere verhuurders en huisjesmelkers. Een strijd die ook **Sjoerd Kuiper** en vele andere wethouders voeren. Floor Roduner legt er nog een schepje

bovenop. 'In Haarlem gaat het om 40% sociale huur. Met dit cijfer laat je zien dat je echt een keuze hebt gemaakt, naar ontwikkelaars is dit belangrijk. Ook als je geen grond heb, heb je wel onderhandelingsruimte, bijvoorbeeld met het bestemmingsplan.' **Hans Adriani** realiseert in Nieuwegein met 1500 nieuwe sociale huurwoningen een groei van maar liefst 20% van het aantal sociale woningen. Fijntjes wijst hij op de buurgemeente, die zes keer groter is, maar slechts 4000 woningen bouwt.

Het bouwen van meer woningen leidt alleen lang niet altijd tot tevreden inwoners. Lex Scholten geeft aan dat het er vooral vanaf hangt waar je bouwt. 'Als je een kantoorwijk transformeert gaat het nog wel, maar binnen een woonwijk leidt vaak tot veel weerstand. Tegelijkertijd moet je je realiseren dat de zittende bewoners zich vaak laten horen. De woningzoekenden zie je niet, die zijn niet georganiseerd.'

Niet zonder visie bouwen

De wil om een goede mix te bouwen voelde ook Hein de Haan, toen hij in Leeuwarden wethouder werd. 'Volkswijken staan onder druk, mensen wonen langer thuis, er zijn minder beschermde woonvormen. De woningcorporaties zijn financieel beknot en de Rijksbijdrage voor stedelijke vernieuwing is gestopt. Bovendien zie je dat bij de woningcorporaties het gemiddelde inkomen van de mensen, die instromen echt heel laag is. Dus die wijken worden ook nog eens heel eentonig met veelal kwetsbare mensen. En waar goedkope koop is, zijn opkopers en particuliere verhuurders, die geen aandacht voor de leefbaarheid hebben. Alleen met de ongedeelde wijk kom je hieruit. Een aanpak die moet leiden tot sociaal veerkrachtige en weerbare wijken. Rond het oude Cambuurstadium gaan we dat nu doen.'

Thijs Kroese heeft de ambitie om in zijn Purmerend 10.000 woningen te bouwen. 'Hoe ziet Purmerend er in 2040 uit? Geredeneerd vanuit de ambitie om een hoop woningen te bouwen, ga je nadenken over wat voor stad je dan wil zijn en wat daarvoor nodig is. Daar rollen dan een hoogbouw-, een mobiliteits-, een woonvisie uit. Allemaal heel veel papier, waarvan mensen denken: "Daar heb je niks aan, want in papier kun je niet wonen." In principe een waarheid als een koe, maar toch is zo'n document essentieel. Wat ik heb gezegd, is dat ik vind dat die visies één heel belangrijk doel hebben. En dat is, dat als een eigenaar of ontwikkelaar bij de gemeente aanklopt en iets wil, dat die dan van ons dat pakketje papier met visies van ons meekrijgt, zodat die meteen weet "dit is wat de gemeente wil".'

In een gemeente die zelf vrijwel geen grond heeft en dus altijd afhankelijk is van particulier initiatief, is er strak op zitten extra belangrijk. Daarom is Thijs ook zo trots op zijn pakket aan wensen en eisen: 'Daar zit natuurinclusief bouwen, klimaatadaptatie, duurzaamheid in het algemeen, maar ook stedenbouw, architectuur, mobiliteit en woningbouwprogrammering in. Alles moet gewoon helder zijn. De normen over de verdeling sociale huur, middeldure en vrije sector zijn keihard, maar dat is geen obstakel. Ontwikkelaars blijven zich melden.'

Betaalbaar bouwen vergt soms ook een andere houding van de gemeente. 'Wat zijn we eigenlijk aan het doen?' vroeg **Yasin Torunoglu** zich af toen hij de grondpolitiek van zijn Eindhoven bestudeerde. 'Om radicaal in te kunnen zetten op betaalbaarheid van wonen hebben we onze visie op grond veranderd: van verdienmodel naar maatschappelijke impact. Het grondbedrijf is geen *cash cow* meer. Ik mag niet meer verdienen aan mijn grondbedrijf, want als ik dat doe betalen de inwoners de rekening uiteindelijk.'

In een traditie van reuzen

De wil om voor inwoners goede en betaalbare huizen te bouwen hebben meer van onze wethouders. Jan Schaefer wordt vaak genoemd als inspiratiebron. **Martijn Balster** werd tussentijds wethouder in Den Haag, nadat de stad was opgeschrikt door een justitieel onderzoek tegen twee wethouders uit de eerdere coalitie. De PvdA schoof niet zo maar aan, maar verkocht haar huid duur. 'We hebben alles wat ik kon verzinnen om te sturen op betaalbare woningbouw en betaalbaar houden in het coalitieakkoord opgenomen.'

Martijn doet veel, maar toch voelt het soms alsof hij aan het vechten is tegen de bierkaai. Je mogelijkheden als wethouder zijn immers niet onuitputtelijk en het kabinet reageert maar traag. Er zijn echter ook lichtpuntjes. 'Ik kan niet wachten op de opkoopbescherming.²⁸ Die is o zo noodzakelijk voor Den Haag: huizen zijn geen melkkoek voor speculanten.'

Voor Martijn is gemengd wonen verschrikkelijk belangrijk. 'Maar dan moet je je niet blind staren op kwetsbare wijken. Natuurlijk moet je die opknappen door meer huizen te bouwen, maar gemengd wonen betekent ook het toevoegen van betaalbare huizen aan de duurdere buurten.'

Een leefbare en gedeelde stad betekent een bredere aanpak dan nieuwbouw alleen: 'Geen nieuwe kamerverhuur meer in de kwetsbare wijken, omdat de leefbaarheid onder druk staat, en stevige kwaliteitseisen aan leefruimtes en geluidsnormen in de rest van de stad. Ook pakken we overbewing stevig aan en kijken we of de slechte verhuurders nog meer panden hebben en proberen we eventuele misstanden daar ook te bestrijden. De handhaving hebben we daarom fors uitgebreid, want je kunt wel zeggen dat iets niet mag, daarmee is het nog niet verleden tijd.'

Vloek of zegen

In gebieden, waar veel arbeidsmigranten werken en (tijdelijk) wonen, spelen vergelijkbare problemen als in Den Haag. In Meierijstad wordt ingezet op goede huisvesting van de arbeidsmigranten. En dat is zeker geen makkelijke klus, legt **Menno Roozendaal** uit. 'Het gaat om een groep van 10.000 mensen. Ja, dat is veel. Ik vraag wel eens in mijn college of wij grenzen durven te stellen aan de hoeveelheid arbeidsmigranten die we willen huisvesten binnen de gemeente. Is dat dan 10.000, 15.000 of zelfs 20.000?'

De huisvesting van statushouders, veel minder in aantal, ligt politiek vaak gevoeliger, ziet Roozendaal. 'Bij arbeidsmigranten heeft het bedrijfsleven een duidelijk economisch belang en is de gemeente meer faciliterend. Maar we moeten ons de vraag stellen of meer werkgelegenheid met vooral arbeidsmigranten de economische groei is, die we willen hebben en wat dat dan betekent voor de samenleving.'

2.4 Bestaanszekerheid, goed werk en eerlijke kansen voor iedereen

Eigen plan trekken bij WSW

Alex Wekema uit Noordenveld laat zich niet leiden door het landelijke beleid als het gaat om de sociale werkvoorzieningen. 'Er is natuurlijk formeel geen instroom meer in de WSW, maar wij doen het nog steeds, boven de taakstelling. Vanmorgen had ik daar ook weer overleg over met mijn ambtenaren, die zeiden: "Ja, we hebben weer twee mensen die naar beschut moeten." Dan doen we dat.'

'Ik ga die mensen niet thuis houden, ook al krijgen we er geen geld voor,' legt Wekema uit. 'Desnoods accepteren we dan maar een overschrijding op het budget. Ik heb liever dat die mensen gewoon actief zijn, want daar help je ze mee. In plaats van dat ze op de bank zitten, omdat ik op een of andere taakstelling zit. Daar heb ik helemaal niets mee.' Dat blijkt ook wel uit het gegeven dat in Noordenveld de medewerkers van het SW-bedrijf die in het groen of in het gemeentehuis werkten weer in vaste dienst zijn genomen.

²⁸ De opkoopbescherming wordt naar verwachting op 1 januari 2022 ingevoerd

Doordenken bij uitwerking van beleid

Groot is ook de drang om op het onderwerp armoede en schuldhulpverlening het leven van mensen te vergemakkelijken in plaats van moeilijker te maken. Moet je bijvoorbeeld een jongere, die een keer iets doms heeft gedaan, of, die niet direct door had hoe het nu werkt met de toeslagen, voor de rest van zijn leven straffen met een uitzichtloze situatie? De PvdA-wethouders met werk & inkomen of schuldhulp in hun portefeuille vinden van niet. Zeker niet, omdat veel van de ellende vaak verergerd wordt door de overheid, die boete op boete stapelt.

Daarom kiest Arjan Kampman voor een andere route: het jongerenperspectieffonds ziet binnenkort het levenslicht. Collectief schulden saneren is daar een onderdeel van. 'Ik heb een heel nieuw empowerment traject opgezet voor de jongeren, die als ze thuis komen als lastig worden ervaren. Door het jongerenperspectieffonds krijgen ze een plek waar ze twee keer in de week terecht kunnen, waar ze enorm gestimuleerd en uitgedaagd worden en waar hun talenten kunnen shinen. Dat is gewoon heel mooi.' En natuurlijk blijft die aanpak niet beperkt tot alleen de jongeren, benadrukt Arjan. 'We nemen de vaste lasten van mensen ook over. We regelen dit, dat geeft rust.'

In Emmen wordt eveneens gekeken naar de uitwerking van beleid, zegt **Raymond Wanders**. 'Ik lees soms uitspraken, ook in het kader van de TOZO. Dan ga ik doordenken: wat betekent dit nou voor zo'n inwoner? En hoe handelen wij? Ik had laatst iemand, die werd voor twee jaar uitgesloten van schuldhulpverlening bij ons. Ik zeg: "Waarom, wat is mijn hardheidsclausule?" "Ja, die is al toegepast, want we mogen vijf jaar doen." Dus ik antwoord: "Je vond dat er iets niet helemaal lekker zat. Want anders ga je niet van vijf naar twee. Wie schiet hier nou wat mee op?"'

Help je mensen of houd je je strikt aan de soms Kafkaëske regels? Raymond kiest nadrukkelijk voor het eerste. Gekscherend noemt hij het doelgericht micromanagement (zie ook hoofdstuk 4, pagina 38). Want hoewel sommige ambtenaren niet heel blij zijn met een wethouder die ze zo dicht op de huid zit, leidde zijn bemoeienis wel tot een aanpassing van de beleidsregels, waardoor er veel meer ruimte is voor maatwerk.

Bejegening vanuit vertrouwen en brede inkomensondersteuning

De betere en menselijkere bejegening van inwoners speelt in veel gemeenten. Rotterdammer **Richard Moti** koos ervoor om rigoureuus te breken met het lik op stuk-beleid van zijn voorganger. 'In het coalitieakkoord hebben wij heel nadrukkelijk één zinnetje opgenomen, waar ik me voortdurend aan vasthoud en dat is: we gaan voor een betere bejegening van onze mensen in een uitkering en we willen meer maatwerk bieden. Dat zinnetje gebruik ik en leg ik heel breed uit. Want een betere bejegening betekent wat mij betreft ook dat je mensen niet meer vernedert die in de bijstand zitten. Bijstand is een recht, en als je het krijgt, hoef je geen "dank je wel" te zeggen. Dus geen vijftien weken verplicht papier prikken. Dat is gewoon vernedering. Dat is het eerste wat ik heb afgeschaft, toen ik wethouder in Rotterdam werd.'

Inkomensondersteuning wordt voor veel groepen inwoners steeds belangrijker. Niet alleen voor de mensen die in de bijstand zitten, maar ook voor de groep werkende armen. Mensen, die een inkomen tot 130% van het wettelijk minimumloon (WML) hebben, komen vaak moeilijk rond, maar inkomensondersteuning tot die 130% komt in bijna geen enkele gemeente voor. Tot 120% van het sociaal minimum is in veel gemeenten het maximaal haalbare: zowel qua draagvlak in de coalitie als binnen de beperkte financiële ruimte van gemeenten. Complicerende factor daarbij is dat alleen de mensen met een uitkering echt goed in beeld zijn, zegt Floor Roduner. 'De andere groepen zijn toch ingewikkelder te bereiken, want je weet het inkomen gewoon niet. Je hebt natuurlijk campagnes via wijkteams organisaties, netwerken, scholen, maar uiteindelijk moet iemand zelf de aanvraag doen.'

De A van PvdA

Bestaanszekerheid en goed werk voor iedereen zijn voor alle wethouders werk & inkomen belangrijke doelstellingen. De basisbanen van **Carine Bloemhoff** in Groningen zijn inmiddels een bekend fenomeen in Nederland. Menigeen kijkt met een zekere afgunst naar hoe dit van de grond aan het komen is. ‘Er is een hele groep mensen, die meerdere jaren nodig heeft om uit de bijstand te komen. We hebben mensen, die dus niet meer aan de slag kunnen, maar wat bied je hen dan? Daar hebben we de basisbaan voor en nieuw beschut werk. De basisbanen worden in de wijk gevonden en mensen, die met een beetje subsidie op weg geholpen kunnen worden, kunnen op een afspraakbaan aan de slag.’

Carine benadrukt dat de PvdA niet alleen in de stad het verschil maakt. ‘In het aardbevingsgebied hebben we een duizend banenplan om mensen ook weer aan het werk te krijgen. Inmiddels hebben we gewoon die duizendste baan gerealiseerd. En dit keer is het wel de PvdA die het banenplan voor elkaar krijgt. Met het geld dat Lodewijk Asscher voor de regio had geregeld. Dat praktische om mensen verder te helpen op de arbeidsmarkt is een belangrijke drijfveer.’

Ook in Haarlem experimenteert Floor met garantiebannen. ‘We hebben een pilot gehad en mensen in het groen aan het werk gezet. Daarbij hebben we het inkomen gegarandeerd voor een jaar, maar wel met het idee dat het uitstroom is naar een echte baan. Je moet wel opletten dat we mensen aan het werk zetten voor iets waar behoefte aan is en waar vraag naar is. We moeten geen bullshitbanen creëren. En aan de andere kant moet je een balans vinden: we moeten mensen ook niet duwen naar iets dat niet werkt.’

Daar is Martien Louwers het mee eens, alleen legt zij de accenten wel anders. Met het vijfhonderd banenplan in Arnhem is het de bedoeling dat iedere bijstandsgerechtigde een gesprek krijgt met de gemeente. ‘Voor sommigen is dit het eerste gesprek in lange tijd. Daar staat tegenover dat iedereen een vaste regisseur krijgt en niet zijn of haar verhaal aan drie verschillende geledingen hoeft te vertellen. De aanpak is per wijk geregeld en de ambitie om vijfhonderd mensen extra uit de bijstand aan het werk te helpen wordt volgend jaar gehaald.’

Ieder kind de beste kansen

‘Iedereen moet de beste kansen krijgen, onafhankelijk van het gezin waar je in opgroeit,’ vindt Carine, die naast werk & inkomen ook onderwijs in haar portefeuille heeft. Maar de trend is precies verkeerd: Groningen is de stad met de grootste stijging van de segregatie in de afgelopen tien jaar. Om het tij te keren zet Carine daarom in op inclusie, meer kinderen samen naar school, het maatschappelijk akkoord onderwijs en de school als centrale plek in de wijk. ‘Dus dit college heeft gezegd: “We willen ongelijk investeren. Met name in de noordelijke stadswijken, waar de kinderen het meer nodig hebben.” (...) ‘Juist door te investeren op scholen in wijken, waar de kinderen dat het hardste nodig hebben, maak je die scholen aantrekkelijk. Ook voor andere wijkbewoners, zodat de school weer gewoon de centrale plek in de wijk is.’

Een heel ander verhaal speelt zich af in Zeeuws-Vlaanderen, waar wethouder **Diana van Damme** knokt voor het behoud van het openbaar vervoer, zodat leerlingen überhaupt Nederlands onderwijs kunnen volgen. ‘Het is vechten voor het busvervoer voor scholieren. Alleen al een bus laten rijden voor de scholieren van Kloosterzande en Hulst, is al een heel punt. Terwijl de Belgen, die pakken de bus om zeven uur in de morgen en komen bij ons de kinderen in de wijken halen. Ja, dat vind ik dan oneerlijk.’

Een meer dan complexe portefeuille

De uiterst complexe portefeuille van de jeugdzorg zorgt voor de nodige hoofdbrekens. Alle wethouders jeugdzorg delen de zorg voor jeugdigen. Dat heeft twee kanten. Aan de ene kant zien ze dat steeds meer kinderen gebruik maken van jeugdzorg, er meer geproblematiseerd wordt en er steeds meer

onder de noemer van jeugdzorg wordt geplaatst, terwijl dat misschien niet altijd noodzakelijk is. Medicalisering noemen ze het. Met als antwoord: er moet een discussie komen over normalisering. Niet alles hoeft te worden voorzien van een etiket.

Maar aan de andere kant is er de enorme complexiteit van het jeugdzorgstelsel, de marktwerking met honderden aanbieders en de vele misstanden die daaruit voortvloeien. In Zaanstad besloot Songül Mutluer het roer verstrekkend om te gooien. ‘We hebben de specialistische jeugdhulp opnieuw aanbesteed. Hierbij hebben we de aanbevelingen die de Rekenkamer heeft gedaan naar aanleiding van een eerder onderzoek over de periode 2015-2019 opgevolgd.’

Het belangrijkste is dat de basis weer op orde is, zegt Songül. ‘Hiervoor werkten we met meerdere aanbieders, waardoor niet altijd een uniform, coherent en eenduidig aanbod werd gedaan. Dat draaien we terug. We gaan met minder aanbieders werken en hebben scherpere eisen gesteld aan aanbieders. Met die aanbieders gaan we in contracten duidelijke afspraken maken over verantwoording, zodat wij als gemeente eerder kunnen sturen in de kosten en op de kwaliteit van zorg.’

Verder brengt Zaanstad de jeugdteams weer onder de vleugels van de gemeente. ‘Vanaf januari gaan we daarom werken met een stedelijk jeugdteam.’ Voor Songül (en de andere wethouders jeugdzorg) is een ding zonneklaar. Wat zij ook doet: het mag nooit ten koste gaan van de kinderen.

2.5 Niet altijd even makkelijk

Erfenis van de voorganger

Het is niet allemaal rozegeur en maneschijn. Zo krijgen sommige wethouder de rekening van de voorganger gepresenteerd. In Enschede was er tot 2018 bijvoorbeeld één adagium: de BUIG op nul. Met andere woorden, zo streng mogelijk en werken vanuit wantrouwen in plaats van vertrouwen. Bij de coalitieonderhandelingen is vastgelegd om te werken vanuit de menselijke maat. Een hele omslag, zegt Arjan Kampman. ‘Maar ik dacht wel: hoe gaan we dat dan doen? Hoe krijg ik dit nu voor elkaar in een coalitie, waar er aan de rechterflank totaal andere opvattingen zijn en, waar wij als klein links smaldeel, onderdeel van uitmaken?’

Arjan koos voor een politiek riskante aanpak. ‘Ik heb heel bewust journalisten gebeld en gevraagd om de verhalen van mensen in beeld te brengen, wetende dat ik zelf daar politiek last van zou kunnen gaan krijgen. Maar ik denk: het draait niet om mij, maar het gaat erom dat ik de vraagstukken en zorgen van mensen naar voren breng.’ Met die voorbeelden en een aantal aanjagers heeft Arjan ‘goede stappen kunnen zetten. Dus ik heb maatregelen en verordeningen veel milder gemaakt en ik heb heel veel casuïstiek op een heel andere manier kunnen oplossen.’

Dat maakt het extra wrang dat juist het Enschede van Arjan prominent fungeerde in een landelijk tv-programma. ‘Ondanks al die goede stappen heeft een meneer, die zichzelf een opstandeling noemt, het voor elkaar gekregen dat het programma Opstandelingen naar Enschede kwam en letterlijk bij mij thuis op de stoep stond om een liedje te zingen.’

Achteraf was het misschien tactischer geweest om het op een andere manier af te handelen, maar op het moment zelf, schoot de vertoning Arjan in het verkeerde keelgat. ‘Op die manier om aandacht vragen, terwijl ikzelf gewoon op het stadhuis zat en ze daar gewoon heen hadden kunnen gaan. Ik heb haar (presentatrice Sophie Hilbrand, red.) telefonisch netjes uitgelegd, waarom ik geen behoefte had om op die individuele kwestie in te gaan. Daar kan ik in het kader van de privacy niet vrij over praten. Maar ja, achteraf had ik haar misschien toch even te woord moeten staan. Met tien zinnen hè. Dat zijn van die dingen, die leer je dan later.’

Enorme opgave over de schutting

Op het gebied duurzaamheid is het lastig om echt meters te maken. Waar begin je met welke woningen te verduurzamen? Het lokale eigenaarschap lijkt een fantastisch uitgangspunt, maar in de praktijk zie je wel dat het erg “ons soort mensen” is: mensen met een hoge opleiding, die zich zorgen maken over het klimaat en zelf wat willen bijdragen. De enorme operatie om Nederland van het gas af te koppelen, moet je op een andere manier aanvliegen dan nu gebeurt, zegt Anne Janssen. Als wethouder duurzaamheid is zij verantwoordelijk voor een wijk die van het gas af gaat. ‘In de proefwijken van het gas af speelt dit ook. Wie gaat zeggen dat het verplicht is? Op Rijksniveau durven ze niet te zeggen: we gaan het gas verplicht eraf koppelen. En dus heb ik als wethouder niet genoeg rugdekking vanuit het Rijk. Dan houden wij het als gemeente ook niet droog.’

En tegelijkertijd is het juist ook de energietransitie die kansen biedt. Het geheim is volgens Barbara Kathmann dat je de bewoners meeneemt. ‘We hebben de wijk Resilient BoTu, dat is eigenlijk Bospolder Tussendijken, waar de energietransitie als vliegwiel wordt gebruikt. Dat is de wijk met de slechtste flats van Rotterdam. Sinds de jaren vijftig is daar niets meer gedaan. Je hebt daar geisers en vooral veel werkloosheid. Dus we zijn die bewoners heel erg mee gaan nemen in het verhaal van deze flats moeten van het gas af. Maar dat ook nadrukkelijk koppelen aan de vraag hoe we die mensen kunnen helpen aan een goede baan straks. Dus hebben de beroepentuin: daar worden moeders die al heel lang aan de kant staan opgeleid tot zonnepaneelinstallateur. Op die manier kunnen ze de eerste zonnepanelen op de eigen daken leggen, gaat de rekening naar beneden, blijft er meer geld in de tas, maar krijgt verduurzaming van de wijk ook een zet in de goede richting.’

Een apolitieke portefeuille

Ook als je portefeuille nauwelijks raakvlakken heeft met het sociaal-democratische gedachtegoed of als een onderwerp best wel apolitiek is, kan je het wethouderschap op een rode manier kleuren. Met verkeer en vervoer heeft de Amsterdamse wethouder **Egbert de Vries** niet meteen de meest geprofileerde portefeuille te pakken. Toch weet hij het op een PvdA-wijze in te vullen: ‘Mijn portefeuille is op zich niet een sociaal onderwerp, maar ik kies wel heel bewust voor sociale issues.’ (...) ‘Hoe kunnen we het dan toch zo goed organiseren, dat iedereen die het echt nodig heeft aan de bak komt?’ (...) ‘Verder ben ik heel erg bezig met inclusiviteit in het openbaar vervoer. Hoe krijg je dat mensen echt gebruik kunnen maken van het openbaar vervoer? Ik zat vandaag toevallig nog met een aantal blinde mensen te praten, die moeite hebben om in het OV te komen. Ja, dan denk ik: meteen aan de slag en in de actiestand richting het gemeentelijk vervoerbedrijf.’

Tussen de mannenbroeders

Soms ligt het op een andere manier ingewikkelder. Omdat je wethouder bent in een omgeving die van oudsher een confessioneel bolwerk is en het niet gebruikelijk is, dat de PvdA in het college zit. Dan moet je op een andere manier te werk gaan, legt **Annebeth Evertz** uit. De regenboogvlag ophangen is in haar Kapelle van een andere betekenis dan in Amsterdam. Zeker omdat de Zeeuwse jongeren vaker dan landelijk gemiddeld afwijzend ten opzichte van homoseksualiteit staan.

Als je als wethouder het diversiteitsbeleid wil opzetten moet je niet polariserend, maar vanuit de verbinding werken. De vlag kan dan een voorzichtige eerste stap zijn. Maar om dat te bereiken, moet je tegelijkertijd op zoek naar dingen waar je wel de verbinding kan leggen. Annebeth heeft die gevonden in de gedeelde zorgen over het lot van kinderen bij een vechtscheiding – of het nu man en vrouw of partners van hetzelfde geslacht zijn. Of armoedebelied. ‘Dat vinden we allemaal belangrijk. De diaconieën doen daar hier veel mee. Als wethouder ben ik er wel scherp op: ik heb met ze afgesproken dat ze iedereen (niet alleen kerkgangers, red.) helpen en als ik zie dat ze aan het bekeren zijn, dan trek ik mijn handen er van af.’

Pion in een groter onoverzichtelijk geheel

In regionale verbanden is het niet mogelijk om in alles je zin te krijgen (zie ook hoofdstuk 7, pagina 55). Maar dat betekent niet dat er niets mogelijk is. Vaak genoeg halen onze wethouders succes binnen. Onder aanvoering van **Maarten Hoelscher** werd het doelgroepenvervoer in de regio Gooi en Vechtstreek inbesteed en zijn de chauffeurs weer gewoon in loondienst en hebben zij een volledige baan met een fatsoenlijk salaris. ‘Dus we hebben gezegd: “We gaan onze eigen verantwoordelijkheid nemen als overheid en het weer zelf doen.” En ik denk wel dat dat typisch PvdA is.’

Onderscheidend kun je op meerdere manieren zijn. **Laura Broekhuizen** was wethouder in het Oldambt. Een krimpgemeente in Noordoost-Groningen met van oudsher grote sociale achterstanden. ‘Als je het spel wilt veranderen, moet je spelen op het hele veld.’ En daarom moet je je volgens Laura laten gelden: binnen de VNG-commissies en in de Kamer om luid en duidelijk de belangen van je regio te verdedigen en geld binnen te halen voor je eigen gebied.

Financiële dwangbuis

En natuurlijk ontkomen de wethouders niet aan de enorme tekorten door de decentralisatiekorting, een slecht uitpakkende herverdeling van het gemeentefonds en het kabinet, dat ondanks de groeiende problemen de hand op de knip houdt. Als wethouder financiën stond Marinka Mulder voor onmogelijke keuzes. Op een gegeven moment dacht ze ‘genoeg is genoeg’ en heeft ze een stop gezet op de bezuinigingen. ‘Dan maar een niet sluitende begroting. Ik zou het toch wel een verlossing willen noemen, om hier tegen de gemeenteraad te zeggen: “We gaan niet meer bezuinigen, we gaan het gewoon niet meer doen.” Want als we dat wel gaan doen, zakken we echt door een bodem heen. En kunnen we er als gemeentelijke organisatie, maar ook met onze partners, niet meer zijn op een manier, zoals we dat in de basis zouden willen.’

Een ongewone stap en daardoor een des te krachtiger signaal richting de andere gemeenten, de VNG en de landelijke politiek. Soms moet je je hakken in het zand zetten, ook als dat betekent dat je niet overal vrienden maakt.

2.6 Wereldverbeteraars, maar wel met beide benen op de grond

PvdA-wethouders zijn gedreven om ‘het goede te doen’. De manier waarop ze daar inhoudelijk invulling aangeven, verschilt per gemeente en is afhankelijk van de lokale situatie, de financiële ruimte en de omvang van de PvdA, maar is altijd uitgesproken sociaal-democratisch. De idealen uit Van Waarde komen daarbij handig van pas, maar dat is zeker niet het hele verhaal.

Of het nu om de uitdagingen in het sociaal domein, verduurzaming of de wooncrisis gaat: alle lokaal relevante thema’s worden benaderd vanuit het PvdA-gedachtegoed, ontleed tot haptbare lokale kwesties en opgelost met concrete en duidelijk sociaal-democratische maatregelen. Wars van dogma’s, vol idealen en met het nodige realisme.

3. Dag en nacht paraat, soms tot op het maniakale af

Intrinsieke motivatie & instrumentele overwegingen

'Een mooie stap in mijn carrière', 'een logische actie in mijn bestuurlijke loopbaan' of 'een prachtige springplank naar de landelijke politiek'. Als het wethouderschap ooit al gezien werd als een uitgelezen kans om het cv op te leuken, is dat nu zeker niet meer het geval. Een enkeling mompelt terloops nog het woord 'loopbaan' in een bijzin, maar dat is het ook wel. Bij de PvdA-wethouder van 2021 lijkt vaak eerder het tegenovergestelde het geval: aan carrièreplanning wordt nauwelijks gedaan en een toevallige samenloop van omstandigheden speelt een belangrijke rol om wel of niet wethouder te worden.

3.1 Intrinsieke motivatie

Politiek actief naar aanleiding van toenemende polarisatie

Het is geen toeval dat **Hans Adriani, Barbara Kathmann, Richard Moti** en **Martijn Balster** besloten om rond dezelfde tijd lid van en actief te worden voor de PvdA. De opkomst van en later het gure klimaat rond de moord op Pim Fortuyn lokte bij de vier een tegenreactie uit. 'Ik dacht: "Man, wat doe jij met m'n stad?";' zegt Barbara hierover. 'Dus hij (Fortuyn, red.) heeft wel de politiek dichterbij de burger gebracht, want het heeft ook gemaakt dat ik er iets van ging vinden. Van "hé, hallo, ik ben opgegroeid in de stad van 200 nationaliteiten waar we alles samen deden." Voor mij voelde het alsof die stad in één keer uit elkaar werd getrokken en dat eigenlijk al die culturele groepen veel meer in de loopgraven zijn gegaan. Echt een terugtrekkende beweging van iets waarvan ik dacht: "Hé, hier hebben we toch met z'n allen voor gevochten, dat we dit niet meer gingen doen?"'

Hans weet nog precies wanneer hij als voormalig zwevende kiezer lid werd: 'Ik ben PvdA-lid geworden de week, nadat het Binnenhof volliep om Wim Kok voor moordenaar uit te maken. Dat wekte bij mij iets op van "dit kunnen we ons als links Nederland niet over de kant laten gaan". Daar waar ik daarvoor nog wel eens switchte, in de gematigd linkse hoek, dacht ik: "Hier moeten we ook een punt maken." En toen ik lid werd, dacht ik daarna van "en nu wil ik dan ook iets actief doen in de politiek."'

Met de paplepel ingegoten

Net als Hans wilde de twaalf jaar jongere Martijn een tegenwicht aan het populisme en 'het wegzetten van groepen' bieden. Voor Martijn, die ten tijde van Fortuyn student was, was deze politieke bewustwording een logisch gevolg van zijn opvoeding: 'Mijn vader was actief in de vakbond en mijn opa heeft voor de KVP in de gemeenteraad gezeten. Ik kom uit een typische katholieke arbeidersfamilie. Het ging thuis aan de keukentafel veel over onrechtvaardigheid en dat houdt je bezig. Dat is ook de reden voor mij geweest om bestuurskunde te gaan studeren, omdat ik maatschappelijk geïnteresseerd was.'

Maar het linkse vuur werd niet alleen aan de keukentafel aangewakkerd. 'Het zijn ook kleine ervaringen die maken dat je gaat nadenken over "van hé, hoe zit dat nou?" Toen ik een bijbaantje had in de vleesfabriek in het dorpje, waar ik woonde, toen zei het uitzendbureau na drie jaar "nu een half jaartje uit dienst, want je bent te duur". Dan ga je de vraag stellen van "hoe kan dat nou? Wat is dat voor iets raars?" En als het mij overkomt, overkomt het dus blijkbaar ook mensen, die een gezin te onderhouden hebben.'

Generatiegenoot en wethouder in Groningen **Carine Bloemhoff** groeide weliswaar op een andere plek op, maar ontwikkelde net als Martijn al tijdens de middelbare school een antenne voor onrecht. In het Friese Oosterwolde zag Carine ‘al van kleins af kinderen, die best wel de havo hadden kunnen doen en op het hbo terecht hadden kunnen komen, maar vanuit huis totaal niet werden gestimuleerd. Eerder erg zijn afgeremd doordat ze ook een moeilijke thuissituatie hadden.’ (...) ‘Ik hoorde later, dat één van die vriendinnen van mij nu in de kippenfabriek staat. Niet dat daar wat mis mee is, maar ze kon zo goed lezen en ze vond leren altijd leuk. Maar ja, dat gezin was een enorme belemmering voor haar.’

Voor Carine is het bestrijden van ‘dat sociale onrecht, dat onrechtvaardigheidsgevoel’ de belangrijkste reden om politiek actief te zijn. ‘Dat gevoel zit zo dicht van binnen bij mij. Ik wil gewoon alles in het werk zetten – van het onderwijs tot de sociale omgeving – om te zorgen dat kinderen in dat soort gezinnen ook dezelfde kansen krijgen als die ik in mijn leven heb gehad.’

Carine kijkt met warme gevoelens terug op haar jeugd. Haar vader was weliswaar PvdA-lid, maar het was haar moeder die haar sociaal heeft gevormd. ‘Mijn moeder was heel erg van “je moet ook om andere mensen denken, Carine.” Er was een meisje waar het niet zo goed mee ging. Sommige kinderen mochten daar niet mee spelen, maar mijn moeder zei altijd: “Je moet met alle kinderen spelen.”’

De sociale component, dat je met iedereen moet omgaan, kreeg Carine niet alleen thuis mee: ‘Ik zat ook op een school, waar kinderen uit alle rangen en standen zaten. Dat vonden mijn ouders heel belangrijk. Dus dat is natuurlijk altijd wel meegegeven. Als ik op een eliteschool had gezeten had ik die ervaring niet gehad en had ik dat misschien ook minder belangrijk gevonden.’

Ook de moeder van de Emmer wethouder **Raymond Wanders** is belangrijk geweest voor zijn politieke vorming. ‘Mijn moeder is iemand die het niet *for granted* neemt.’ Als gescheiden en alleenstaande ouder in een klein dorp, had zijn moeder het niet makkelijk, vertelt Raymond. Maar in plaats van dat ze bij de pakken neer ging zitten, nam ze het heft in handen. Zo nam ze geen genoegen met het eindadvies van de basisschool, dat louter was gebaseerd op de omstandigheden thuis en niet op de leerprestaties. ‘Als je dan een moeder hebt, die tegen de stroom en het advies in, je toch naar die school wil laten gaan, en daarvoor knokt, vormt dat je en gun je eigenlijk iedereen wel zo’n wieg. Voor mij werd het VWO in plaats van de LTS.’

Uit liefde voor de stad en de gemeenschap

Vanuit dat idee en een zeker verantwoordelijkheidsbesef – ‘als je vindt dat er iets moet veranderen, moet je niet aan de zijkant blijven staan’ – bedrijft Raymond politiek. Of hij ergens anders dan in zijn Emmen wethouder zou kunnen zijn? ‘Ik weet niet of ik dat overal zou kunnen.’ (...) ‘Wat voor gevoel heb ik nou met die samenleving (in een andere gemeente, red.)? Weet ik nou over welke postcode ik praat en in welke wijk de mensen zeven jaar eerder doodgaan? Daarvoor moet je het wel voelen, althans dat vind ik. Die verbinding met die samenleving is voor mij heel belangrijk.’

De in de volkswijk Twekkelerveld opgegroeide en wonende **Arjan Kampman** is het met Raymond eens: ‘Enschede is mijn stad. Ik koester liefde voor deze stad en streek.’ Ondanks deze liefde maakte Arjan pas relatief laat de overstap naar de lokale politiek. ‘Ik vond dat we gewoon goede mensen hadden. Dus ja, ik had helemaal niet zo de behoefte dat ik dacht ik kan dat beter of zo.’

Daarbij zette Arjan zich op een andere manier voor Enschede in. ‘Heel veel mensen kennen mij als een hele actieve Enschedeër: vooral in de voetbalwereld, maar ik heb heel veel dingen ook georganiseerd op het gebied van sociaal-maatschappelijke projecten. Ben er vijftien jaar geleden al mee begonnen dat een vereniging veel meer is dan alleen het plekje, waar mensen kunnen voetballen. Het is ook de plek waar je kinderen probeert buiten de hekken te houden door alles open te zetten en de jeugdzorg naar binnen te halen.’

Vanwege dat drukke bestaan hield Arjan de boot lange tijd af. ‘Ik had gewoon verder een goed leven met een mooie baan, werkte voor mezelf in heel Nederland en deed heel veel opdrachten. Ik was senang en op de achtergrond voor de partij actief. Gerrit Dijkhuizen (toenmalig raadslid, red.) heeft mij het raadslidmaatschap in geluld, om het maar even plat te zeggen. Die zei: “Arjan, jij bent ook zo’n jongen van het Twekkelerveld en je moet aan de slag voor onze partij.” Ik had het altijd te druk, maar heb hem ooit gezegd: “Gerrit, als jij er mee stopt, dan neem ik het stokje over. Als dat je rust geeft, dan ga ik dat doen.” Zo is het ook gebeurd.’

Ook **Annebeth Evertz** is geworteld in haar woonplaats Kapelle. Een Zeeuwse gemeente waar de SGP dominant en de zondagsrust heilig is. Dat Annebeth tot het college toe zou treden, was dus niet alleen vanwege haar partijkleur bijzonder. ‘Ik ben vrouw, in deze kerkelijke gemeenschap accepteren ze mij wel als wethouder, maar daar blijft het ook bij.’

Met de SGP en de VVD is het altijd een kwestie van nemen en geven. Maar juist op een voor de conservatieve gemeenschap heel gevoelig punt besloot Annebeth resoluut te zijn. ‘Ik bedrijf politiek altijd vanuit mijn eigen waarden. Eenzaamheid, armoedebeleid en ook LHBTI. Omdat ik vind dat je in de samenleving jezelf moet kunnen zijn. Dus als jij met blauwe haren wil rondlopen, dan mag dat. Als jij vanuit de gereformeerde hoek je leven wil vormgeven, dan mag dat. Maar het mag ook dat jij samen met een partner van hetzelfde geslacht hier prettig kan wonen.’

Dag en nacht wethouder

Geen enkele geïnterviewde ziet het wethouderschap als een normale 9 tot 5-baan. Het is een publiek ambt. Eervol, maar ook heel druk en veeleisend. Deventenaar **Rob de Geest** geeft aan zich helemaal ‘het schompes te werken voor de stad en inwoners’. Maar dat heeft hij er met alle liefde voor over, want ‘wat is er nou mooier dan dat je die omgeving, die letterlijk definieert wie je bent, nog beter en mooier mag maken voor mensen?’ (...) ‘Dus de ongelijkheden in de stad, zowel in fysieke zin als in sociale zin. Ja, daar gaat mijn PvdA-hart natuurlijk wel gewoon sneller van kloppen en dan kom ik met heel veel plezier ‘s morgens vroeg m’n bed uit, ga ik ‘s avonds heel erg laat m’n bed weer in en heb ik die vier uurtjes slaap wel over voor de stad.’

Natuurlijk heeft Rob momenten waarop hij denkt ‘nu kan Deventer heel even wachten, ik ga even bijslapen of andere dingen doen, die ook nodig zijn voor ontspanning.’ Maar het zijn van wethouder domineert wel: ‘Om hier echt iets te doen, voor een stad, waar ik gewoon de hele dag door allerlei mensen tegenkom, die ik mijn hele leven heb leren kennen hier.’ (...) ‘Dat motiveert mij.’

Ook zijn Zaanse collega **Songül Mutluer** staat de hele dag in de wethouderstand. ‘Ik ben een Zaanter in hart en nieren en ben zelf opgegroeid in een van de meest kwetsbare wijken. Als ik buiten ben, word ik vaak aangesproken of ik maak een praatje met bewoners, lokale ondernemers en jongeren over zaken, waar ze tegenaan lopen. Het is echt zo dat je op straat de hele tijd aan het zwaaien bent. Ik krijg daar zoveel energie van. Laat mij dat maar de hele dag doen.’

Haar Eindhovense evenknie **Yasin Torunoglu** is zelfs tijdens het boodschappen doen bezig met zijn ambt. ‘Iedere zaterdag ga ik met mijn vrouw naar een nieuwe supermarkt in een andere wijk. Ik vind dat ook gewoon leuk. Je bent niet van negen tot vijf wethouder, je bent 24/7 in die positie. Wethouderschap is geen baan, het is een levensstijl.’

Wel of niet van buiten

Op zich kunnen alle geïnterviewde wethouders dat laatste wel beamen. Maar over de vraag wat die levensstijl dan precies inhoudt en of je alleen geschikt bent voor het wethouderschap als je iedere straatsteen en elke lantaarnpaal kent, verschillen de meningen. Voor iedereen is het een persoonlijke afweging, maar **Thijs Kroese** denkt niet dat hij ergens anders wethouder kan zijn dan in

zijn Purmerend. ‘Het is echt die binding met de stad.’ (...) ‘De inzet, die je voor je stad hebt, staat voorop. Dus ik zou ook niet snel als een grotere gemeente belt van “Joh, wij hebben hier een wethouder nodig”, dan weet ik niet of ik me daar thuis zou voelen. Want waarom ik, denk ik, goed ben in wat ik doe, is omdat het hier in Purmerend is, en omdat ik voel wat de inwoners voelen.’

In de aanliggende gemeente kijkt Zaankanter Songül er net iets anders tegenaan. Natuurlijk is het makkelijker in de stad die ze door en door kent, ‘maar volgens mij, als je een idealist bent, dan zou het niet moeten uitmaken of je in Zaanstad woont of in een andere stad. Het enige verschil is dat je de stad nog moet leren kennen. Maar de mensen blijven mensen en de problemen, die blijven gewoon hetzelfde.’ (...) ‘Ik bouw dat op. Zet mij maar op straat, ook al is het in een andere gemeente. Dan ga ik eerst 100 dagen een rondje maken om die hele stad, haar inwoners en alle stakeholders te leren kennen. En dan ga ik eigenlijk opnieuw aan de slag op de wijze, zoals ik het hier doe.’

Marinka Mulder, die wethouder van buiten werd in Renkum, deelt de zienswijze van Songül, maar moest in het begin wel naar de juiste vorm zoeken. ‘Ik heb me wel afgevraagd of ik met dezelfde passie hetzelfde zou kunnen doen op een andere plek (dan haar oorspronkelijke woonplaats Culemborg, red.). En in het begin gaat het niet vanzelf, maar ik denk dat die waarden, waardoor je wordt gedreven als PvdA’er, overal relevant zijn en dat je altijd daarin een opgave of opdrachten voor jezelf herkent.’

Wethouders van buiten zijn een zeldzaamheid. **Antoon Peppelman** is er zelf een, nadat hij de vorige periode wethouder in zijn eigen woonplaats is geweest. ‘Het is mooi om wethouder in je eigen gemeente te zijn. Laat dat helder zijn. Maar soms kan het voor een gemeente beter zijn om even iemand van buiten te hebben: met een frisse blik en niet gehinderd door voorvallen uit het verleden.’

3.2 Instrumentele overwegingen

Het besluit om wethouder te worden, wordt niet lichtvaardig genomen. Met reden: je geeft een groot gedeelte van je vrije tijd op, vraagt veel van je partner en zegt je maatschappelijke carrière – voorlopig – gedag. Naast de hierboven beschreven intrinsieke motivatie spelen daarom andere overwegingen om politiek actief te worden en het wethouderschap te ambiëren.

Juiste timing

Nestor van het Diemense college **Lex Scholten** herinnert zich nog goed hoe hij in 2006 op de radar van de PvdA-afdeling kwam. ‘De PvdA was toen ernstig op zoek naar wethouderskandidaten die geen onderdeel waren geweest van de ruzies in de gemeenteraad.’ Lex was als bekende in de afdeling, maar buitenstaander van de Diemense politiek de ideale kandidaat: ‘Ik had ook tijd, want het bedrijf dat ik samen met vrienden had, was net verkocht. Dus ik heb uiteindelijk ja gezegd, want ik dacht “ik kan wel wat” en een beetje rommelige situatie trekt mij ook wel aan om daar wat helders van te maken.’

Ook voor **Marleen Damen** was de timing juist. ‘Ik heb altijd veel contact gehad met de afdeling en ze kwamen iedere vier jaar weer bij me terecht met de vraag of ik in de raad wilde of wethouder wilde worden. Daar heb ik een tijd lang nee tegen gezegd, omdat ik ook jonge kinderen had en een hele leuke baan en dacht: “Dat is allemaal niet combineren.” Maar inmiddels bijna acht jaar geleden was ik na vijf jaar directeur bij Cedris te zijn geweest wel klaar daar. Ik was al om me heen aan het kijken en dacht van “nou, ik ga de sprong wagen.” Want als ik ooit een politieke bestuurlijke functie wil, dan is het wel die van wethouder. Dat leek me gewoon het allerleukste om te doen. Om in je eigen stad, die je zo goed kent, concreet dingen voor elkaar te krijgen.’

Wie heel zorgvuldig een pad uitstippelt en het wethouderschap ziet als opstap naar meer, komt bedrogen uit, denkt de Leeuwardse wethouder **Hein de Haan**. ‘Ik heb helemaal niet gedacht van “ik wil dat worden”. Je moet nooit aan politieke carrièreplanning willen doen, want dat is a. de verkeerde reden en b. het is niet te plannen.’ (...) ‘Maar als de kans zich dan voordoet, dan moet je hem wel grijpen, vind ik. En hij deed zich voor op het moment dat ik mezelf daar klaar voor achtte, met een portefeuille die heel goed bij mijn eerdere werkervaring past, namelijk RO en wonen en in de stad waar ik al mijn hele leven woon. Ja, dan durf en wil ik er ook wel graag instappen.’

Sommige wethouders hebben wat aanmoediging van hun omgeving nodig. Zo is **Menno Rozenaal** – zelf zoon van een wethouder – ‘geen type dat heel hard roept van “ik moet dat worden en ik kan dat heel goed”. Dat zit niet zo in mijn karakter, maar veel mensen om me heen zeiden: “Wij denken dat jij een hele goeie zou zijn.” Dus je moet ook gevraagd worden en mensen moeten het ook in je zien zitten, dat heeft zeker meegespeeld.’

Als je iets vindt, moet je er ook iets aan doen

Gefrustreerd is een groot woord, maar toen Barbara Kathmann met haar Stichting Jarige Job kinderen in armoede probeerde te helpen en het onderwerp op de kaart aan het zetten was, merkte ze pas ‘hoe deze mensen elke dag zo ongelooflijk tegen die samenleving aanlopen. En ook hoe mensen, die zich dus inzetten om armoede de wereld uit te werken, eigenlijk ook continu tegen die overheid aanlopen. En elke keer gebeurde dat en dan dacht ik, ja, wie regelt dit toch?’ De lokale politiek dus: ‘De daad van de idealen was veel meer lid worden van de PvdA, maar die daad om politiek actief te worden was veel meer van ja “als ze het daar dan regelen, dan moet het maar goed geregeld worden ook”. En zo ben ik eigenlijk in die gemeenteraad beland.’

Ander onderwerp, andere plek, maar eenzelfde emotie deed **Jelle Zoetendal** uit Heerenveen besluiten om politiek actief te worden. ‘Toen ik na mijn studie weer in Heerenveen kwam wonen, waar ik geboren en getogen ben, ontdekte ik, dat de gemeenteraad allemaal dingen deed, waarvan ik tegen een collega zei “die gemeenteraad snapt er niks van”. Nou, hij was in een andere gemeente raadslid en zei: “Dan moet je zelf actief worden, dan kun je meepraten.”’

Inmiddels kijkt Jelle met een wat andere blik naar de lokale politiek. ‘Nou ja, dat dacht ik uiteindelijk ook een beetje op basis van krantenkoppen hè. Nu weet ik ook wel iets beter van hoe de politiek werkt, en dat het toch misschien anders werkt dan dat je uit de krant haalt.’ Maar het idee van ‘*the wisdom of the crowd*’ of hoe je dat ook noemt heeft hij wel altijd vastgehouden. ‘Er zit in ieder geval veel kennis van de gemeente en *know how* bij mensen, waarvan ik denk: dat is heel mooi om dat te mobiliseren. Niet alleen omdat het ideeën beter maakt, maar ook omdat het een stukje eigenaarschap van ideeën geeft en vervolgens draagvlak creëert, zodat het hopelijk een stimulans is om tot realisering te komen.’

Als wethouder bereik je meer

De raad mag dan het hoogste lokale democratische orgaan zijn, als wethouder krijg je pas echt zaken geregeld. **Floor Roduner**, die als schaduwraadslid al de Haarlemse raadszaal leerde kennen, beaamt dat meteen: ‘We zijn – als PvdA’ers tenminste – allemaal bezig met idealen en daar doen we ook iets mee. Ik heb een tijdje geprobeerd om daar als schaduwraadslid in de gemeenteraad vorm aan te geven. En het gevoel, dat je iets kan met de stad, heb je dan ook, maar als wethouder heb je gewoon veel meer impact.’

Tenminste, die impact heb je alleen als je uit het juiste hout bent gesneden, denkt Floor. ‘Als dat dan ook nog eens een keer past bij je persoonlijkheid en het type werk dat je leuk vindt en waar je goed in bent, is dat uiteindelijk waar je het voor doet.’ Het is een combinatie van de juiste karaktereigenschappen, het vermogen om idealen om te zetten in concrete maatregelen, niet bang zijn en vooral

doorzettingsvermogen. 'Mijn ego is ook gegroeid de afgelopen paar jaar als wethouder. Dat is al erg genoeg, maar ik denk wel dat ik het verschil heb gemaakt. Of eigenlijk weet ik het wel zeker. De vorige periode was er een D66-wethouder, die had ook de opdracht om sociaal te bouwen, maar het gebeurde nooit. Er was altijd een slap excuus. Ik ben daar gewoon met gestrekt been ingegaan en nu is het wel gelukt.'

Het hoofd van Hans Adriani 'explodeerde bij het besef, dat ik in de eerste zes weken als wethouder al meer beslissingen had genomen die de koers van de stad hadden beïnvloed dan in de zes jaar raads-lidmaatschap daarvoor.' Dat zit hem nog niet eens in de grootse allesomvattende plannen, maar 'in de eindeloze hoeveelheid kleine beslissingen, die je elke dag neemt.' (...) 'Om een voorbeeld te noemen – niet eens zo heel klein: er meldt zich bij mij een directeur-bestuurder van een grote GGZ-instelling, die van een nog niet afgeschreven intramuraal gebouw af wil en mijn medewerking komt vragen voor een wijziging in het bestemmingsplan. Als wethouder kan ik op dat moment dan zeggen: "Ja, weet je, dat is maatschappelijk vastgoed, daar moet een maatschappelijke functie voor terug. Dus alleen als er sociale huurwoningen op jouw plek komen, wijzig ik het bestemmingsplan." "Ja, maar dan kom ik er met m'n boekwaarde niet uit." "Ja, jammer dan, dan blijf je het gebouw maar gebruiken." Dat zijn van die dingen, waar je geen raad, geen college en geen wat dan ook voor nodig hebt. Kun je gewoon vanuit je eigen werkkamer doen.'

Verantwoordelijkheid durven en willen nemen

Electoraal mag het dan – op dit moment – niet meer zijn wat het geweest is, veel wethouders vinden het wel een belangrijke voordeel: de betrouwbaarheid van de PvdA als het om besturen gaat. Op de vraag waarom Hans voor de PvdA en bijvoorbeeld niet voor GroenLinks koos, komt naast de al inhoudelijke overwegingen ook een wat instrumenteler antwoord: 'Het is ook geen of het was in ieder geval op dat moment (dat Hans lid werd, red) geen machtsblok. En ik heb ooit geleerd dat politiek een combinatie is van de goede ideeën hebben en de steun ervoor verwerven om ze ook tot uitvoering te kunnen brengen. Het gaat ook over macht.'

Ook voor Martijn Balster was 'de combinatie van verantwoordelijkheid willen dragen, dus echt met je poten in de modder staan en ook compromissen durven sluiten' een belangrijke reden om voor de PvdA actief te worden. 'Die zaken horen erbij, maar wel altijd met het belang voor ogen van mensen voor wie het verhaal van eerlijk delen en emancipatie en verheffing van waarde is.'

3.3 Dag en nacht paraat, soms op het maniakale af

Wethouder ben je 24/7. Dat vergt niet alleen een volledige overgave en haast fysieke inzet, maar ook een intrinsieke wil om je in te zetten. Met dat laatste zit het bij elke wethouder wel snor. Bij veel bestuurders, die we hebben gesproken, werd het PvdA-gedachtegoed er met de paplepel ingegoten of kwam het besef van sociaal onrecht en de wil om dat te veranderen al ver voor dat ze politiek actief werden.

Op de vragen waarom ze vaak alles opzij zetten voor de lokale politiek en waar hun motivatie vandaan komt, volgt nooit een stilzwijgen. Tegelijkertijd valt er bij een grote groep ook een zekere doelgerichtheid te bespeuren. Je inzetten voor de maatschappij kan immers op vele plekken en het raadslidmaatschap is het hoogste lokale politieke ambt. Zonder dat de geïnterviewden daar afbreuk aan doen, is hun boodschap helder: dat kan wel wezen, maar als wethouder bereik je meer.

4. Van 'computer says no' naar een benaderbare overheid

De menselijke maat, het systeem, ambtelijke ondersteuning & inspraak

Al je idealen en motivatie ten spijt, de lokale politiek is hard en voor veel buitenstaanders ondoorgrondelijk. Externe factoren als te weinig geld van het Rijk, ondoordachte regelgeving en politieke druk, maar ook de interne ambtelijke organisatie maken het wethouderschap tot een ingewikkeld vak. Een vak, waar je maar al te snel verstrikt kan raken in de machinaties van de gemeentelijke molen. Wie niet oplet, spreekt buiten de eigen ambtenaren eigenlijk alleen nog mensen in de eigen bubbel en verliest steeds meer de binding met de samenleving.

Hoe voorkom je dat je wordt opgeslokt door die politiek-bestuurlijke bubbel en zorg je ervoor dat de deuren van het stadhuis wijd open blijven staan? Ga je de wijken in om te vertellen hoe het zit of luister je naar de zorgen van inwoners en pas je daarop je beleid aan? En hoe balanceer je op het subtiele koord van participatie (en NIMBY-gedrag) enerzijds en het algemeen belang anderzijds?

4.1 Het systeem en het bedrijfsmatig denken

Niet het systeem, maar de mensen centraal

Voor **Marinka Mulder**, die zich door haar jarenlange ervaring als raadslid en later als fractievoorzitter in haar toenmalige woonplaats Culemborg en nu als wethouder in het Gelderse Renkum al op jonge leeftijd een doorgewinterde politica mag noemen, ligt het wethouderschap echt in het verlengde van het raadswerk. 'Het wethouderschap *an sich* was niet voor mij een doel, het was meer een cadeau. Maar ik ben er wel achter dat het misschien wel het mooiste ambt is dat er bestaat. Omdat ik eigenlijk wat ik als raadslid heel waardevol vond nu in plaats van 20 uur, 60 uur in de week mag doen. En dat is dicht bij mensen staan en samen met hen zorgen dat de toekomst een beetje beter wordt.'

Als fractievoorzitter zag Marinka verschillende type wethouders langskomen. 'Nadat ik wethouder werd, heb ik goed nagedacht over wat ik een goede wethouder zou vinden. Zeker ook, omdat ik als fractievoorzitter Fouad Sidali (toenmalig PvdA-wethouder, red) een heel inspirerend voorbeeld vond, maar ik ook voorbeelden in de gemeente Culemborg zag van hoe het niet moest: hele technocratische wethouders, die vooral vanuit het gemeentehuis bestuurden en niet met de stad.'

Al die voorbereiding ten spijt, de praktijk bleek toch net anders: 'Maar toen ik het ambt zelf mocht dragen, kwam ik er pas achter wat echt belangrijk is. Dat je iedere dag voor de keuze staat: ga je aan de kant van de mensen staan of niet? De afstand tussen mensen en het systeem, zoals we dat hebben bedacht, is enorm groot geworden. Het systeem biedt niet meer de oplossingen aan mensen, die met een probleem zitten. Dat is natuurlijk een onderwerp waar op landelijk niveau nu van alles over gezegd en gevonden wordt, maar ik denk, dat dat ook wel een weerslag is van wat wij op gemeentelijk niveau al een tijd meemaken. Dat je als wethouder in de klem zit en dat je als overheid eigenlijk een andere rol voor jezelf ziet weggelegd dan waar de randvoorwaarden in voorzien.'

Geen gemeentesecretaris, wel de persoon die de lijnen uitzet

Een worsteling die **Yasin Torunoglu** zal herkennen. ‘Ik ben een vertegenwoordiger van de raad en daarmee dus ook de stem van het volk. Zo kijk ik tegen mijn rol aan als wethouder aan en dat maakt dat ik dus ook tegen het systeem aanschop, maar dan als bestuurder.’ Yasin ziet zichzelf niet als baas van de ambtenaren. ‘Ik ga ook feitelijk niet over de ambtelijke organisatie en de ontwikkelingen van de gemeente, want als dat zo zou zijn, was ik gemeentesecretaris.’

Daarom houdt Yasin afstand tot het ambtelijk apparaat en gaat hij ‘kritische vragen’ richting de gemeentelijke organisatie niet uit de weg. Niet kritiek om de kritiek, maar ‘ook om perspectief en oplossingen te bieden en altijd toetsend van buiten naar binnen. Dat vind ik zelf het leukste aan het vak en daarin steek ik mijn energie. De buitenwereld proberen te vertalen naar binnen.’ (...) ‘Dus aan de ene kant van buiten naar binnen de signalen halen en ook gewoon activistisch zijn richting de eigen organisatie. Onacceptabel dat je als afdeling de bejegening niet goed op orde hebt. Onacceptabel dat je mensen niet vertrouwt en hen als klant definieert. Maar aan de andere kant ook moeilijke keuzes maken en uitleggen waarom je die keuzes maakt. Dat is voor mij de kick van het wethouderschap.’

Dat schuurt soms best wel, beaamt Yasin: ‘Ik ben een *hate it or love it guy*. Als je aan actieve buurtbewoners vraagt wat ze van mij vinden, dan ben ik hun held, omdat ze weten dat ik voor ze strijd en het niet opgeef. En er zijn ambtenaren die met mij weglopen, maar er zijn ook ambtenaren, die niet kunnen wachten tot de verkiezingen, want dan zijn ze in ieder geval van deze eikel af.’

Andersom kan ook, constateert **Songül Mutluer**. Als wethouder kan je van alles liever gisteren dan vandaag willen, je hebt ook nog een organisatie, die er een eigen tempo, methode van werken en hiërarchie op nahoudt. ‘Ik merk, dat ik soms als wethouder, die zelf heel ongeduldig is en graag snel resultaten boekt, retechagrijng kan worden op het moment dat de organisatie reactief en niet proactief is.’

Het was in het begin wel even wennen, erkent Songül. ‘Kijk, het eerste jaar ben je als een nieuwe speler in de Champions League. Je hebt natuurlijk ook een organisatie die je verder moeten aansturen. Dat is nog best wel een uitdaging. Pas na het tweede jaar krijg je dat een beetje in de vingers en weet je ook hoe je tegen alle adviezen in kan zeggen: “Hé, ik volg nu mijn gevoel en we gaan toch naar links. Ook al adviseren jullie rechts.” En dat is echt wat je moet leren ontwikkelen door heel erg naar je *gut feeling* te luisteren, vanuit je idealen beleid te maken en door na te gaan: waarom doe ik het ook alweer?’

Richard Moti wilde niets minder dan een complete omslag in de omgang met bijstandsgerechtigden. Van vernedering naar de menselijke maat. Probleem was alleen: de vorige wethouder van Leefbaar Rotterdam was wel weg, maar de ambtenaren die vier jaar zijn strenge beleid uitvoerden, zaten er nog steeds. ‘Ik begon met een directie van drie directeuren bij werk en inkomen. Een directie, die enorm stuurde op diverse KPI’s (Kritieke Prestatie Indicator, red.), zoals onder meer de kortste weg naar arbeid.’ Uiteindelijk zijn er twee directeuren weggegaan en is de directie naar vier uitgebreid. Hierdoor kon Richard in totaal drie van de vier directeuren benoemen en werd de gewenste omslag versneld.

Veel taken, weinig capaciteit, nog minder geld

Dat niet alles lukt, ligt heus niet altijd aan onwillige ambtenaren, vindt **Anne Jansen**. Toen ze in Wageningen als wethouder aan de slag ging, was het wel even schrikken: ‘Wij hebben veel te weinig geld om alle opgaven waar Wageningen voor staat waar te maken. Het Rijk heeft de gemeenten te weinig gecompenseerd voor de decentralisaties, en daardoor zijn wij jaar op jaar aan het bezuinigen, waardoor we niet toekomen aan investeren in de organisatie.’

Ook bij een grotere organisatie kan het behoorlijk mis gaan als je de menselijke maat uit het oog verliest, zegt **Martijn Balster**. Dat een persoon zonder armen en benen elke dag op eigen kracht in

zijn bovenwoning moest zien te komen, maar desondanks niet in aanmerking kwam voor een urgentieverklaring, haalde onlangs het landelijk nieuws. ‘Het eerste wat ik doe is het oplossen. Hebben we ook gedaan. Deze meneer heeft heel snel een urgentieverklaring gekregen en woont inmiddels in een ander huis. Achter hoe dit zover heeft kunnen komen, zit een hele wereld. Je kan het uitleggen en je kan het probleem vergoelijken, maar dit gaat gewoon om een nare situatie en dat verdient zo snel mogelijk een oplossing.’

Bedrijfsmatig denken doorgesloten

Meteen nadat dit probleem was opgelost, is Martijn gaan kijken hoe het zover kon komen. Door een ongelukkige samenloop van omstandigheden was de man minder zelfredzaam geworden, maar in plaats van dat de gemeente de helpende hand bood en met een oplossing kwam, werd de man op formele gronden afgewezen voor een urgentieverklaring. ‘Hij reageerde ook op de verkeerde woningen en is echt vastgelopen in de bureaucratie. Als er meer begeleiding was geweest en meer menselijke maat, was dit niet gebeurd.’

‘Kijk, de ambtenaar urgenties heeft het bij wijze van spreken nog goed gedaan ook hè. Die heeft de regels gevolgd, maar gaat wel met een naar gevoel naar huis: “Want ik heb deze meneer dus niet geholpen.”’ Daarom probeert Martijn een verandering in de ambtelijke cultuur te bewerkstelligen. ‘Dus je wil naar een manier toe, waarbij er iemand naast zo iemand gaat staan, net zolang totdat het is opgelost. En dan kan het formeel zo zijn, dat iemand geen recht heeft op een urgentieverklaring, maar dat wil niet zeggen dat daar niet een probleem is.’

Niet alleen Den Haag, maar het hele openbaar bestuur is doorgeslagen in het bedrijfsmatige efficiency denken, vindt Martijn. ‘Met de kleiner wordende ambtelijke organisaties en de steeds bedrijfsmatigere manier van werken zijn we doorgesloten. Dus we gaan nu alle afgewezen urgentieverklaringen doorlichten en eens kijken wat voor verhaal hier nou achter schuilgaat.’ Er moet een ambtelijke cultuur ontstaan waarin je wordt beloond als je bij zo’n kwestie aan de bel trekt en je binnen de gemeente naar een oplossing zoekt, die soms ook buiten je eigen beleidsdomein ligt. ‘Daar zijn we dus heel grondig naar aan het kijken en we trekken ook extra geld uit om de menselijke maat terug te krijgen.’ Makkelijk zal dat echter niet zijn. ‘Je hebt ook nog met verschillende beleidsdomeinen te maken. Maar ik zou heel graag zien dat dit een les is voor de toekomst. Het wordt daarom ook onderdeel van ons verkiezingsprogramma.’

De Amstelveense wethouder **Marijn van Ballegooijen** schetst een vergelijkbaar beeld. Aan het begin van zijn termijn liet hij onderzoek doen naar waar de menselijke maat precies uit beeld raakte. ‘Ik dacht, daar komt uit, dat de regels te strak zijn, we geen maatwerk toestaan en de ambtenaren niet vertrouwen.’ (...) ‘Maar de regels boden juist veel ruimte en er was voldoende budget voor maatwerk. De regelgeving ziet er prachtig uit. Op papier doen we al die beleidstaal: we stellen de klant centraal en kennen de omgekeerde toets. Het ging niet mis op het niveau van de regelgeving, maar in de uitvoering. Dan wil de ene afdeling oplossing a, de andere afdeling oplossing b en dan komen ze er niet uit.’ Ambtenaren verschillen van mening over waar de verantwoordelijkheid van de overheid begint: ‘Of we de oplossing van de bewoner volgen, de oplossing van de professional, en of we gaan voor een snelle of voor een zorgvuldige oplossing. Bewoners, die met multiproblematiek kampen, lopen dan vast tussen de afdelingen. Om dat op te lossen zijn niet meer regels nodig, maar een cultuuromslag naar een gedeeld idee over hoe de overheid omgaat met mensen die hulp nodig hebben.’

Dat je die gewenste cultuuromslag wel heel mooi op papier kan zetten, maar dat dat niet meteen wordt doorgevoerd in de uitvoering, merkte Marijn toen hij wijzigingen in het bijstandsbeleid doorvoerde. ‘Mijn voorganger van een andere partij had daar een vreselijk target opgelegd: elk jaar twee procent minder mensen in de bijstand. Nou, dat is erg, omdat je dan mensen die bijstand uit jaagt, die misschien helemaal nog niet toe zijn aan werk. We hebben onmiddellijk dat target er af gehaald. We gaan gewoon iedereen een passend aanbod geven. Soms is dat vrijstelling, soms is dat

mantelzorgondersteuning, soms is dat werk en soms is dat opleiding. Dus ik dacht klaar. Maar inmiddels kom ik erachter, dat terwijl dat beleid op papier al helemaal is veranderd, de teamleiders in de functioneringsgesprekken nog altijd aan de medewerkers vragen: “Hoeveel uitstroom heb je gehaald dit jaar?” Je moet dicht bij de uitvoering staan om dat op te merken.’

Marijn bemoeit zich dus heel nadrukkelijk met de uitvoeringskant. Niet alleen, omdat het daar vaak misgaat, maar ook omdat hij daar veel ophaalt. ‘Toen ik hier kwam, ben ik een handje gaan geven aan al mijn medewerkers. Daarbij hoorde ik van veel mensen, dat ze nog nooit eerder een wethouder hadden gezien. Een wethouder spreekt alleen met de manager. Maar dan heb je geen compleet beeld. Daarom ben ik de uitvoerders gaan vragen: wat maak jij nou mee?’

4.2 Een luisterend oor en het algemeen belang

De wijken in

Collega-wethouders worstelen eveneens met de menselijke maat. Enerzijds vinden ze het belangrijk dat de overheid neutraal is, mensen gelijk behandelt en de procedures gevolgd worden, anderzijds zien de wethouders individuele gevallen als een belangrijke graadmeter en is het zaak om waar nodig buiten de lijntjes te kleuren. Hoe dan ook is het belangrijk om een vinger aan de pols te houden en zelf nauwlettend te volgen wat er zich buiten het stadhuis afspeelt. **Floor Roduner** leest bijvoorbeeld ‘met heel veel plezier de bezwaarschriften van bewoners. Dat is een goed informatiesysteem wat er speelt.’

Raymond Wanders heeft weliswaar een andere portefeuille, maar doet in feite hetzelfde. ‘Ik snap ook wel dat ambtenaren vanuit het college van B&W een heldere lijn moeten hebben en niet willekeur. En dat juist maatwerk al heel snel willekeurig voelt. De wethouder leest het wel of de wethouder leest het niet. En ik realiseer me ook nog, dat ik misschien alleen het topje van de ijsberg zie, namelijk de uitspraak op een bezwaar. Daarom vind ik het ook zo belangrijk om door te vragen: “Hoeveel mensen zijn er nou uitgesloten?” (...) ‘Op die manier probeer ik met individuele casuïstiek echt wel te sturen op waar we zelf mee bezig zijn. Bij de bedoeling komen.’

Door corona heeft het een tijdje stil gelegen, maar Floor vindt het heel belangrijk om de buurt in te gaan. Om de kant van bewoners te horen als er wat speelt, maar juist ook als er niets aan de hand lijkt. ‘Je moet dus wel in staat zijn om informatie op te halen uit de samenleving. Dat kan op heel verschillende manieren. Ik vind het bij onze partij passen dat het ook fysiek is, dat je niet alleen ophaalt, maar ook ergens naartoe gaat en je laat zien. Dus niet alleen als er wat speelt, liefst ook wat actiever als er niet wat speelt of op termijn wat gaat spelen.’

Als wethouder wonen in een middelgrote stad is het gemakkelijk om je te verschuilen achter je ambtenaren en alleen op hoofdlijnen te besturen, zegt Floor. Hij doet het anders: ‘Als ik een groot bouwplan heb en er is wat bezwaar tegen, dan ga ik naar de wijk toe en ben ik bij de bijeenkomsten. Natuurlijk heb ik daar ambtenaren voor, maar het wordt heel erg gewaardeerd als je er zelf een avondje bij bent. Vaak vinden mensen het al hartstikke fijn als ze gehoord worden. En het versterkt je verhaal in de raad ook: “Ik ben er geweest, ik heb het gezien en ik heb met de bewoners gepraat.”’

Al ver voordat **Carla Broekhuis** de politiek inging, hoorde ze elke dag precies wat er speelde. ‘We hebben zestien jaar lang een eigen snackbar in Hattem gehad. En daar stond heel groot op de gevel snackbar Arend en Carla, dus heel de stad kent ons.’ Anoniem boodschappen doen is er dan ook niet bij. ‘Ik word echt wekelijks aangesproken van “oh Carla, mag ik even iets vragen?” En dan antwoord ik altijd: “Ja, natuurlijk.” Zo blijf je horen wat er speelt. Als ik het antwoord niet meteen weet, neem ik later contact op en gaan we op vervolgggesprek. Dan neem ik ook altijd een ambtenaar mee.’

Participatie: pain in the ass of wondermiddel?

Dat Floor graag met bewoners praat en hoort waar ze zich druk over maken, betekent niet dat iedereen altijd gelijk geeft. Er is ook nog zoiets als het algemeen belang. ‘Ik ben wat cynischer geworden over participatie sinds ik bestuurder ben. We moeten ons afvragen of het niet vooral een manier is om tegenkracht te organiseren. Conservatieve behoudende krachten kun je heel erg mobiliseren. Het is toch zelden dat je vernieuwende krachten organiseert.’

‘Om even twee voorbeelden te geven. We hebben een woningbouwwijk in West van 1800 woningen of zo. Een goede wijk. Het stadhuis is nog nooit zo vol geweest. Driehonderd man met bezwaren in het stadhuis, toen we het behandelden in de raad. Diezelfde raadsvergadering behandelden we de woningbouwvisie van een stuk of 5000 woningen in de Schalkwijk. Er waren volgens mij vier insprekers, waarvan de helft nog positief was ook.’ Floor verklaart dit als volgt: ‘In Schalkwijk zitten vooral mensen die een betaalbare woning zoeken. Die vinden het fijn dat er wat gebeurt en misschien wel wat verbetert in de wijk. Terwijl in de bestaande wijk West mensen vooral op hun privébelangen, zoals het uitzicht en of er wel of geen parkeerplek is, zitten.’

Hoe goed je de participatie ook organiseert, het eigenbelang is nooit ver weg, zegt Floor. ‘Je moet wel heel erg nadenken over wanneer je participatie inzet en wat je ermee wil bereiken. Het draagvlak is lastig, het is natuurlijk de heilige graal hé, maar dat is wel heel taai. En vaak als je dan een heel goed participatieproces hebt, dan heb ik ook het idee dat je de extreme negatievelingen overhoudt. De echte complotdenkers.’

Ook **Lex Scholten** waarschuwt voor de valkuilen van participatie. ‘We hebben natuurlijk de afgelopen periode wel een beetje de fout gemaakt dat iedereen zegt van: “Nou, we gaan meer aan participatie doen, maar dat helpt geen moer.” Ja, ik vind dat je mensen moet spreken en horen, maar als ik eerder al in het denkproces participatie inzet: ja, die mensen staan niet in de stand dat ze mee willen denken. Ze willen over één ding meedenken: dat alles hetzelfde blijft. En daarmee sta je zelf extra weerstand te organiseren. Dus ja, dat is in die ruimtelijke portefeuille gewoon hartstikke lastig. Mensen die wel iets willen, die hoor je niet.’

Ja, het is ingewikkeld, ja, het duurt lang en ja, sommige bewoners leggen op alle slakken zout.

Anne Janssen herkent de weerstand van Lex en Floor, maar wil nog wel aanvullen: ‘In mijn optiek: participatie zorgt altijd voor een beter plan. Dus participatie moet je altijd doen, je moet nooit niet participeren, dat is echt het domste dat je kan doen.’

Natuurlijk staan NIMBY-gedrag en het algemeen belang op gespannen voet. ‘Niemand wil iets in z’n *backyard*, dus ja dat snap ik best wel. Iedereen mag dat ook vinden en wij mogen het besluit nemen om dat in het belang van de stad en het algemeen belang wel te doen. Maar je moet altijd participeren, met participatie wordt het altijd beter, want mensen weten gewoon beter ter plekke waar wat speelt.’

Het helpt daarbij wel dat het Wageningen van Anne, zeker als het gaat om de leefomgeving, bijzonder betrokken inwoners kent. ‘In Amsterdam hadden wij participatieavonden, waar misschien tien mensen uit de buurt kwamen opdagen. Hier komen er gewoon 60, 70, 80, 100. Dat is echt anders. En iedereen, dat vind ik ook wel mooi, iedereen is echt heel betrokken bij z’n leefomgeving. Maar ja, dat betekent ook dat dingen wel lang duren. Op zich is dat niet erg als het zorgvuldiger gedaan wordt en als er een beter plan uitkomt.’

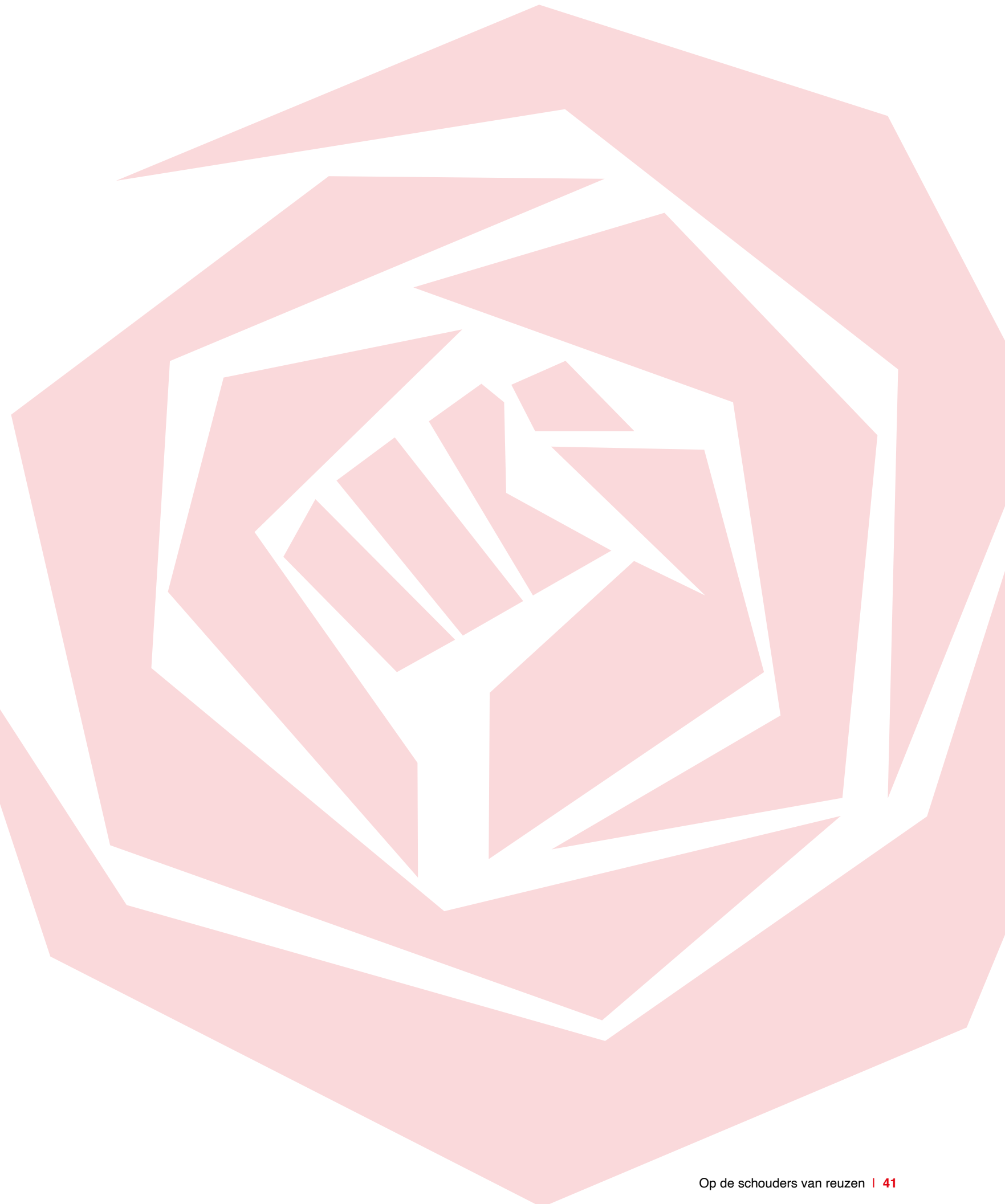
4.3 Van 'computer says no' naar een benaderbare overheid

Menig burger stuit op een onwrikbare overheid. Een anonieme moloch, die zonder mededogen en met vaak Kafkaëske gevolgen vasthoudt aan regeltjes en procedures, in plaats van handelt naar de geest van de wet en de menselijke maat aanhoudt. Het is een probleem, waar landelijk steeds meer aandacht voor komt en waar de wethouders stuk voor stuk mee worstelen.

Je kan nog zoveel willen, maar als het ambtelijk apparaat niet mee beweegt, de regels steeds anders geïnterpreteerd worden en er een organisatiestructuur gegroeid is die strakke targets beloont en geen ruimte laat voor maatwerk, komt er van die idealen en mooie plannen in de praktijk niet zoveel terecht. Als wethouder ben je geen gemeentesecretaris, maar soms is het wel nodig om je actief te bemoeien met de uitvoer, omdat je beleid anders spaak loopt.

Daarbij is het al te makkelijk om te verzanden in de politiek-bestuurlijke bubbel van het gemeentehuis. Er gaan maar 24 uur in een dag en voor je het weet, rol je van ambtelijk overleg naar collegevergadering en eindig je 's avonds laat in de raadszaal. De wijk in of je oor te luister leggen bij de inwoners van de gemeente schiet er al snel bij in, aangezien je je gezicht ook thuis wil laten zien. De wethouders zijn beducht voor dit gevaar en maken dan ook tijd om naar de inspraakavonden te gaan en de bezwaarschriften te lezen.

Maar dan nog blijft het dilemma tussen – terechte – maar particuliere zorgen en het algemeen belang. Participatie en betrokkenheid is goed en moet je stimuleren, maar die woonwijk moet ook gebouwd worden, zelfs als dat betekent dat het uitzicht van sommige inwoners verpest wordt.

5. Geen natuurlijk overwicht meer

Positie in het college, verhouding met de raad en de partij

De tijd, dat dominante figuren als Wibaut en Schaefer hun wil wel even aan de rest van het college en de raad dicteerden, ligt inmiddels niet alleen in jaren ver achter ons. Zoals gezegd is het politieke landschap ingrijpend veranderd en versplinterd en deed begin deze eeuw ook het dualisme haar intrede.

In veel gemeenten is de PvdA de vierde, vijfde of zesde partij. Is dit van invloed op de positie binnen colleges? Maakt de kleinere omvang tot bescheidenheid of is dit niet van invloed op de zeggingskracht, dadendrang en profilering?

5.1 Vaak vrienden, soms vijanden in het college

Stoorzender weg, sfeer constructief

Songül Mutluer vond de begintijd als wethouder niet altijd even makkelijk. Dat lag niet alleen aan het feit dat ze nieuw was. 'Het was een vechtbestuur. Toen de VVD met twee wethouders in het college zat, zag ik heel veel ellenbogenwerk. Ja, daar kan ik niet tegen, maar ik was de enige die daar wat van zei. Dat werd me natuurlijk niet in dank afgenomen, dus de spanning was best wel te snijden de eerste tien maanden.'

Eigenlijk was het al voor de installatie mis, blikt Songül terug. 'Kijk, er was gewoon wantrouwen tussen twee partijen, die de pilaren hadden moeten zijn van de coalitie. Dat had te maken met het verloop van het onderhandelingsproces en hoe de VVD zich daarin had opgesteld. Dan begin je verkeerd. Als je een hele slechte start met elkaar maakt en je moet vervolgens samen een coalitie vormen, dan is het wantrouwen niet meteen weg.'

Ook in het Arnhem van **Martien Louwers** trad een partij vroegtijdig uit het college van B&W. Maar anders dan in Zaanstad lag dat niet aan de verhoudingen binnen het college. 'Wij werkten heel goed samen, ook met de wethouder van D66. De opstelling van de fractie, in de coalitie en ook naar de eigen wethouder toe, zorgde juist voor veel wrijving.'

Het geheim van de goede sfeer die er nu is, ligt hem volgens Martien in de goede onderlinge verhoudingen. De sfeer is goed: iedereen gunt elkaar zijn ding. We hebben niet altijd dat het echt iets gezamenlijks is. Dat vind ik wel eens jammer, dat je echt denkt van "nou, hier staan we allemaal voor te juichen." Dat niet, maar er wordt elkaar wel veel gegund. Dus iedereen krijgt op z'n eigen portefeuille wel ruimte om dingen te doen.'

Met de tussentijdse komst van de PvdA in het college keerde ook de rust in Den Haag weer terug, zegt **Martijn Balster**. 'Er wordt goed samengewerkt en we hebben een heel ambitieus programma gemaakt, maar helaas veel te weinig tijd om het natuurlijk helemaal uit te voeren. Dus wat dat betreft graag nog vier jaar.'

Dat komt juist ook door de voorgeschiedenis, vermoedt Martijn. 'Het Rijksrecherchetafereel, twee verdachte wethouders en alle integriteitsdiscussies, die daar dan weer uit voortvloeien, heeft een enorme impact op de stad. Dus dat heeft gemaakt dat de partijen naar elkaar zijn toegegroeid en hebben gezegd: "We moeten dit met elkaar doen." Natuurlijk gaat dat niet altijd van harte. Het beleid is flink naar links getrokken, daar zaten andere partijen in het college en in de raad niet op te wachten.'

Maar iedereen heeft gezien dat het nodig is om in rustig vaarwater te komen. En het veel socialere beleid is natuurlijk ook gewoon goed voor de hele stad.’

Spil in het college

Dat je niet per se namens de grootste partij in het college hoeft te zitten om het meeste in de melk te brokkelen te hebben, beamen meerdere geïnterviewden. ‘Ik bemoei me echt met alles,’ geeft **Floor Roduner** aan. ‘Onze vorige wethouder deed dat minder, vond ik. Daar had ik wel een mening over, dus dan moet je het zelf ook beter doen. Ik laat ook wel eens wat lopen en hoef niet op alles strijd te leveren, maar als ik iets belangrijk vind, dan kom ik in beweging.’

Daarbij helpt het wel dat Floor vanuit zijn vorige baan het een en ander weet over begrotingen. ‘Ik heb jarenlang bij het ministerie van financiën gewerkt. Ik weet hoe een begroting werkt en hoe het proces gaat. Ik kan dat spel heel goed spelen, dus dan ben ik op m’n sterkst. Dat helpt bij het maken van de begroting van Haarlem. Maar ik doe het ook op andere momenten. Door vragen te stellen. Je kunt op verschillende manieren interveniëren. Je kan zeggen “ik vind er wat van”, maar het begint vaak ook met vragen.’

Alle kennis die voor handen is tot je nemen, is daarbij essentieel, denkt Floor. ‘Je moet gewoon alles lezen of in ieder geval heel veel lezen. Dat is ook wel pittig aan het wethouderschap. Je moet heel veel van die stukken tot je nemen, er wat van vinden en – heel belangrijk – op tijd in het proces interveniëren. Als je al heel ver in de besluitvorming bent, is het vaak gewoon tekenen bij het kruisje. Het is de kunst om naar manieren te zoeken om op tijd in te grijpen. Bijvoorbeeld door aparte overleggen te doen voor collega-wethouders.’ Floor haalt verder voordeel uit zijn aanwezigheid bij de collegeonderhandelingen. ‘En ja, ik heb ook meegeschreven aan het coalitieakkoord. Dus dat kader heb je ook meegekregen, dat je zegt, hoe hadden we dat ook alweer bedoeld in het coalitieakkoord?’

Ook **Hans Adriani** is een echte dossiervreter: ‘Als je de begroting snapt, dan kun je ‘m naar je hand zetten. Dus ik heb er eigenlijk vanaf dag één altijd wel voor gezorgd dat ik ook snapte hoe de begroting in elkaar zit. Ik snapte dat de vorige periode ook beter dan de wethouder financiën. Dat hielp, zeker voor het sociaal domein. Als vakwethouder helpt het enorm als je de begroting beter kent dan de wethouder financiën.’

Maarten van Dijk uit het nabij gelegen Stichtse Vecht herkent de werkwijze van Floor en Hans. ‘Het is niet zo dat je op de punten en komma’s zit op de dossiers van anderen, maar ik ben zelf financieel goed onderlegd en heb ook een achtergrond in de onderwerpen, die in het sociaal domein spelen. Dus daar kijk ik kritisch mee. Eerst kreeg ik een beetje scheve blikken, maar mijn collega-wethouders waarden het nu wel. Ik haal er namelijk toch wel dingen uit, die ze later misschien in de problemen hadden kunnen brengen. Maar je moet niet op elke slak zout leggen. Je moet er een beetje in laveren. Dus sommige dingen laat je gaan, andere zaken ga je op door.’

Mensen van vlees en bloed

Ook Hans waakt er voor dat hij niet te veel op de stoel van andere wethouders gaat zitten. Als wethouder sociaal domein heeft hij in de vorige periode het een en ander op het gebied van positieve gezondheid op touw gezet. De huidige wethouder doet daar in Hans zijn ogen maar weinig mee. ‘Ik probeer me zo min mogelijk met mijn opvolgers te bemoeien. Dat is wel lastig hoor. Want op een gegeven moment gaan die dingen doen die in strijd zijn met bouwwerkjes die je heel subtiel op de achtergrond in elkaar hebt gezet. Dan is het soms wel moeilijk om je mond te houden. Doe ik ook niet altijd.’

Niet dat je mond opentrekken altijd zin heeft. In een college blijft het een kwestie van geven en nemen. Als je opvolger niet in jouw aanpak gelooft, moet je dat slikken. Hans: ‘Maar ja, als je zo’n gedachtegoed van positieve gezondheid eigenlijk niet onderscheidt, niet onderschrijft of niet doorziet,

dan kun je zomaar een paar beslissingen nemen in een subsidiebehandeling van de welzijnsorganisatie, die, zeg maar, het fundament onder zo’n aanpak wegtrekken.’ (...) ‘Dat heeft ook gewoon met geloof te maken. Geloof je dat een bepaalde aanpak werkt?’

Een goede samenwerking en elkaar de ruimte geven om vanuit de eigen ideologie dingen te doen, zo typeert **Alex Wekema** zijn college. ‘Mijn collega-wethouders zeggen altijd: “Alex is wel een echte socialist, die komt altijd op voor de minderheden.” Dat vind ik altijd wel fijn om te horen.’ Tot problemen leidt dat niet: ‘Ja soms verschil je van mening, maar dan heb je het daarover en zoek je naar een goede oplossing. Op zich hebben wij wel, een heel collegiaal en prettig college, moet ik zeggen. Dat botst wel eens op onderwerpen, die echt principieel van aard zijn. Dan word je het niet eens, maar gun je elkaar wel de ruimte.’

Los van de politieke meningsverschillen blijven wethouders mensen van vlees en bloed met ieder hun eigenaardigheden, karaktertrekken en meer of mindere sociale vaardigheden. Hoog van de toren blazen kan best tot wrijving leiden en ervoor zorgen dat je minder bereikt dan als je je diplomatiek opstelt. **Anne Janssen**: ‘Ik ben me erg bewust van het feit dat we maar twee zetels hebben. Daarom ben ik altijd bezig met het zoeken van draagvlak bij alle partijen in de gemeenteraad. Op die manier hebben we met onze twee zetels toch veel invloed. Meer dan je op basis van ons zetelaantal mag verwachten en zeker meer dan wanneer je als een olifant door de porseleinkast dendert.’

In Meierijstad is de PvdA niet nodig voor een meerderheid. **Menno Roozendaal** is daar constant bewust van en kiest dus voor de diplomatieke koers: ‘Altijd opgewonden zijn en boos zijn is niet mijn manier van politiek bedrijven. Volgens mij bereik je veel meer als je gewoon wil samenwerken met andersdenkenden. En dat je daarbinnen vanuit de inhoud gedreven bent.’

Misschien minder zichtbaar, maar wel effectief: ‘Menno, jij gedraagt je niet als een wethouder die maar twee zetels in de raad heeft, je doet net alsof je er acht hebt.’ Deze opmerking van een waarnemend burgemeester vatte hij op als een compliment: ‘Als ik me ga gedragen als wethouder met maar twee zetels in de raad, dan moet je het zeggen, dan gaat het niet goed.’

Ondanks dat de PvdA in zetelaantal meestal niet meer dominant is, speelt de partij met enige regelmaat een bepalende rol in coalities. Menno vervolgt en stelt dat hij een bepalende rol kan pakken omdat hij het inhoudelijk speelt en veel geïnvesteerd heeft in relaties met collega’s. Daarom kan hij kritisch zijn en zich uitspreken: “Ja, ik denk dat hier zwakke punten zitten. Als jij dit toch door de raad wil hebben, dan moet je daar met een beter verhaal komen.” Ik ben wel constructief, maar ik zeg wel wat ik ergens van vind en kom ook met alternatieven waarvan ik denk: dit zou anders kunnen.’

In een van de grote steden merkt onze wethouder op: ‘Ik denk dat de PvdA minimaal evenveel invloed heeft als GroenLinks. Heeft ermee te maken dat zij twee onervaren wethouders hebben, waarvan één niet goed uit de verf komt en de ander heel veel moeilijke dossiers, verkeer en alles heeft.’ Bovendien helpt het als je bij de start van je wethouderschap goed weet welke dingen je wil bereiken. Weet je dat niet: ‘Dan gaat de ambtenarij ook met je aan de haal. Dat komt er van alles op je bord waar je helemaal niet op zit te wachten, want zij weten ook niet wat je wil.’

Groot mandaat binnen eigen portefeuille

Als wethouder zit **Richard Moti** niet in de politiek om vrienden te maken of borrels te drinken met de VVD of D66. ‘De crux zit er in hoe je de spanning, die er altijd is, zo houdt dat die niet breekt. Maar je wilt wel zo maximaal mogelijk buigen, omdat je dan zoveel mogelijk binnenhaalt. En dat betekent ook dat je soms dingen doet en pas later zegt dat je het gedaan hebt. Dan is het een voldongen feit en kunnen ze niet meer terug of moeten ze breken. Ik zit er niet om vrienden te worden met de VVD, maar wel om aardig gevonden te worden door mijn kiezers. Als zij mij aardig vinden, dan zit ik er de volgende periode gewoon weer bij.’

Voordeel is dat wethouders in Rotterdam best veel mandaat hebben om binnen de eigen portefeuille besluiten te nemen. ‘Zonder dat je dat aan de rest van het college hoeft voor te leggen,’ legt Richard uit. ‘En daar maak ik natuurlijk optimaal gebruik van. Er zijn ook collega’s, die dienen dan collegevoorstellen in, waarvan ik denk: waarom dien je dit in? Dit mag je gewoon zelf beslissen, dus waarom leg je het voor aan de rest? Beslis het gewoon zelf, want nu ga ik er wel wat van vinden en dat is niet wat jij hebt voorgesteld.’

Het grootste nadeel van zo’n breed mandaat is dat je collega-wethouders dat ook hebben, vindt Richard. ‘Als je de portefeuille niet hebt, heb je er heel weinig over te zeggen als een andere wethouder hetzelfde trucje door heeft.’ (...) ‘Dat gebeurt bij wonen bijvoorbeeld en dan is het heel lastig in het college om daar wat tegen te doen, want ja, er is geen collegebesluit nodig.’

Naast idealen ook goede manager

‘En ja, ik kom ook wel eens wethouders tegen, die wel de goede ideeën hebben, maar dus echt vastlopen en niet weten hoe je dat nou vooruit brengt als je tegenwerking krijgt,’ zegt Richard. ‘Ik ben zelf wat dat betreft heel hiërarchisch: “Ik ben de baas en dit is wat ik wil.” Bij de vakbond, waar ik elf jaar heb gewerkt, gaat het ook gewoon hard tegen hard. Als je tijdens onderhandelingen met werkgevers enige zachtheid vertoont, dan ben je weg. Dus van daar heb ik dat een beetje kunnen meenemen. Je moet ook gewoon bikkelhard blijven. En ja, ook in het college gebruik ik die *skill*.’

Wat Richard betreft moet daar bij de werving van geschikte kandidaten beter op gelet worden. ‘Je hebt idealen nodig als wethouder, want je moet weten wat je wilt. Maar je hebt ook *managerial skills* nodig. Dus je moet het uitgevoerd krijgen. Ik zie dat het daar vaak mis gaat. Wij selecteren goede volksvertegenwoordigers, die toe zijn aan een volgende stap, maar kijken daarbij niet of zij wel die *managerial skills* hebben.’

Integraal werken door brede portefeuille

Of en wat je bereikt, hangt samen met meerdere factoren, denken de wethouders. De samenstelling van het college, je relatie met de raad, de inhoud van en ruimte in het coalitieakkoord, de concrete invulling van je politieke overtuigingen en natuurlijk vooral de samenstelling van je eigen portefeuille. Bij dat laatste maakt het nogal uit of je alleen over deelonderwerpen gaat of het grotere geheel in je beheer hebt.

Wethouder in het Friese Opsterland **Libbe de Vries** maakt dagelijks gebruik van zijn brede portefeuille. ‘Ik heb het volledige sociaal domein, inclusief onderwijs en gezondheid. Het mooie is dat je dan ook een beetje integraal kan werken.’ (...) ‘Ik heb daarvan een goed voorbeeld. In de jeugdzorg zit bijvoorbeeld de behandeling van dyslexie. Het opmerkelijke daaraan is dat daar vooral kinderen van hoogopgeleide ouders gebruik van maken. Kinderen van laagopgeleide ouders zijn schijnbaar nooit dyslectisch: die kunnen niet spellen, en vallen in de categorie “dom”. Een ander probleem is dat het aantal kinderen dat dyslectisch is even snel stijgt als het aantal aanbieders. Het gaat om heel veel geld voor een betrekkelijk kleine groep. Daarom ben ik nu een pilot gestart om dyslexie weer terug te brengen naar het onderwijs. Daarmee bereik ik een veel grotere groep kinderen en kan ik ook kinderen ondersteunen die laaggeletterd zijn. Als ik de portefeuille onderwijs niet had gehad, was dat niet gelukt.’

5.2 Bestuurder namens de gemeente en/of de partij

Strak of ‘pragmatisch’ dualisme

Geen enkele geïnterviewde wethouder gaf aan over het doen en laten van de lokale PvdA-fractie te gaan. Tegelijkertijd schuiven ze, op een enkeling na, wel regelmatig bij fractievergaderingen aan en zijn de meeste wethouders in hun uitingen naar buiten toe gewoon herkenbaar als PvdA’er. Over of je je strikt aan de dualistische uitgangspunten moet houden of dat daarin een pragmatischere houding politiek handiger is, wordt verschillend gedacht.

Zo blijft **Rob de Geest** schipperen. Natuurlijk wil hij rode politiek bedrijven en dat naar buiten toe uitdragen, maar tegelijkertijd vindt hij dat hij niet wethouder namens de PvdA is, maar namens de hele stad. ‘Een fractie is letterlijk van de partij. De wethouder is dat veel minder, omdat je primair het algemene belang en veel minder de partijstandpunten dient.’ (...) ‘Dus dat vraagt wel veel meer balanceren, zodat je geen onrecht doet aan dat principe, maar tegelijkertijd ook wel weer laat blijken, waar je wel van bent. Mensen moeten natuurlijk niet denken van “daar heb je weer die CDA-wethouder”.’

Ook voor **Wilma de Boer-Leijnsma** uit Eemnes was het even wennen in het begin. ‘Ik ben echt de rode vrouw van Eemnes. Zo sta ik hier bekend. Als ik binnenkom bij een bijeenkomst, hoor ik mensen al fluisteren: “Oh god, daar komt die rooie rakker aan.” Tegelijkertijd heb je als wethouder wel een andere rol. ‘Ik kan me nu veel minder als PvdA’er profileren dan als raadslid. Als raadslid kun je echt lekker het uiterste zoeken, terwijl je je nu toch op de middenmoot moet richten. Je wil ook de wethouder voor alle andere mensen zijn en niet alleen voor je eigen achterban. Dus dat was in het begin even lastig, want ik ben wel erg van op de barricaden. Alleen ja, je kunt nooit je eigen karakter en je eigen visie helemaal wegpoetsen lijkt mij. Dat blijft wel een dilemma.’

Jelle Zoetendal vindt het belangrijk om zuiver te handelen en de rollen gescheiden te houden. ‘Kijk, Schaefer en Wibaut waren natuurlijk nog uit de tijd, dat een wethouder een hele andere positie had dan nu in het dualistische stelsel. Je bent nu meer in dienst van de gehele raad. Wel vanuit het gedachtegoed van de PvdA. Dat heb ik altijd wel in mijn achterhoofd.’ (...) ‘Ik sluit aan bij fractievergaderingen, maar ik vertrek op het moment dat we richting besluitvorming gaan. Ik ben vooral toehoorder, we hebben een blokje, waar ik meepraat, en voor de rest niet. Dat hebben we volgens mij vanaf het begin van het dualisme zo gedaan in Heerenveen. Ik probeer gewoon bereikbaar te zijn. Niet alleen voor de PvdA-fractie, maar voor alle raadsleden. Ze mogen mij bellen of mailen of appen als er vragen zijn.’

Wat dat betreft denkt Hans Adriani dat je best wel een beetje opportunistisch mag zijn. ‘Ik vind dat we in de basis als één club moeten proberen om onze gezamenlijke doelen naar een betere samenleving na te streven. En dat houdt concreet in dat je het voordeel in kennisvoorsprong, dat je hebt als coalitiepartij, maximaal moet uitbuiten.’

Het merendeel van de wethouders heeft er dan ook geen problemen om iets doormiddel van een een-tweetje met de fractie er alsnog doorheen te krijgen. In Groningen schuift **Carine Bloemhoff** wel aan bij fractievergaderingen, maar pas na een half uur: ‘Dus als ze zonder ons over Roeland (andere PvdA-wethouder in Groningen, red.) of mij willen praten, kunnen ze dat doen.’ (...) ‘Ja, dualisme is allemaal leuk, maar je moet elkaar ook op de hoogte houden. Zo bereiken wij echt het meeste. Julian (fractievoorzitter, red.) waardeert dat ook en vindt dat wij de fractie goed informeren over het begrotingsproces. Daardoor weet hij wat we wel of niet hebben binnengehaald, en kan hij met die informatie het coalitieoverleg beter voeren. Dat samenspel tussen fractie en college is belangrijk, we houden elkaar goed vast en weten van elkaar wat er speelt.’

Bij andere partijen in de coalitie wordt daar anders tegenaan gekeken. ‘Onder het motto van dualisme liet de grootste partij GroenLinks het er bij enkele gevoelige dossiers in de raad op aankomen. Dat is niet handig en daar hebben de andere coalitiepartijen ook last van. Zij denken dan: “Ja, dat kan wel zo

wezen, maar uiteindelijk moeten we ook wel politiek slim zijn. Anders laat je het je overkomen en dan word je speelbal van de oppositie.”

En dat Carine de lijntjes met de eigen fractie kort houdt, betekent uiteraard niet dat ze de rest van de raad negeert. ‘Ik kies er heel erg voor om de raad mee te nemen. Voor het sluiten van een maatschappelijk akkoord tussen college en onderwijspartners houd ik eerst nog een keer sessie voor de raad en biedt ze de mogelijkheid om daarin punten mee te geven. En na afloop koppel ik dat terug. Met de basisbaan wist ik natuurlijk, dat is echt politiek even botsen tussen links en rechts. Maar na een jaar zeggen de oppositieleden, die tegen waren: ‘Ik was wel tegen de basisbaan, maar goed ja toch leuke resultaten.’”

Kracht van landelijke partij

Zeker in verkiezingstijd is het een lastig uit te bannen frame: het onderscheid tussen de lokale en ‘landelijke’ partijen. Wethouder in Nissewaard **Wouter Struijk** draait het om. Juist door de landelijke connecties slim te gebruiken, kan je meer bereiken. ‘Als we iets tegenover de “lokale” partijen willen zetten, dan zullen wij moeten laten zien waarom het van belang is, dat wij van een landelijke partij zijn. En dat is dat de thema’s die er uiteindelijk echt toe doen voor onze inwoners, zoals het streekziekenhuis, wonen, bereikbaarheid, niet op te lossen zijn als gemeente alleen.’

Daar moet je de samenwerking zoeken, zegt Wouter. ‘Even een mooi voorbeeld: door aan te dringen op de realisatie van een integrale spoedpost heeft Ploumen er met een motie in de Tweede Kamer voor gezorgd dat de spoedzorg in Spijkenisse 24/7 blijft gewaarborgd. Dat is de samenwerking, die ik ga gebruiken in de campagne straks als ons wordt verweten dat we een landelijke partij zijn. Van “nou, zonder die landelijke connecties hadden we geen 24/7 spoedzorg gehad”. Lokale partijen hebben nauwelijks netwerk buiten de gemeentegrenzen.’

Je moet die connecties dan wel benutten, zegt Jelle Zoetendal. En daar schort het nogal eens aan. ‘We kunnen als partij veel meer doen met de dingen, waar wij tegen aanlopen als wethouders. Zodra je eigen beleidsideeën hebt of je denkt dat er iets moet veranderen in de samenleving, dan kan je dat op de vierkante meter in Den Haag bedenken of je kan het eerst aan een poeltje van wethouders voorleggen en het samen bedenken. We hebben tegenwoordig al appgroepen, dat helpt heel erg. Maar volgens mij kan je daar veel meer uithalen.’

5.3 Geen natuurlijk overzicht meer

PvdA-wethouders zijn gedreven om ‘het goede te doen’. Niet altijd zichtbaar en op de voorgrond, maar vaak door gewoon te doen in plaats van het eerst in de krant te zetten. Juist doordat we als partij veel vaker inwisselbaar zijn geworden is het schaken achter de schermen en binnen de colleges een belangrijke vaardigheid, die je dagelijks nodig hebt. De ‘Machers’ van weleer passen vaak niet meer in deze nieuwe electorale verhoudingen.

Het is geven en nemen. Wethouders realiseren zich dit als geen ander. Daarom gaan ze voor resultaten op onderwerpen, die inwoners direct raken en waar de een veel kwetsbaarder is dan de ander, of waar de keuzes van vandaag bepalend zijn voor de toekomstige kansen en mogelijkheden. Daarbij is het resultaat belangrijker dan de verpakking. Of zoals wethouder in het Noord-Hollandse Waterland, **Ton van Nieuwkerk**, zegt: ‘Als ze (ambtelijke organisatie, red.) mij zien als een sterke wethouder die de gemeentelijke problemen oplost, dan kan ik ook alle PvdA-punten meenemen. Maar als ik dat hardop zeg, lukt dat niet, want dan gaan ze steigeren.’

Die inhoudelijke bemoeienis beperkt zich doorgaans niet tot de eigen portefeuille. Onze wethouders praten graag mee ook over de inhoud van de beleidsterreinen van collega-wethouders. Belangrijk is daarbij is dat de houding constructief en behulpzaam is: ze gunnen elkaar elkaars successen en helpen elkaar om voorstellen te doorgronden. Zo kunnen wethouders met verstand van overheidsfinanciën collega’s helpen de gevolgen van voorstellen beter te begrijpen en hen zo behoeden om zomaar ergens in mee te gaan.

Verder is dossierkennis zeer belangrijk. Je moet een vaknerd zijn om een goede wethouder te zijn, vindt **Arjan Kampman** niet voor niets. Als wethouder moet je niet alleen weten waar het over gaat, maar er ook iets van vinden. Alleen dan kan je op de juiste momenten – ook buiten de begroting – interveniëren.

Dat er van de dominante bestuurderspartij van weleer niet zoveel meer over is, heeft ook mooie kanten. Zo kan iedere geïnterviewde wethouder niet alleen precies vertellen wat hij of zij voor elkaar wil krijgen, maar weet hij of zij ook nauwgezet te motiveren vanuit welke sociaal-democratische waarden ze daarbij handelen en waarom hun daden voor welke groepen in de samenleving zo belangrijk zijn. **Richard Moti**, die als raadslid vanaf 2002 tot 2013 en later als wethouder het Rotterdamse politieke landschap ingrijpend zag veranderen, beschrijft die kentering als volgt: ‘We zijn altijd wel een redelijke bestuurderspartij geweest.’ (...) ‘We gaan ons dan enorm verantwoordelijk voelen voor alles en iedereen, maar altijd vanuit de bestuurlijke bril, in plaats van dat je wat idealistischer naar dingen kijkt.’ Nu de PvdA met vijf zetels de vijfde partij in de Rotterdamse raad is en Richard wederom wethouder is geworden merkt hij een duidelijk ‘contrast’: ‘We zijn de vierde partij in de coalitie (...), dat maakt dat je eigenlijk met minder mensen, veel meer kan gaan voor onderwerpen die jij voor de Partij van de Arbeid gewoon heel belangrijk vindt.’²⁹

De eigen positie in het college en het wel of niet inwisselbaar zijn, leidt dus zeker niet tot minder daadkracht. Wel wordt er vaker nagedacht over het relationele aspect binnen de colleges. Nagenoeg alle wethouders die we spraken werken vanuit vertrouwen en met respect voor de inhoudelijke verschillen en ideologische uitgangspunten. En soms betekent het: water bij de wijn op het ene onderwerp om iets anders – voor de PvdA – belangrijker te bereiken. Zo is **Roy Bouten** bereid om zijn bezwaren tegen een megastal te laten varen als dat betekent dat hij ‘de bezuinigingen op het sociaal domein weet uit te onderhandelen tot 0.’

Het klassieke beeld van de PvdA-wethouder als Macher, die zijn zin doordrukt en vanuit macht handelt, is achterhaald en is, een uitzondering daargelaten, niet meer op deze generatie wethouders van toepassing. Net als de veranderende tijdgeest om een andere meer menselijke politiek inhoudelijke benadering vraagt, heeft de PvdA-bestuurder anno nu zijn of haar bestuursstijl aangepast aan het veranderde politieke speelveld. In het college, met de raad en daarbuiten.

²⁹ In Rotterdam heeft de PvdA nu nog twee wethouders (waren er drie in de eerste periode van Richard). Voor Rotterdam mischien weinig, maar landelijk gezien natuurlijk weelde.

6. Niet meer zo vanzelfsprekend, maar wel betrouwbaar als vanouds

Veranderend politiek speelveld en de onderhandelingspositie van de PvdA

Een comfortabel grote fractie in de raad, vanzelfsprekende coalitiedeelname en meerdere wethouders leveren: het is een realiteit die al enige tijd vervlogen is. Dat geldt niet alleen voor de PvdA. De klassieke bestuurderspartijen CDA en PvdA zien hun electoraat de afgelopen jaren afvlakken met de gemeenteraadsverkiezingen. Ook de VVD, die toch al meer dan tien jaar de premier van dit land levert, behaalt met de gemeenteraadsverkiezingen wisselende resultaten.³⁰

Lokale partijen wonnen juist terrein.³¹ Sinds de gemeenteraadsverkiezingen van 2010 behaalden de lokale partijen onafgebroken het hoogste aantal stemmen. En bovendien deden nieuwe partijen succesvol hun intrede in de raden, bijvoorbeeld DENK, de PVV, 50Plus en de Partij voor de Dieren. In de gemeenteraden zijn steeds meer partijen vertegenwoordigd en is het verschil in zetelaantal tussen de grote en de kleine partijen geringer. Door deze vervlakking van het politieke landschap is de keuze aan coalitiepartners reuze: er zijn meer partijen nodig om een coalitie te vormen en partijen zijn makkelijker inwisselbaar voor andere partijen. Frictie in de coalitie? Dan lig je er zo uit en stapt er een andere partij aan boord.

Het politieke landschap en bestuurlijke speelveld zijn de afgelopen jaren ingrijpend veranderd. Wat is de positie van de lokale PvdA in het huidige politieke landschap en het bestuurlijke speelveld?

6.1 Van dominante bestuurderspartij naar betrouwbare (tweede) keuze

Het etiket van dominante machtsfactor valt dus niet meer op de PvdA te plakken. In zeven van de 352 gemeenten is de PvdA momenteel de grootste partij.³² Het primaat van de coalitieonderhandelingen lag bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen in het overgrote deel van de gemeenten dan ook niet in handen van de PvdA.

³⁰ De VVD behaalde de volgende resultaten tijdens de Tweede Kamerverkiezingen: 20,49% (2010), 26,58% (2012), 21,29% (2017) en 21,87% (2021). Met de gemeenteraadsverkiezingen was het percentage stemmen lager: 15,68% (2010), 12,21% (2012) en 13,50% (2018).

³¹ Percentages stemmen van lokale partijen: 16,44% (1994), 18,32% (1998), 25,01% (2002), 22,10% (2006), 23,66% (2010), 27,77% (2014) en 28,65% (2018).

³² Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 werd de PvdA de grootste in Heerenveen, Oldambt, Midden-Drenthe, Harlingen en Terschelling. Ook in Midden-Groningen en Leeuwarden, waar in november 2017 herindelingsverkiezingen waren, is de PvdA de grootste.

En toch levert de PvdA een flink aantal wethouders, meer dan je aan de hand van de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 zou mogen verwachten. Het aantal wethouders schommelde sinds de verkiezingen tussen de 110 en 120, door herindelingsverkiezingen en coalitiebreuken verandert het aantal soms. Hoe komt het dat het aantal PvdA wethouders zo hoog is uitgevallen?

Door vervlakking van het politieke landschap zijn er meer partijen nodig om een coalitie te vormen en zijn partijen eenvoudiger inwisselbaar voor elkaar qua zetelaantal. Voor de vorming van een coalitie kan de keuze vallen op de PvdA, maar even gemakkelijk op een andere partij. Toch valt het kwartje vaak de kant van de PvdA op. Is er nog een partij nodig om de coalitie te vormen of is een eerste onderhandelingsronde mislukt? Dan wordt vaak de PvdA gevraagd. En ook als er tussentijds coalities vallen, treedt de PvdA regelmatig tot de nieuwe coalitie toe.

Betrouwbare partner

Meerdere wethouders benoemen in de interviews en groepsgesprekken dat de PvdA nog steeds het imago heeft van betrouwbare bestuurderspartij met goede wethouders. Dat maakt de partij tot een geliefde coalitiepartner. Dat betrouwbare karakter zit er onder andere in dat de PvdA zich aan afspraken houdt, en dat PvdA'ers zeggen wat ze doen en doen wat ze zeggen. **Maarten Hoelscher** uit Huizen omschrijft het als volgt: 'Eén ding: wat in het coalitieakkoord staat, is gewoon afspraak. En afspraak is afspraak. Waar andere coalitiepartijen nog wel eens het randje over willen gaan, doen wij dat niet, maar daardoor staan we wel gewoon bekend als buitengewoon betrouwbaar en gunnen wij elkaar in het college ook wat.'

In Horst aan de Maas, waar **Roy Bouten** wethouder is, wilden de andere partijen de PvdA er graag bij hebben in de coalitie, ook al is de partij numeriek overbodig. Roy heeft hier twee verklaringen voor: 'Dat ligt aan continu een betrouwbare partner zijn en verantwoordelijkheid nemen. Maar ook wel eens met andere woorden, al dan niet gekscherend: "Vier jaar met jullie in de oppositie wordt voor ons ook geen feest."'

Van 'klaar met de PvdA' naar toch weer in de coalitie

Ook als de PvdA een keer buiten de coalitie wordt gehouden – zeker na de verkiezingen in 2010 en 2014 was dit vaker het geval – wordt er de volgende keer soms toch teruggegrepen op de PvdA. Dit was bijvoorbeeld bij **Martien Louwers** het geval: 'In 2010 zijn ze om ons heen gegaan. Toen waren andere politieke partijen in Arnhem, een beetje klaar met ons en dat heeft twee bestuursperiodes geduurd. Maar bij de verkiezingen in 2018 werd GroenLinks de grootste partij, en die zeiden: "Wij willen eigenlijk wel heel graag de Partij van de Arbeid erbij."'

In Steenwijkerland kon de PvdA na één periode afwezigheid weer terugkeren in de coalitie zegt **Trijn Jongman-Smit**: 'Vorige keer waren we ook de tweede partij, toen zijn we buiten de coalitie gehouden. Dat was meer, omdat we altijd al in de coalitie zaten en ze vonden dat het tijd was voor iets nieuws. Maar gelukkig zijn ze daar na vier jaar weer op teruggekomen van "de PvdA is een zeer betrouwbare partij, dus die willen we er wel bij hebben."'

Tweede keuze

De PvdA is niet altijd de eerste keuze als coalitiepartner. Maar als een eerste onderhandelingsronde mislukt of een college tussentijds valt, kloppen de andere partijen vaak bij de PvdA aan: vanwege dat betrouwbare imago, de goede persoonlijke verhoudingen en het constructief oppositie voeren. Dat was bijvoorbeeld het geval in het Leiden van **Marleen Damen**, waar de PvdA in de eerste onderhandelingsronde in 2018 niet mee praatte: 'GroenLinks, D66 en de VVD dachten "we gaan het samen doen". Die onderhandelingen zijn geklapt, omdat de VVD te weinig groen en sociaal wilde, terwijl D66

en GroenLinks dat wel graag wilden. Op personen is dat toen helemaal misgelopen, dus toen ben ik weer gebeld en zeiden ze: "We willen toch weer met jullie aan tafel."'

In Den Haag viel de PvdA in 2018 voor het eerst buiten de coalitie. Na een crisis kon de PvdA weer toetreden tot de coalitie. **Martijn Balster** verklaart dat als volgt: 'Ik denk dat ondanks het feit dat we wel behoorlijk tegenover het vorige college kwamen te staan, we altijd ook wel serieus genomen werden, omdat we echt goede alternatieven hadden en ik denk dat dat er wel aan bijgedragen heeft, plus het trackrecord dat de PvdA toch altijd heeft, dat we goed kunnen besturen en dat we weten wat we willen en dat dat ons ook een betrouwbare partij maakt.'

6.2 Niet meer zo vanzelfsprekend, maar wel betrouwbaar als vanouds

Het is absoluut geen vaststaand gegeven meer dat de PvdA automatisch toetreedt tot de coalities. Ook niet in de steden waar de partij traditioneel meebestuurde. Maar waar er in 2010 en 2014 vaak sprake was van een bewuste afrekening met de 'regenten' van de PvdA, is dat nu nauwelijks nog het geval. PvdA-wethouders zijn niet alleen bevlogen en scherp op de inhoud, ze zijn betrouwbaar en weten dat je om succes te hebben de ander ook wat moet gunnen. Die reputatie blijkt in het steeds turbulenter lokale politieke landschap goud waard en resulteert in meer collegedeelnames dan je op basis van het zetelaantal zou mogen verwachten.

7. Een scheidsrechter zonder fluitje

Complexe regionale samenwerking en landelijke belemmeringen

Als wethouder kun je enorm veel, maar je hebt ook te maken met een kluwe aan gemeenschappelijke regelingen en landelijke wet- en regelgeving vanuit Den Haag. Binnen de gemeenschappelijke regelingen ben je vaak een van de velen en is het lastig laveren tussen de belangen van je gemeente enerzijds en die van de regio anderzijds. Daar komt bij dat die landelijke wet- en regelgeving lang niet altijd dienstbaar is aan gemeenten en hun inwoners, maar soms juist belemmerend werkt. En anderzijds kan ook het gebrek aan wet- en regelgeving een belemmering vormen.

Waar lopen onze wethouders tegenaan? Houden ze zich staande in de gemeenschappelijke regelingen? En hoe sturen ze bij als landelijke wet- en regelgeving verkeerd uitpakt voor hun inwoners?

7.1 Schaken op veel borden tegelijk

Onoverzichtelijk en complex geheel

'Maar ja, dan ben je één van de dertien (Zeeuwse wethouders sociaal domein, red.). En dat is het verschil, denk ik, met de Jan Schaefers, dat waren dominante wethouders die gewoon alles naar hun eigen hand konden zetten en die die samenwerkingsverbanden niet hadden.' (...) 'Dat kan ik niet meer doen. Je moet echt de verbinding zoeken, je moet samenwerken,' stelt **Annebeth Evertz**.

En dat is knap ingewikkeld: Annebeth zit niet alleen met dertien Zeeuwse wethouders in een gemeenschappelijke regeling over de jeugdzorg, maar ook met vijf wethouders werk en inkomen in de arbeidsmarktregio en met zeven anderen is ze weer verantwoordelijk voor de inkoop van zorg. 'Dat is schaken, dat had ik nooit verwacht toen ik drie jaar geleden begon.'

Onderlinge solidariteit ontbreekt

De verschillende gemeenschappelijke regelingen en regionale samenwerkingsverbanden maken dat het bestuurlijk speelveld enorm complex is en dat samenwerking noodzakelijk is, ook als je bij- voorbeeld heel anders over bepaalde onderwerpen denkt dan collega's uit je buurgemeenten. Dat leidt tot lastige situaties, waarbij de onderlinge solidariteit tussen gemeenten soms ontbreekt. Leiden is het enige linkse bolwerk in de conservatieve bollenstreek. Over maatschappelijke opvang vertelt **Marleen Damen**: 'We hebben echt hele mooie plannen om daar een nieuw concept neer te zetten met kamerbewoning en dan heb ik wat geld nodig van de regio, want hun mensen zitten er ook. Maar het gaat allemaal niet van harte: je moet dan weer weken praten als brugman om een beetje geld te krijgen. En dan denk ik: we lossen al jullie shit op, want iedereen wordt hier maar naartoe gestuurd. Dan wil ik gaan investeren in deze groep om ervoor te zorgen, dat ze een eigen huis en goede zorg krijgen. En dan geven jullie weer niet thuis.'

Ook **Lex Scholten** merkt op dat regionale solidariteit geen vanzelfsprekendheid is: 'Wij werken hier in de regio samen in de Metropoolregio Amsterdam, de MRA. Dat is natuurlijk een beetje een lastige organisatie in die zin: de MRA besluit niks, dat ligt uiteindelijk allemaal bij raden en Staten. Maar je probeert met elkaar een koers uit te zetten die goed is voor de regio. En dan zie ik wel bij veel VVD'ers dat het eerder *cherry picking* is dan gezamenlijkheid.'

Lex vervolgt met een voorbeeld: 'Ik heb al tijden een stevige discussie met een VVD-wethouder in de Haarlemmermeer. Haarlemmermeer wil van alles van die regio op het gebied van landschap en vervoer. Maar er moeten ook veel woningen gebouwd worden. Ik vind dat de Haarlemmermeer dan een bijdrage moeten leveren aan de betaalbaarheid en zo, die past bij de werkgelegenheid die er in die gemeente is. Maar als je dat zegt, roepen ze plotseling: "Daar mag de MRA zich niet mee bemoeien, dat maken we allemaal zelf uit." Ja, maar als jij aan ons vraagt om je te ondersteunen bij de aanleg van de Noord-Zuidlijn, Parklijn 21 en een aantal andere dingen, die heel veel gemeenschapsgeld kosten, weet je ons wel te vinden en zijn we ook solidair. Mag die gemeenschap dan niet vragen dat je daarvoor iets terug doet?'

Slim spelen en je gezicht laten zien

De regio is een ingewikkeld spel. En om dat spel goed te spelen, is het van belang dat je kan overtuigen op de inhoud en kan zorgen dat je de juiste mensen meekrijgt. **Menno Roozendaal** beschrijft dat als volgt: 'Het werkt vaak zo in de regio: ben jij wethouder van een grote gemeente in een regio, dan ben je altijd relevant. Ben je wethouder van een kleine gemeente en weet je veel van de inhoud, dan wordt dat ook wel erkend. Als je wethouder bent van een kleine gemeente en inhoudelijk niet veel weet, wordt er eigenlijk nauwelijks naar je geluisterd. Maar wanneer je wethouder van een grote gemeente bent en niet zoveel weet, ben je nog steeds relevant.'

De Purmerendse wethouder **Thijs Kroese** heeft een uitgesproken positieve mening over regionale samenwerking. Zo'n 30% van zijn tijd besteedt hij aan de Metropoolregio Amsterdam: 'Dus ik roer me heel erg in die metropool, meer dan je denk ik zou verwachten van een wethouder uit Purmerend. Maar ik denk wel dat je elkaar in toenemende mate in dat soort samenwerkingsverbanden nodig hebt. Of het nu op het sociaal, op ruimtelijk of economisch domein is: er komen steeds meer opgaven, die aan meer raken dan alleen de individuele gemeenten. Dus ik denk dat het ook de kunst van een goede wethouder is om die abstractieniveaus allemaal aan te kunnen en een positie te verwerven, waarin je wat kan betekenen voor je gemeente.'

Lang niet altijd een goed huwelijk

Niet alle ervaringen met samenwerking zijn positief. Loopt het niet, dan is het soms beter om de stekker uit de samenwerking te trekken. In Kapelle werd het armoedebeleid in samenwerking met de vijf Bevelandse gemeenten vormgegeven. Maar dat was niet naar de zin van Annebeth Evertz: 'De nota armoede van de vijf was heel algemeen en weinig concreet. Daarom heb ik dat echt moeten lostrekken van die vijf en heb ik een eigen lokaal actieplan armoede gemaakt.'

Ook **Alex Wekema** heeft in Noordenveld de stap genomen om weer meer zelf en minder in de regio te doen: 'We zaten in twee gemeenschappelijke regelingen en daar zijn we uitgestapt. Een herindelingsmaakte dat wij een eigen sociale dienst, sociaal team konden inrichten, waarin al die professies samen zaten.' (...) 'Dat betekent dat we als gemeente de medewerkers in het groen, conciërges en nog een aantal mensen, die gewoon hier op het gemeentehuis werken, zelf in dienst hebben genomen. En de echte sociale werkplaatsen hebben we opengehouden: die mensen zijn gewoon aan het werk, en bij nieuw beschut doen we ook.'

7.2 Last van Den Haag

Om de sociaal-democratische idealen en plannen in de praktijk te brengen, moeten vaak behoorlijk wat hobbels overwonnen worden. Binnen de coalitie en raad, met bewoners en soms dus met wethouders uit buurgemeenten in gemeenschappelijke regelingen. Succes is afhankelijk van vele factoren, waar je als wethouder in meer of mindere mate invloed op hebt.

Waar dat de ene keer tot frustratie leidt en de andere keer tot vreugde, is er ook een factor waar de wethouders nauwelijks grip op hebben, maar die vaak wel bepalend is. Of het nu regelgeving of nieuwe kortingen zijn: Den Haag bepaalt in belangrijke mate wat er lokaal mogelijk is. Qua geld en qua beleidsvrijheid.

Tekorten door de decentralisaties

'De decentralisaties op zich vind ik het beste wat de gemeenten kon overkomen.' En dan volgt de grote maar: 'De ellende is alleen dat we er veel te weinig geld voor krijgen' (...) 'Het is gewoon een landelijke bezuinigingsoperatie geweest,' stelt **Roy Bouten** uit Horst aan de Maas. Ook **Alex Wekema** is positief over het idee achter de decentralisaties: 'Waar het natuurlijk om gaat zijn die ellendige rotcenten. Daar is steeds de discussie over, maar ik denk qua inhoud dat het gewoon veel beter is.'

De visie van Roy en Alex op de decentralisaties van de Wmo, Jeugdwet en Participatiewet wordt door veel wethouders gedeeld. Het idee achter de decentralisaties kan op brede steun rekenen, maar de enorme korting die ermee gepaard gaat, is een blok aan het been van de gemeenten. **Rob de Geest** omschrijft dat als volgt: 'Ik blijf het gewoon logisch vinden dat wij op heel veel terreinen nu wel een bepaalde regierol hebben gekregen. Maar je voelt je soms een beetje een scheidsrechter zonder fluitje. Dat is best lastig.'

En toch houden de wethouders zo goed en kwaad als het kan met de beperkte middelen het sociaal domein overeind. Heel veel rek zit er niet meer in. Er moet echt meer geld bij, want anders is het niet vol te houden. Dat is echter makkelijker gezegd dan gedaan. 'Ik ben een keer of drie naar Den Haag geweest, met een clubje mensen die petitie heeft aangeboden, maar daar klopten we steeds op een dichte deur,' zegt **Jelle Zoetendal**. 'Het klinkt wanhopig om te zeggen, want je probeert er het beste van te maken. En ik zie dat we, in ieder geval in het noorden, in staat zijn geweest om goede zorg te leveren, dichtbij de mensen en goed bereikbaar. We hebben geen idiote wachtlijsten of gekke uitval van zorg. Daar waren we wel in 2015 allemaal het meest bang voor,' legt Jelle uit. Maar dat het zo goed gegaan is, mag gezien de decentralisatiekortingen 'een klein wonder' genoemd worden. 'We hebben allemaal eigen geld bijgelegd en ingeteerd op onze reserves. We hebben op andere fronten dingen niet gedaan, omdat je wel ziet, en gelukkig is dat wel vrij raadsbreed en ook in het college breed gedeeld, dat iedereen vindt: deze zorg moet gewoon goed geregeld worden.'

Marinka Mulder ervaart de benarde financiële situatie in het sociaal domein maar al te goed. Als wethouder financiën heeft ze een stop gezet op de bezuinigingen, dan maar een niet sluitende begroting: 'Want als we dat (bezuinigingen, red.) wel gaan doen, zakken we echt door een bodem heen. En kunnen we er als gemeentelijke organisatie, maar ook met onze partners, niet meer zijn op een manier, zoals we dat in de basis zouden willen.'

'Het deugt gewoon niet'

'De Participatiewet, ik kan er heel lang over praten, maar het deugt gewoon niet,' stelt **Richard Moti**. En Richard is niet de enige met kritiek. In de ruim drie jaar dat **Arjan Kampman** wethouder is, heeft hij een heel dossier opgebouwd: 'Kijk, hier heb je mijn dossiertje liggen: 35 verbeterpunten voor de P-wet.' (...) 'Het moet echt op zoveel onderdelen anders.'

De kritiek zit 'm vooral in het strenge karakter van de wet. Denk aan de verplichte tegenprestatie voor mensen in de bijstand, de zoekperiode van vier weken voor jongeren die een uitkering aanvragen, de kostendelersnorm, de harde aanpak bij vermeende fraude of het feit dat als iemand vergeet zijn uitkering stop te zetten, niet alleen de uitkering zelf terugbetaald moet worden, maar er wettelijk gezien ook nog een boete bovenop moet. Wantrouwen in plaats van vertrouwen is de basis van de wet. Wanneer je als wethouder de letter van de wet volgt, is de menselijke maat ver te zoeken en worden inwoners vermorzeld door het systeem.

Veel wethouders herkennen deze problemen, hebben de menselijke maat wel hoog in het vaandel en proberen daarom op basis van vertrouwen te werken. Of zoals Marleen Damen het verwoordt: 'We moeten zelf nadenken over wat we denken dat nodig is voor onze mensen en de wet en systemen moeten daar aan behulpzaam zijn. En als ze dat niet zijn, ja, dan gaan we kijken hoe we daar omheen kunnen werken. En tegelijkertijd ben ik wel altijd van: dan gaan we het ook landelijk agenderen, en proberen ook op dat niveau dingen voor elkaar te krijgen.'

Gokschulden

Net als Marleen kijkt ook Arjan Kampman naar wat nodig is, bijvoorbeeld bij het fenomeen gokschulden in de bijstand. 'Ik kwam wel eens bijstandmoeders, die op internetbingo's hadden meegespeeld, tegen. Onverstandig natuurlijk, maar die geloofden dat ze wel een keer zouden winnen. Alleen als jij in de bijstand zit, moet je alles wat je hebt gewonnen met gokken opgeven, ongeacht wat je hebt ingezet. Als jij dat dus niet doet en dat in de gokhistorie over de hele periode niet te achterhalen is, betekent dat terugvordering van de bijstand vanaf de eerste dag. Inclusief alle bijzondere bijstand,' legt Arjan uit. 'Ik kwam gewoon vier casussen tegen van vrouwen van begin dertig met een kind in huis, die een schuld van € 33.000 zouden hebben. En je weet wat dat betekent: je vernielt iemands hele toekomst. Wat is dat nou? Dat kan toch niet de bedoeling zijn? We hebben dat anders opgelost.'

Het pizzadossier

Hoe benepen de Participatiewet kan zijn, daar kwam Richard Moti al snel achter toen hij in 2018 wethouder werd. Net na zijn installatie kreeg hij een dossier op tafel, dat hij nu het pizzadossier noemt. Een volwassen vader en zoon, allebei met een uitkering, woonden zelfstandig. Soms kwam de zoon geld tekort aan het einde van de maand en leende hij een tientje bij zijn vader om een pizza te kunnen eten. De zoon betaalde dit altijd netjes terug zoals afgesproken.

Richard vertelt: 'Volgens de inlichtingenplicht had deze vader het aan de gemeente moeten melden elke keer als het tientje op zijn rekening werd teruggestort. Had hij moeten melden, omdat het inkomen zijn. Dat is natuurlijk gek, want hij krijgt zijn eigen geld terug, maar volgens de Participatiewet is het inkomen. Deze casus stamde uit 2017 en de rechter had de gemeente al in het gelijk gesteld, nog voordat ik wethouder werd. Maar toen ik ervan hoorde, dacht ik meteen: dit moet anders. Nu hebben we een richtlijn kleine bedragen en stellen we tot bepaalde kleine bedragen die worden bijgestort, überhaupt geen vragen meer. Dat mag gewoon, kijken we niet naar, kijken we overheen.'

Het krampachtig vasthouden aan de Participatiewet leidt tot dehumanisering, stelt Richard: 'Wij dehumaniseren, terwijl het is heel normaal dat een vader z'n zoon helpt.' (...) 'Van de gemeente die de boete mag innen en de uitkering mag terugvorderen tot de rechter die daar in meegaat: je kan je verschuilen achter de wet, maar iedereen voelt natuurlijk dat dit niet klopt. Maar weet je wat het antwoord van de ambtenaar was? "Dit is volgens de Participatiewet, er is jurisprudentie over. Deze meneer moet aantonen dat het een lening was. Want ja, hij kan wel zeggen dat hij het tientje had geleend, maar we hebben daar geen bewijs voor, dus hij moet dan een leenovereenkomst laten zien." Dat werd aan mijn tafel gezegd. Welk weldenkend mens gaat nou met zijn familielid een leenovereenkomst sluiten als je een tientje voorschiet?'

Een wet die participatie niet bevordert

'Ik vind de Participatiewet nou niet echt participatie bevorderen. Het is een uitkeringswet en zelfs daarin is die niet echt goed gelukt, want we doen eerder ons best om te zorgen dat je naast het vangnet valt dan er in,' stelt de Emmense wethouder **Raymond Wanders**. Daarom zoekt hij net als zijn collega's soms de randen van het beleid op. 'Een voorbeeld: onze stimuleringsregeling is toegankelijk voor mensen, die minimaal twaalf maanden op 110% van het sociaal minimum zitten. Er was hier een gezin, dat was in januari 2020 in de bijstand terechtgekomen. De vrouw des huizes had eind april vorig jaar nog een baan gevonden, middenin coronatijd. Echt super knap!'

'Maar na vijf weken werken, stopte die baan alsnog vanwege corona,' gaat Raymond verder. 'Omdat haar dochter een nieuwe fiets nodig had, doet ze in januari van dit jaar een beroep op de stimuleringsregeling. Maar in plaats van dat ze daar een positief antwoord op krijgen, hoort het gezin: "U heeft toen gedurende vijf weken in totaal € 26 meer verdiend dan de 110%. En het is een ja-nee regeling, zwart-wit, dus het antwoord is nee. Maar u mag in juni opnieuw aanvragen, want dan is het weer twaalf maanden en heeft u er wel recht op.'" Deze formele en kille reactie leidt tot grote verontwaardiging: 'Willen we werken laten lonen? In theorie wel, want dat is het beleid, zoals we dat hebben vast laten stellen door de raad. Maar wat we nu zelf in de brief schrijven is precies het tegenovergestelde: "Ik zou de komende vijf maanden geen baan accepteren, waarmee je €26 meer verdient, want dat kost je €500.'"'

'Ik dacht: laten we nou wat anders gaan verzinnen,' legt Raymond uit. 'Dus ik zeg: "Wat is hier de hardheidsclausule?" "Ja, die is er niet." Maar in de Algemene Wet Bestuursrecht staat altijd een hardheidsclausule, dus ik antwoord: "Zoek die maar op. Dan teken ik, zodat deze mensen gewoon geld voor hun fiets krijgen en niet ontmoedigd worden om te gaan werken.'"'

Op zich een hele logische gedachtegang, maar meteen stuitte Raymond op een dilemma. 'Mijn ambtenaren zeiden: "Ja prima, maar waar leg je dan de grens?" Een terechte vraag. €26, €36, €98, zeg het maar, dat weet ik ook niet. Maar deze mevrouw – net in de bijstand – neemt verantwoordelijkheid en doet stappen voorwaarts. En wij werpen haar terug en zeggen tegen haar: "Blijf maar vijf maanden wachten." Dat ga ik niet doen. Dat voelt niet goed bij mij. Ik weet niet of dat "het bij mij goed voelt" de beste graadmeter is, maar het is wel wat we volgens mij uit willen stralen.'

Vraag maar een uitkering aan

De kostendelersnorm is nog zo'n omstrede onderdeel van de Participatiewet. **Rob de Geest** kan erover meepraten: 'Ik had recent een jongen die net was afgestudeerd. Woonde op kamers en ging even terug naar z'n moeder. Probleem is alleen dat z'n moeder een uitkering heeft en ze daarmee natuurlijk met de kostendelersnorm te maken kregen. Maar zoonlief was niet van plan om bij zijn moeder te blijven wonen.' 'Dit was even de overbrugging. En bovendien zei hij: "Ik heb nu nog geen inkomen, maar ik ben bijna zo ver. Het ziet ernaar uit dat ik over een paar maanden daar en daar ga werken." Hij had een juridische opleiding gedaan, dus dat is gewoon een goeie baan met perspectief.'

Alleen duurt het nog drie maanden voordat hij aan de slag kan. En zijn moeder wordt dan wel voor die drie maanden gekort, terwijl hij nog geen inkomen heeft. 'Dus hij zei: "Als ik straks werk, vind ik het niet erg, want dan kan ze met wat minder doordat ik ook een inkomen heb. Maar het is nu wel een probleem." Het ambtelijke antwoord was heel formeel: vraag maar een uitkering aan voor die drie maanden, want je hebt er recht op en het overbrugt het gat van de korting op je moeder.'

'Toen dat signaal bij mij binnenkwam, dacht ik van: "Jongens, wat zijn we nou aan het doen? Die jongen zegt zelf, dat hij het niet nodig heeft en die drie maanden prima kan overbruggen met de uitkering van zijn moeder. Dat is hem te prijzen," zegt Rob. 'Dus ik heb gezegd: "Hier zit ruimte, pak die ruimte." Dat hebben we gedaan, maar ik moest er wel even op interveniëren.'

7.3 Gebrek aan wet- en regelgeving

Bovenstaande paragrafen beschrijven dat de Haagse wet- en regelgeving belemmerend en averechts kan werken. Een gebrek aan wet- en regelgeving of een gebrek aan regie vanuit het Rijk kan echter ook vervelend uitpakken.

Geen regie vanuit het Rijk

Je kan geen krant meer openslaan of het gaat er over: de wooncrisis. Koophuizen zijn onbetaalbaar geworden, de gemiddelde wachtlijst voor een sociale en betaalbare huurwoning bedraagt inmiddels zeven jaar en wie in de vrije sector een huurwoning zoekt, wordt overgeleverd aan huisjesmelkers en betaalt de hoofdprijs voor heel weinig woongenot. Onze wethouders proberen hier met alle macht het hoofd aan te bieden. Lokaal werken ze aan betaalbaar wonen en reguleren ze wat ze kunnen, maar om de wooncrisis echt op te lossen is veel meer regie nodig vanuit het Rijk.

Elke gemeente bepaalt zelf hoeveel sociale huur er wordt gebouwd. Bij **Anne Janssen** in Wageningen is dat 30%. Verontwaardigd merkt ze op: 'Kijk, ik heb nu gezegd van: 30% sociale huur. Een prima percentage, maar waarom moet elke gemeente er lokaal discussie over voeren? Waarom is er niet gewoon één landelijke regel? Dat begrijp ik echt niet. Waarom zou je in een andere gemeente minder sociale huur bouwen dan in Wageningen? Waar slaat dat op? Het is toch een basisbehoefte. En een basisvoorziening, die er moet zijn. Bovendien helpt het ook in het gesprek met ontwikkelaars als het landelijk wordt afgedwongen, dan heeft niet elke gemeente hetzelfde gesprek met private partijen die alleen dure woningen willen bouwen.'

Het gegeven, dat niet elke coalitie even happig is om sociale huur te bouwen, merkt Martijn Balster ook in zijn gemeente Den Haag. In 2018 viel de PvdA voor het eerst buiten de coalitie in Den Haag. De bouw van betaalbare huurwoningen daalde meteen naar 2% per jaar. Eind 2019 trad de PvdA weer toe tot de coalitie en ondertussen wordt er weer 30% betaalbaar gebouwd. Net als Anne vindt Martijn daarom dat het Rijk meer regie moet pakken als het gaat om het bouwen van betaalbare woningen. Er kunnen wel regionale afspraken gemaakt worden over betaalbare woningbouw, maar deze berusten op vrijwilligheid en zijn niet bindend. 'Dwing gewoon af dat gemeenten bepaalde percentages betaalbaar realiseren.'

Bovendien moet de middeldure huur gereguleerd worden, stelt Martijn: 'We zien uitstekende verhuurders in de stad, die prima huren vragen, maar we zien ook voor hele kleine woninkjes bizarre bedragen. Er moet dus gewoon huurregulering komen. Dus we moeten de middenhuren aan het puntenstelsel binden en daar vervolgens keihard op kunnen handhaven. Het is natuurlijk idioot dat we koopwoningen zoveel subsidiëren – de duurste nog wel het meest –, en dat we niet in staat zijn om de middeldure woningen betaalbaar te houden.'

Aan lokale bondgenoten is vaak geen gebrek. **Thijs Kroese** merkt dat de corporaties best bereid zijn om naast sociale ook middeldure huur te bouwen. 'Die staan zij aan zij met mij, maar ze maken wel een voorbehoud: "Als het van Den Haag niet mag, dan kan het niet."

Tweederangsburgers

In Nederland wonen en werken veel arbeidsmigranten en de verwachting is dat dit er de komende jaren alleen maar meer zullen worden. Wie in Nederland werkt, moet zeker zijn van fatsoenlijke woon- en werkomstandigheden, maar voor lang niet alle arbeidsmigranten is dat vanzelfsprekendheid. Terwijl de ene gemeente de boel op z'n beloop laat, is de andere heel actief bezig met goede woon- en werkomstandigheden. Roy Bouten vertelt enthousiast: 'Als jij in Horst aan de Maas komt wonen, dan wil ik dat je fijn werkt, maar ook dat je 's avonds naar de voetbalclub kunt en dat je met je kinderen naar de fanfare of de harmonie kunt. Dus ik wil dat je echt mee kan doen.'

Over de arbeidsvoorwaarden voor arbeidsmigranten in Nederland is Roy kritisch: 'Zelfs met gelijk loon kan een arbeidsmigrant goedkoper zijn. Van een arbeidsmigrant mag tot 25% van het minimumloon op de loonstrook worden ingehouden, voor bijvoorbeeld wonen of de zorgverzekering. Stel, ik werk als orderpicker voor een tientje bruto per uur en op zaterdag krijg ik 50% toeslag oftewel € 15 bruto. Maar die arbeidsmigrant ziet nooit een euro van dat geld, want die € 5 euro extra wordt in zijn bruto huisvestingskosten gestopt. Dat kan gewoon volgens de huidige wetgeving. Daardoor zijn arbeidsmigranten nog steeds goedkoper om in te zetten dan Nederlandse werknemers. Het is een ontzettend oneerlijk systeem, dat we met zijn allen in stand houden.'

Op de vraag of de huisvesting van arbeidsmigranten goed geregeld is, stelt Menno Roozendaal. 'Ik denk dat het regionaal bij de goede mensen belegd is. Maar het helpt wel als het rapport van Roemer, dat best wel goed in elkaar zit, een landelijk kader wordt. Er zijn te veel louche uitzendbureaus, dus ik denk dat we hierin nog stappen kunnen zetten.'³³

Martijn Balster voelt meer machteloosheid, zeker omdat het instrumentarium voor goed verhuurderschap beperkt is. 'Waar ik dus helemaal niks op kan, dat zijn die uitzenders en werkgevers, die panden volstoppen met arbeidsmigranten. Zij worden veel te weinig verantwoordelijk gehouden voor de huisvestingskwaliteit. En ik vind, dat we dat in het arbeidsrecht veel beter moeten regelen. Iedereen kan in onze stad een uitzendbureau beginnen. Iedereen! We hebben maar zicht op 1% van de uitzenders. We weten dus niet welke werkgevers of uitzenders, waar hun werknemers huisvesten en of ze dat op een goede manier geregeld hebben. Misschien dat we daar straks via de verhuurvergunning meer zicht op hebben, maar feit is dat we heel veel misstanden tegenkomen.'

Maar natuurlijk gooit Martijn de handdoek niet in de ring. 'Ook hier kunnen we als sociaal-democraten het verschil maken.' Over het rapport Roemer, waar veel maatregelen in staan om deze moderne slavernij aan banden te leggen, is hij enthousiast: 'Ze hebben een uitstekend rapport geschreven. Het is nu wachten op een nieuw regeerakkoord. Daar moeten veel stevige maatregelen in komen, die ervoor zorgen dat arbeidsmigranten veel beter beschermd zijn tegen malafide partijen en dat de woonomstandigheden op orde komen. Voldoende huizen, waar de migranten werken en fatsoenlijke omstandigheden, juist ook in de kwetsbare stadswijken, zoals in Den Haag.'

Ook Roy Bouten is enthousiast over het rapport Roemer, maar maakt wel een voorbehoud. 'Over het algemeen kunnen we niet snel genoeg aan de slag om de aanbevelingen door te voeren. Maar Roemer vindt wel, dat je werkgever en huisvester moet loskoppelen. Ik begrijp dat vanuit het voorkomen van de afhankelijkheidsrelatie. De keerzijde is wel, dat huisvesting nog veel meer een eigen verdienmodel wordt van ontwikkelaars. Dat vind ik best een enge ontwikkeling.'

'Kijk naar de agrariërs in onze regio, die goede huisvesting hebben georganiseerd,' geeft Roy als voorbeeld. 'Buurtbewoners hebben daar vaak minder moeite mee, omdat ze de buurman, die daar die blauwe bessen teelt, kennen en aan kunnen spreken. De drie maanden piekseizoen, waarin hij huisvesting voor tachtig mensen organiseert zijn prima geregeld. Want anders weet ie ook dat zijn burens hem daarop aanspreken.' Dat verandert als de huisvesting en werkgever los worden gekoppeld: 'Als dat een projectontwikkelaar uit bijvoorbeeld Den Bosch is, zal het hem verder een worst wezen, wat er hier in Horst aan de Maas gebeurt. Het beheer wordt dan vaak een veel groter probleem. Dat is waar ik me een beetje zorgen om maak.'

³³ Het rapport van het Aanjaagteam Bescherming Arbeidsmigranten, waar Emile Roemer voorzitter van was, is op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/10/30/tweede-advies-aanjaagteam-bescherming-arbeidsmigranten-te-downloaden>

En verder mist Roy nog een instrumentarium in het rapport van Roemer. 'Bijvoorbeeld om scheefwonen tegen te gaan. We willen geen short stay-gebruik van reguliere woningen. Dat lossen we niet op met verordeningen, maar met concreet geld om handhaving in te kunnen zetten.'

7.4 Een scheidsrechter zonder fluitje

Een van de opdrachten uit Van Waarde luidt: reken af met de machteloosheid van eigen makelij. Maar wat als die machteloosheid voortkomt uit moeizame regionale samenwerking, gebrekkige of verkeerde landelijke wetgeving of een schreeuwend tekort aan geld? Ook, of misschien wel juist dan kan je afrekenen met de machteloosheid. Makkelijk is dat niet, maar zelfs in de rigide en op wantrouwen gebaseerde Participatiewet is een humane behandeling mogelijk en wanneer een GR niet brengt wat je ervan had verwacht, kan je er altijd nog uitstappen.

Dat laat natuurlijk onverlet dat er wel geld bij moet om de problemen in de jeugdzorg het hoofd te bieden en dat bijvoorbeeld de landelijke wetgeving met betrekking tot wonen op de schop moet om de wooncrisis te bestrijden. De wethouder van nu schaakt op veel borden tegelijk en moet dat soms doen met damschijven in plaats van schaakstukken.

8. Van innige band tot afstandelijke kilte

Linkse samenwerking in de lokale praktijk

Als iets de gemoederen bezig is gaan houden de afgelopen tijd, is het wel linkse samenwerking op landelijk niveau. Lokaal is daar al veel meer ervaring mee opgedaan. Van verregaande afspraken in de vorm van een stembusakkoord, lijstcombinaties van twee of meer partijen tot nieuwe lokale – vaak linkse – partijen, waar je ook lid van kan worden zonder dat je een band hebt met een landelijke partij.

8.1 De kale feiten en vele verschijningsvormen

Zoals gezegd kent de lokale politiek een grote mate van versplintering en vervlakking. Er komen steeds meer partijen en de verschillen in grootte tussen partijen wordt steeds kleiner. Daarnaast is de samenstelling van een gemeenteraad bij de installatie anders dan vlak voor de nieuwe verkiezingen. Afsplitsingen zijn daar de oorzaak van. Of verregaande linkse samenwerking een goed idee is, is mede afhankelijk van dit politieke speelveld. Wanneer de raad sterk versplinterd is, vergroot je je invloed door intensiever te gaan samenwerken. Net als dat samenwerking in een gemeente, waar het progressieve geluid van oudsher weinig te horen is, je kan verzekeren van een plek in de raad en de kans op coalitiedeelname groter kan maken.

Maar tegelijkertijd is het niet zo dat intensieve samenwerking – zoals een gezamenlijke lijst – per definitie leidt tot een stevigere positie in het lokaal bestuur. Het is immers nog steeds gebruikelijk dat elke coalitiepartij op basis van de verkiezingsuitslag één of meerdere wethouders levert. Een wethouder op voordracht van twee partijen komt zelden voor. Wanneer er dus twee linkse partijen aan de coalitie deelnemen, leveren zij elk een wethouder. Maar als je met één gezamenlijke lijst en één linkse fractie aan het college gaat deelnemen, zal je in de praktijk maar één wethouder leveren en niet twee namens verschillende linkse partijen.

Er zijn vele verschijningsvormen van linkse samenwerking. En hoewel het al snel gaat over een gezamenlijke lijst en fusie, is dat zeker niet de enige vorm en dus niet altijd de meest logische optie. Je kan inhoudelijk een programma-akkoord sluiten, in de raad met gezamenlijke moties komen of op straat met gezamenlijke acties maatschappelijke vraagstukken agenderen. En het is mogelijk om met een of meerdere linkse bondgenoten een stembusakkoord te sluiten, elkaar koste wat kost vast te houden bij de coalitieonderhandelingen of een gezamenlijke campagne met één lijst – eventueel onder de naam van een nieuwe lokale progressieve partij – te voeren.

Als we kijken naar de partijen, waarmee de samenwerking wordt gezocht, zien we een duidelijke voorkeur voor GroenLinks en in mindere mate voor D66. De samenwerking met de SP komt slechts incidenteel voor. Natuurlijk loopt de linkse samenwerking soms ook spaak. Maar het opheffen van het samenwerkingsverband en weer zelfstandig deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen komt slechts sporadisch voor.

Lokaal lijken de inhoudelijke verschillen tussen GL en de PvdA soms ver te zoeken, maar op spannende momenten komen ze vaak wel tevoorschijn. Denk aan de betaalbaarheid van energielasten, waar willen we bouwen, de ontwikkelingen van de RES'en of het behoud van de minimaregelingen.

Juist op de sociaaleconomische thema's zie je eerder de verwantschap met de SP, terwijl we met deze partij in slechts vier gemeenten intensief samenwerken.

De samenwerking met D66 is wispelturiger: de electorale neergang van de PvdA en de winst van D66 in de laatste twee perioden zorgen ervoor dat we daar veel meer wisselingen zien. Dat heeft niet alleen te maken met de veranderde electorale positie, maar ook met het feit dat D66 op lokaal niveau steeds minder als een progressieve partij wordt ervaren. Een belangrijke les is wel dat linkse samenwerking op lokaal niveau meer is dan GroenLinks alleen. Juist de achterban van de SP (en lokale partijen) mogen wij niet uit het oog verliezen.

Hoe kijken de wethouders zelf eigenlijk tegen samenwerking aan en zien zij lokaal mogelijkheden?³⁴

8.2 Soms wel, soms geen roodgroene liefde

In gesprekken kwamen alle varianten, van 'het zijn mijn beste maatjes' tot en met 'ik kan er niets mee', langs. Veel is daarbij afhankelijk van persoonlijke verhoudingen en daardoor kan het beeld zelfs binnen een periode wisselend zijn. In het Drentse Noordenveld besloten de plaatselijke PvdA en GL een gezamenlijk verkiezingsprogramma te schrijven, nadat ze constateerden dat er nauwelijks verschillen tussen de afzonderlijke programma's waren. Dat het wel goed zat tussen de beide partijen, werd bevestigd na de verkiezingen toen de partijen één fractie vormden.

Die positieve dynamiek betekent volgens **Alex Wekema** echter niet, dat er geen accentverschillen zijn: 'Wij waren iets socialer, zij iets groener. Ik ben zeker groen, maar het moet voor onze achterban wel betaalbaar zijn, die moeten mee kunnen komen.' Het dilemma tussen groen, sociaal en achterban speelt vaker. Bijvoorbeeld rond de woningbouw, waar de PvdA de nadruk legt op betaalbare woningen, terwijl GroenLinks vooral wil voorkomen dat er in het groen gebouwd wordt. Een enkeling verzucht daarbij dat het voor GroenLinks nooit genoeg is met duurzaamheid.

Het groene gezicht van GroenLinks is soms zo dominant, dat de sociaaleconomische kant wel eens vergeten wordt. Als het gaat om de betaalbaarheid van duurzaamheidsmaatregelen vallen de verschillen op. Neem het idee van de verduurzaming van sportvelden: niets mis mee, maar hoe financieer je het? Een lokale tak van GroenLinks vond het geen probleem om die velden te bekostigen met een contributieverhoging bij de sportvereniging. Dit terwijl er in de gemeente al veel kinderen rondliepen voor wie de sportschoenen al te duur waren. **Annebeth Evertz** (uit Kapelle, waar geen lokale GL-fractie is, red.) geeft aan, dat haar vertrekpunt wezenlijk anders is dan die van een puur groene politica: 'Klimaat is voor mij volksgezondheid en dat is echt wat anders dan dat ik vanuit ecologie ga. Ik vlieg het altijd aan vanuit de mens en ik denk dat dat des PvdA is.'

Ondanks de verschillen investeren onze wethouders in de relatie met GroenLinks en andere linkse partijen. Maar dat gaat niet altijd van een leien dakje. Als een andere linkse partij in de oppositie zit, en wij in de coalitie, is er regelmatig sprake van een anti-houding. Schoppen tegen de PvdA-wethouder of het college lijkt dan belangrijker dan het realiseren van mooie plannen. En andersom voert de PvdA soms fel oppositie tegen andere progressieve partijen.

Tegelijkertijd vindt iedere wethouder linkse samenwerking belangrijk. Zo is de samenwerking met de SP, die in Groningen fel oppositie voert niet altijd even makkelijk, zegt **Carine Bloemhoff**. Toch probeert ze de lijnen zo open mogelijk te houden en omarmt ze goede SP-moties. Met GroenLinks zit de PvdA in het college en gaat de samenwerking natuurlijker. 'Maar samen één partij, dat vind ik

³⁴ De interviews werden afgenomen voordat PvdA en GroenLinks aankondigden samen de formatieonderhandelingen in te gaan

lastig, omdat die culturen zo verschillend zijn. Ik zou het heel goed vinden als wij meer samen met GroenLinks zouden werken, maar dan mis ik toch die volksheid, die wij wel hebben.'

Haar Rotterdamse collega **Richard Moti** wijst nog op de culturele verschillen, die in de havenstad wel erg zichtbaar zijn in de samenstelling van de fracties en bestuurders. 'GroenLinks heeft gewoon zeven witte mannen en vrouwen (raad en wethouders, red.). De PvdA heeft er ook zeven, maar bij ons hebben vier een migratie-achtergrond. Dat is meer een afspiegeling van de stad.'

Met vrienden bereik je meer

Los van de verschillende partijculturen, vindt Carine dat je van tevoren goed moet bepalen waarom je precies wat wilt doen. 'Als het gaat om een samenvoeging met GroenLinks, denk ik wel: wat halen we ons dan op de hals?' Niet alleen qua verschillende culturen, maar ook vanuit de politieke verhoudingen. 'We hebben nu samen vijf wethouders (drie van GL en twee van de PvdA, red.). Als één partij ga je nooit vijf wethouders krijgen in een college. Dus liever doorgaan met de goede samenwerking. Misschien dat daar uiteindelijk ook wel meer uitkomt, maar niet bij wijze van spreken zeggen: "Nou volgend jaar in juni, dan zijn onze partijen één." Ik denk niet dat dat goed gaat.'

Samenwerking gaat niet alleen over de inhoud, maar ook over de vraag: vind je elkaar aardig? Kun je samen door een deur? De persoonlijke verhoudingen in de colleges vormen dan ook in veel van de interviews een rode lijn. Zijn deze goed, dan is de samenwerking met collega-wethouders op de linkerflank vaak ook goed en valt er – vanuit de eigen identiteit – veel te realiseren.

Martijn Balster is positief over de samenwerking in het huidige college en heeft goede hoop op het heel blijven van het linkse blok na de volgende gemeenteraadsverkiezingen. Maar hij heeft ook de ervaring dat zelfs stembusakkoorden direct na de verkiezingen overboord kunnen worden gegooid. 'Bij de vorige verkiezingen hadden we een stembusakkoord, maar dat bleek al snel weinig waard, toen GroenLinks in een rechts college stapte. Dus je moet blijven knokken voor je eigen inhoudelijke speerpunten, bijvoorbeeld dat verduurzaming betaalbaar moet zijn.'

8.3 Van innige band tot afstandelijke kilte

Linkse samenwerking lijkt voor de hand te liggen in dit tijdsgewricht, waarin de kiezer ons niet echt de voorkeur geeft. Maar is het de oplossing? Dat hangt er maar van af aan wie je het op welk moment vraagt en wat je onder linkse samenwerking verstaat. Een wethouder die constant wordt aangevallen door de SP zal benadrukken dat rode politiek heel goed mogelijk is zonder die partij, terwijl iemand die al twee periodes fijn samenwerkt met een progressieve bondgenoot, kan denken dat linkse maatregelen alleen met samenwerking gerealiseerd kunnen worden.

Gezien de verschillende omstandigheden valt voor beiden wel wat te zeggen. Daarom is het belangrijk om na te blijven denken en de analyse te maken of en met welke vorm van samenwerking je de sociaal-democratische doelen zo effectief mogelijk kan bereiken. Heeft samenwerking wel zin als de plaatselijke GroenLinks-fractie een liberaal armoedebeleid voorstaat? Zijn de culturele verschillen tussen de verschillende partijen zo groot, dat samenwerking op voorhand gedoemd is om te mislukken? En kunnen de hoofdrolspelers wel door één deur?

Dat soort vragen zijn net als het lokale politieke speelveld relevant. Wanneer links dreigt te verdwijnen uit de raad, is een combinatielijst een goede optie. Maar als zowel je linkse bondgenoten als je eigen PvdA kans maken om samen in een coalitie te komen, dan heeft elkaar vasthouden en het leveren van meerdere linkse wethouders de voorkeur boven een gezamenlijke fractie, waarbij je als links maar één wethouder mag leveren.

9. Wat maakt jou tot wethoudersocialist?

De test voor iedere (aanstormende) PvdA-wethouder

Als PvdA-wethouder deel je dezelfde sociaal-democratische idealen. Natuurlijk kleurt de ene wethouder die ietwat anders in dan zijn of haar collega, en ziet de een fraudebestrijding juist als een onmisbaar element van de Participatiewet, terwijl de ander vooral oog heeft voor de schrijnende omstandigheden waar dat strenge toezicht soms toe leidt. Maar over de basis van een fatsoenlijk sociaal vangnet en een inclusieve arbeidsmarkt zijn we het eens.

Diverse smaken

Als het gaat over hoe je die idealen omzet in concreet politiek handelen en wat daarvoor de beste bestuursstijl is, zijn de smaken diverser. Uiteraard hangt dat ook samen met de gemeente waarin je als wethouder actief bent. In een progressieve vrijhaven kan je door hoog van de toren te blazen over LHBTI-rechten veel voor elkaar krijgen, terwijl het in een conservatief dorp misschien verstandiger is om wat diplomatieker en stiller te handelen. Wanneer je meebeweegt met collega-wethouders van een andere partij of juist tegengas geeft: het is allemaal afhankelijk van het moment en de context waarin je opereert.

Net als het met die ene portefeuille juist heel opportuun kan zijn om je actief met het ambtenarenapparaat te bemoeien, kan het bij bepaalde vraagstukken weer heel belangrijk zijn om je te laten zien bij de VNG of de GR, en is het voor sommige onderwerpen essentieel om naar de bewonersavond te gaan. De ene manier van handelen is niet beter dan de andere. En vaak doet een wethouder het allemaal tegelijk.

Daarnaast lopen de karakters van de wethouders uiteen. Je hebt de joviale extravert die met iedereen een praatje maakt, en de wat meer gereserveerde dossiervreter, die niet meteen op de voorgrond treedt bij een ALV. Nogmaals, er is geen goed of fout. Al kan een al te sterk karakter in sommige gemeenten effectief politiek handelen in de weg staan.

Meer overeenkomsten dan verschillen

Hoewel die diversiteit aan karakters en bestuursstijlen prachtig is, delen de PvdA-wethouders wel vaak eenzelfde motivatie en scherpste, die hen onderscheiden van de bestuurders van andere (lokale) partijen. Simpel gezegd: de PvdA-wethouder van nu weet precies waartoe hij of zij op aarde is. Of het nu om de uitdagingen op het gebied van volkshuisvesting of de strijd tegen de groeiende ongelijkheid gaat: als sociaal-democraat weet je precies wat er speelt, wat het antwoord daarop moet zijn en hoe je dat vertelt. Je inspireert, begeestert en neemt mensen mee in het grotere verhaal.

Daarnaast vinden de geïnterviewde wethouders het stuk voor stuk belangrijk om benaderbaar te zijn. Voor de eigen afdeling en fractie, voor de coalitie- en oppositiepartijen, voor de eigen ambtenaren, maar vooral ook voor de bewoners en op straat. Je bent trots om jouw gemeente te mogen besturen, maar je loopt niet naast je schoenen, wordt aangesproken met je voornaam, beantwoordt mails het liefst persoonlijk en bent 'aanraakbaar' zonder mensen naar de mond te praten.

Want ook dat onderscheidt jou van de wat minder inhoudelijk gedreven wethouder, je zal weliswaar altijd naar de zorgen van bewoners en ondernemers luisteren, maar dient wel het algemeen belang. Juist als dat een moeilijke boodschap is. En natuurlijk kijk je daarbij kritisch naar de gemeentelijke dienstverlening en schuw je de confrontatie met het systeem niet, maar tegelijkertijd sta je pal voor je ambtelijke organisatie en gooi je niemand voor de bus. Al was het maar, omdat je alleen met een veilige werkomgeving de menselijke maat in de gemeente kan terugbrengen.

De uitleg

In onze gesprekken kwamen verschillende bestuursstijlen naar voren. Daaruit hebben we vier typen van wethouderssocialisten gedistilleerd. Verre van compleet, maar toch geeft het een aardig inzicht in hoe je je idealen kan omzetten in praktische politiek en wat voor bestuursstijl je daarbij kan hanteren.

Door de test³⁵ te maken, kom je erachter waar je sterke punten liggen, zie je waar je mogelijk nog wat aan kan verbeteren en ontdek je vooral ook hoe je als wethouder opereert of als aanstormend talent wilt gaan opereren. Soms lijken de vier typen tegenstrijdig, maar ze zijn dat niet. In de test leggen we je 24 dilemma's met in totaal zestien stellingen voor. Elke stelling correspondeert met een type wethouderssocialist en wordt in het dilemma dus afgezet tegen een ander type.

Na bij alle dilemma's een keuze te hebben gemaakt, kan je op het scorevel zien hoe vaak je voor welk type wethouderssocialist hebt gekozen en volgt er een score. Die score is nooit helemaal één type, maar altijd een combinatie van meerdere types.

De test

De dilemma's

Kies elke keer welke stelling het beste bij jou past:

Dilemma	Stelling
1.	A: Bij alles wat ik doe zijn mijn sociaal-democratische idealen leidend B: Ik ben niet bang om – lastige – besluiten te nemen, die niet meteen te herleiden zijn tot mijn idealen
2.	A: Ik bekijk alles wat op mijn bureau terecht komt, omdat ik denk dat deze individuele gevallen heel veel zeggen over of we het goede doen B: Ik weet hoe de hazen lopen en weet daardoor meer van mijn plannen te realiseren
3.	A: Ik ben niet bang om – lastige – besluiten te nemen, die niet meteen te herleiden zijn tot mijn idealen B: We zijn de afgelopen decennia doorgeschooten met het bedrijfsmatig denken, daarom probeer ik de menselijke maat in onze gemeente terug te brengen
4.	A: Vergezichten zijn belangrijk, maar voor mij tellen de kleine en concrete resultaten die ik vandaag kan bereiken B: Mijn idealen houden niet op bij mijn portefeuille, dus ik bemoei me ook met de onderwerpen van mijn collega-wethouders

³⁵ De test is qua methodiek gebaseerd op de Stijlentest uit het in 2018 verschenen *Stijlenboek voor bestuurders*.

5. **A:** Ik denk dat de beste politieke besluiten samen tot stand komen en zoek daarom altijd verbinding met collega-wethouders, coalitiefracties, oppositie en inwoners
B: Inwoners weten me te vinden, ik haal veel uit mijn gesprekken met inwoners en ik word regelmatig herkend op straat

6. **A:** Niet alle ambtenaren zijn even blij met me, omdat ik me bemoei met de uitvoering
B: Bij alles wat ik doe zijn mijn sociaal-democratische idealen leidend

7. **A:** Als je teveel op detailniveau bestuurt, verlies je al gauw het grotere geheel uit het oog
B: Als ik eenmaal een plan heb bedacht, brengt niets of niemand me er meer van af en ga ik geen water bij de wijn doen

8. **A:** Ik lees alle beleidstukken van a tot z en vind het belangrijk om nooit door mijn ambtenaren verrast te worden
B: Ik vind het belangrijk om overal zichtbaar te zijn en sluit daarom aan bij alle bestuurlijke overleggen op alle niveaus, ook als daar niet direct winst op mijn beleidsterrein te behalen valt

9. **A:** Mijn idealen houden niet op bij mijn portefeuille, dus ik bemoei me ook met de onderwerpen van mijn collega-wethouders
B: We zijn de afgelopen decennia doorgeschooten met het bedrijfsmatig denken, daarom probeer ik de menselijke maat in onze gemeente terug te brengen

10. **A:** Ik ben in de eerste plaats PvdA'er en politicus, daarna pas bestuurder van de stad
B: Ik bekijk alles wat op mijn bureau terecht komt, omdat ik denk dat deze individuele gevallen heel veel zeggen over of we het goede doen

11. **A:** Inwoners weten me te vinden, ik haal veel uit mijn gesprekken met inwoners en ik word regelmatig herkend op straat
B: Ik ben niet bang om – lastige – besluiten te nemen, die niet meteen te herleiden zijn tot mijn idealen

12. **A:** Ik weet precies wat er nodig is om de gemeente ook op de lange termijn eerlijker en fatsoenlijker te maken
B: Ik vind het belangrijk om overal zichtbaar te zijn en sluit daarom aan bij alle bestuurlijke overleggen op alle niveaus, ook als daar niet direct winst op mijn beleidsterrein te behalen valt

13. **A:** Als je teveel op detailniveau bestuurt, verlies je al gauw het grotere geheel uit het oog
B: Niet alle ambtenaren zijn even blij met me, omdat ik me bemoei met de uitvoering

14. **A:** Vergezichten zijn belangrijk, maar voor mij tellen de kleine en concrete resultaten die ik vandaag kan bereiken
B: Ik weet hoe de hazen lopen en weet daardoor meer van mijn plannen te realiseren

15. **A:** Mijn idealen houden niet op bij mijn portefeuille, dus ik bemoei me ook met de onderwerpen van mijn collega-wethouders
B: Ik weet precies wat er nodig is om de gemeente ook op de lange termijn eerlijker en fatsoenlijker te maken

16. **A:** Ik bekijk alles wat op mijn bureau terecht komt, omdat ik denk dat deze individuele gevallen heel veel zeggen over of we het goede doen
B: Als ik eenmaal een plan heb bedacht, brengt niets of niemand me er meer van af en ga ik geen water bij de wijn doen
-
17. **A:** Ik vind het belangrijk om overal zichtbaar te zijn en sluit daarom aan bij alle bestuurlijke overleggen op alle niveaus, ook als daar niet direct winst op mijn beleidsterrein te behalen valt
B: Als je teveel op detailniveau bestuurt, verlies je al gauw het grotere geheel uit het oog
-
18. **A:** Bij alles wat ik doe zijn mijn sociaal-democratische idealen leidend
B: Ik weet hoe de hazen lopen en weet daardoor meer van mijn plannen te realiseren
-
19. **A:** Ik denk dat de beste politieke besluiten samen tot stand komen en zoek daarom altijd verbinding met collega-wethouders, coalitiefracties, oppositie en inwoners
B: We zijn de afgelopen decennia doorgeschoten met het bedrijfsmatig denken, daarom probeer ik de menselijke maat in onze gemeente terug te brengen
-
20. **A:** Ik ben in de eerste plaats PvdA'er en politicus, daarna pas bestuurder van de stad
B: Vergezichten zijn belangrijk, maar voor mij tellen de kleine en concrete resultaten die ik vandaag kan bereiken
-
21. **A:** Ik weet precies wat er nodig is om de gemeente ook op de lange termijn eerlijker en fatsoenlijker te maken
B: Niet alle ambtenaren zijn even blij met me, omdat ik me bemoei met de uitvoering
-
22. **A:** Inwoners weten me te vinden, ik haal veel uit mijn gesprekken met inwoners en ik word regelmatig herkend op straat
B: Ik lees alle beleidstukken van a tot z en vind het belangrijk om nooit door mijn ambtenaren verrast te worden
-
23. **A:** Als ik eenmaal een plan heb bedacht, brengt niets of niemand me er meer van af en ga ik geen water bij de wijn doen
B: Ik denk dat de beste politieke besluiten samen tot stand komen en zoek daarom altijd verbinding met collega-wethouders, coalitiefracties, oppositie en inwoners
-
24. **A:** Ik lees alle beleidstukken van a tot z en vind het belangrijk om nooit door mijn ambtenaren verrast te worden
B: Ik ben in de eerste plaats PvdA'er en politicus, daarna pas bestuurder van de stad
-

Het scorevel

Je hebt de test gemaakt en kan nu het scorevel invullen. Per type zijn er vier stellingen, zodat telkens het ene type ten opzichte van het andere type wordt afgezet. Elke stelling correspondeert met een bepaald type wethouderssocialist. De test zit zo in elkaar dat je nooit helemaal één type bent, maar altijd een combinatie van meerdere types.

	Ideoloog	Pragmaticus	Micromanager	Systeemdenker
1	A	B		
2			A	B
3		A	B	
4		A		B
5		A	B	
6	B		A	
7	B			A
8		B		A
9			B	A
10	A		B	
11		B	A	
12	A	B		
13			B	A
14		A		B
15	B			A
16	B		A	
17		A		B
18	A			B
19		A	B	
20	A	B		
21	A		B	
22			A	B
23	A	B		
24	B			A
Totaal	... / 12	... / 12	... / 12	... / 12

Typen wethoudersocialisten

Je hebt de uitslag van de test berekend en weet nu welk type wethouderssocialist je bent. We onderscheiden vier kenmerkende typen van wethouderssocialisten:

Ideoloog

De ideoloog benadert het wethouderschap puur vanuit de sociaal-democratische waarden en weegt elk plan af tegen die waarden. Daarbij laat de Ideoloog zich door niets of niemand van de wijs brengen. Voor iedereen dé sociaal-democraat in hart en nieren. Een risico is wel dat compromissen snel uit zicht kunnen raken.

Ideologen laten zich het best omschrijven aan de hand van de volgende vier kenmerken:

- Idealen altijd leidend; visionair
- Politicus in hart en nieren
- Compromisloos, standvastig en eigenwijs
- Helder einddoel voor ogen

Pragmaticus

De pragmaticus combineert de waarden met een meer praktische insteek. De pragmaticus gaat het compromis niet uit de weg, is niet bang om met politieke handigheden zaken voor elkaar te krijgen, voelt zich thuis bij bestuurlijke overleggen en ziet zichzelf meer als bestuurder van de stad dan vertegenwoordiger van de partij. Als het credo het doel heiligt de middelen leidend wordt, is het risico wel dat compromissen de waarden overschaduwden.

Pragmatici laten zich het best omschrijven aan de hand van de volgende vier kenmerken:

- 'Realistische' benadering van politieke besluitvorming
- Als bestuurder vis in het water in alle relevante organen, aanwezig bij alle wijkactiviteiten en buurtfeesten
- Bereid tot het sluiten van compromissen, verbinder in het college en vriend van de oppositie
- Korte termijn successen belangrijk

Micromanager

De micromanager heeft altijd oog voor de menselijke maat, bestuurt op individuele casuïstiek en probeert op alle mogelijke manieren inwoners en maatschappelijke organisaties bij de besluitvorming te betrekken. De micromanager kan ervoor zorgen dat het ambtelijk apparaat horendol wordt en door de focus op de individuele casuïstiek is de kans aanwezig dat je door de bomen het bos niet meer kunt zien.

Micromanagers laten zich het best omschrijven aan de hand van de volgende vier kenmerken:

- Individuele casuïstiek belangrijk bij uitvoering beleid
- Menselijke maat terug in de gemeente
- Opereert als direct leidinggevende in de aansturing van het ambtelijk apparaat
- Benaderbaar door en bekend bij bewoners

Systemedenker

De systeemdenker beziet alles vanuit het grotere geheel, wie aan knop a draait, bewerkstelligt b. Begrotingen kent de systeemdenker van a tot z en hij of zij weet precies wat het algemeen belang is en hoe zijn of haar maatregelen daaraan dienstbaar zijn. Gevaar van de systeemdenker is dat de ongewenste individuele neveneffecten ongezien blijven.

Systeemdenkers laten zich het best omschrijven aan de hand van de volgende vier kenmerken:

- Politieke oplossingen worden gezocht en gevonden in het systeem en beredeneerd vanuit het algemeen belang
- Spil in het college en bemoeit zich met alle terreinen
- Dossievreter en financieel inzicht
- Beter op de hoogte dan eigen ambtenaren

10. Op de schouders van reuzen

Wethouderssocialisme: springlevend,
actueel en noodzakelijker dan ooit

'We staan op de schouders van reuzen.' Het is een van de mooiste uitspraken die we tijdens ons onderzoek hoorden. Symbool voor de diep gevoelde verbondenheid met onze sociaal-democratische helden uit het verleden, maar dat niet alleen. Het is ook een vertaling van de betekenis van Wibaut, Drees, Schaefer en vele anderen voor onze nieuwe helden.

Want helden, dat zijn ze. In alle gesprekken, die we gevoerd hebben, spatte de bevologenheid om het goede te doen er vanaf. Het goede voor alle inwoners en de samenleving. Het goede om niemand buiten de boot te laten vallen en mensen niet in de steek te laten. Het goede ook voor de toekomstige generaties.

De waarden – vaak onbewust – leidend

De sociaal-democratische idealen zijn hun drijfveren. Goed werk, bestaanszekerheid, verheffing en binding. Zeker in een samenleving, waar de segregatie steeds zichtbaarder is en niet meer te ontkennen valt zijn de idealen uit Politiek van Waarde actueel als nooit tevoren. Maar ook de twee voorwaarden voor de wethouders uit de resolutie van Van Waarde zijn dat. De waarden moeten dus leidend zijn, anders zijn ze waardeloos. En de middelen die worden ingezet om deze idealen te verwezenlijken moeten passen bij de idealen. Onze wethouders geven dagelijks invulling aan deze beide voorwaarden.

Idealistisch met een praktische inslag

In hun aanpak, die je het beste kunt schetsen als 'idealistisch met een praktische inslag', zie je dit op alle fronten terug. Of de wethouder er nu voor zorgt dat LHBTI'ers ook in een streng gereformeerde gemeente erbij horen, of zijn of haar collega in een andere gemeente met 'micromanagen' voorkomt dat een inwoner tussen de regels van de bijstand wordt vermorzeld: de waarden zijn leidend in het handelen.

Vaak tegen het tij in. Bij het bestrijden van de wooncrisis is bouwen, bouwen, bouwen niet genoeg. Het realiseren van betaalbare huizen met een goede verdeling tussen sociale huur en andere categorieën is voor alle wethouders wonen, die we spraken, ononderhandelbaar. Daarmee is de volkshuisvesting terug van weggeweest en wordt de woningmarkt beteugeld, zodat goede en betaalbare woningen uiteindelijk voor iedereen bereikbaar zijn.

Niet mee in de tijdgeest

De invulling van de opdracht 'buig niet voor de tijdgeest, maar buig de tijdgeest om' kent vele varianten. Onze wethouders laten zich niet leiden door de systeemtechnische benadering uit het begin van het vorige decennium. Die liefde voor de systeemwereld was nauw verbonden met de neoliberale tijdgeest. Een tijdgeest die zorgde voor marktwerking in het sociale domein, voor hardheid in de Participatiewet en voor het wantrouwen vanuit de overheid richting haar burgers.

Onder dit gesternte zijn veel taken gedecentraliseerd en kregen de gemeenten er niet alleen veel taken bij, maar moesten ze dat ook doen met veel minder geld. Wars van de tijdgeest geven onze wethouders daar een eigen sociale invulling aan. Door steeds te kijken naar hoe beleid in de praktijk uitpakt en wat de gevolgen zijn voor het leven van gewone mensen, zijn ze scherp op ongewenste effecten en kunnen zij sneller bijsturen als het misgaat.

Of het nu gaat om een overheid die haar burgers niet kent – de bijstandsgerechtigde waar nog nooit iemand naar heeft omgekeken – of een overheid, die alleen de letter van de wet uitvoert. Onze wethouders hebben daar afstand van genomen. Waar nodig wordt buiten de lijntjes gekleurd of de wet tot het uiterste opgerekt. En als het noodzakelijk is, worden noodverbanden gelegd om inhumane beleid uit te bannen. Verplicht papier prikken of een pizzaboete: als het aan onze wethouders ligt, horen dat soort vernederende en contraproductieve maatregelen tot het verleden.

Benaderbaar en voor iedereen

Onze wethouders willen benaderbaar zijn en staan in contact met hun inwoners. Bij geplande bewonersavonden, maar ook gewoon bij het boodschappen doen in de supermarkt: onze wethouders maken een praatje en willen weten wat inwoners bezighoudt.

Tegelijkertijd stuiten ze daarbij constant op een belangrijk dilemma van deze tijd. Hoe gaan we om met alle tegengestelde belangen, die vooral ook tot uiting komen in allerlei participatieprocessen? Participatie kan echt zorgen voor betere plannen, omdat juist de bewoners beter kunnen overzien wat de effecten van verandering zijn. Maar vaak genoeg laten de mensen, die niet willen dat hun uitzicht wordt verpest, zich wel horen, terwijl je woningzoekenden, die al jaren wachten, niet ziet. Wanneer het alleen gericht is op *not in my backyard* en het algemeen belang ondergesneeuwd raakt, gaat het fout. Juist daarom is bestuurlijke moed belangrijk, zodat bijvoorbeeld ook de mensen met een GGZ-achtergrond een plek krijgen. Zij horen erbij, in alle wijken.

Kanselijkheid meer dan eigen schuld dikke bult

De opdracht 'ga de ideestrijd aan en wees waakzaam voor averechtse effecten' zien we terug in de nadruk op kanselijkheid. Daaraan geven onze mensen een totaal andere invulling dan de liberalen. Kanselijkheid is niet kansen grijpen en eigen schuld dikke bult als het niet lukt. Nee, kanselijkheid betekent voor onze wethouders dat je de beste kansen passend bij de capaciteiten van kinderen biedt en dat je de beperkingen van de omgeving zoveel mogelijk opheft.

Kanselijkheid betekent ook dat we afscheid nemen van het idee dat elk kind naar de universiteit zou moeten. We accepteren niet, dat de plek waar je wieg heeft gestaan bepalend is voor je ontwikkelingsmogelijkheden. Onze wethouders nemen daarom geen genoegen met het idee dat de lokale overheid alleen over de onderwijsgebouwen zou gaan. Wij gaan ook over de kwaliteit en over de mogelijkheden die kinderen krijgen om zichzelf te kunnen ontplooien. Goed onderwijs voor iedereen.

Besef van eigen tijdelijkheid

Weinig wethouders hebben zelf nog de dominantie van de PvdA in het lokale bestuur meegemaakt. Zij besturen en handelen in de wetenschap, dat de PvdA qua zetelaantal net zo inwisselbaar is geworden als vele andere partijen en dat politiek altijd tijdelijk is. Misschien is dat besef van de eigen tijdelijkheid wel een van de belangrijkste kenmerken van deze generatie wethouders. Doordat er geen garantie is voor deelname aan het volgende bestuur, willen onze mensen ervoor zorgen dat veranderingen bekliven. Dat is immers minstens zo belangrijk als de veranderingen zelf.

Dat besef maakt bescheiden en zorgt er ook voor dat het gericht werken aan politieke carrières geen doel op zich meer is. Onze wethouders begrijpen terdege dat een loopbaan in de politiek niet meer

planbaar is. Vandaag moet je het goede doen, voor morgen moet je het verankeren en daar heb je maar beperkt de tijd voor.

Op de schouders van reuzen

Voor de nieuwe generatie wethouders zijn dit belangrijke lessen. Je idealen zijn je drijfveren, je handelen is praktisch, de betrokkenheid bij mensen is groot en het systeem is dienend. Om het goede te kunnen doen, kleur je als het nodig is buiten de lijntjes. Moed, volhardendheid en uithoudingsvermogen zijn essentiële eigenschappen, waarover je als wethouder van nu moet beschikken. Hard kunnen zijn op de inhoud en de aansturing om politieke doelen te realiseren, vraagt ook wel wat van je vaardigheden. In de woorden van een van onze wethouders: om effectief te zijn moet je ook *managerial skills* hebben.

Het begint altijd bij het verhaal over het waarom en het hebben van een duidelijke agenda voor hoe je daar moet komen. Of het nu de kanselijkheid in het onderwijs van Marjolein Moorman, de basisbanen van Carine Bloemhoff of de sociale woningbouw van Thijs Kroese is: ze maken hun idealen leidend, hebben een doelgerichte agenda, zoeken daar vrienden bij en hebben geleerd te schaken op verschillende borden. Voor en achter de schermen, met schaakstukken en soms ook met dam-schijven. Dat is politiek Van Waarde, eerlijk en fatsoenlijk, dat is wat deze generatie wethouders laat zien, en dat is wat wij van de nieuwe generatie wethouders verwachten.

Het goede doen.

Dankwoord en lijst van alle geïnterviewde wethouders

Zonder jullie en de klankbordgroep, bestaande uit **Bert Otten**, **Loes Ypma** en **Otwin van Dijk**, was deze publicatie niet mogelijk geweest. En belangrijker: door jullie tomeloze inzet zien de gemeenten er heel wat eerlijker en fatsoenlijker uit. Dank daarvoor!

Alex Wekema	Noordenveld
Anne Janssen	Wageningen
Annebeth Evertz	Kapelle
Antoon Peppelman	Haaksbergen
Arjan Kampman	Enschede
Barbara Kathmann	Tweede Kamerlid en voormalig wethouder Rotterdam
Carine Bloemhoff	Groningen
Carla Broekhuis	Hattem
Diana van Damme-Fassaert	Hulst
Egbert de Vries	Amsterdam
Erik de Groot	Harlingen
Floor Roduner	Haarlem
Hans Adriani	Nieuwegein
Hein de Haan	Leeuwarden
Jelle Zoetendal	Heerenveen
Laura Broekhuizen	voormalig wethouder Oldambt
Lex Scholten	Diemen
Libbe de Vries	Opsterland
Maarten van Dijk	Stichtse Vecht
Maarten Hoelscher	Huizen
Marijn van Ballegooijen	Amstelveen
Marinka Mulder	Renkum
Marleen Damen	Leiden
Martien Louwers	Arnhem
Martijn Balster	Den Haag
Menno Roozendaal	Meerijstad
Nelly den Os	voormalig wethouder Lelystad
Raymond Wanders	Emmen
Richard Moti	Rotterdam
Rob de Geest	Deventer
Roy Bouten	Horst aan de Maas
Sjoerd Kuiper	Maassluis
Songül Mutluer	Zaanstad
Thijs Kroese	Purmerend
Ton van Nieuwkerk	Waterland
Trijn Jongman-Smit	Steenwijkerland
Wilma de Boer-Leijnsma	Eemnes
Wouter Struijk	Nissewaard
Yasin Torunoglu	Eindhoven

